

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ФИНАНСЫ МИНИСТРЛИГИ

**“МАМЛЕКЕТТИК ФИНАНСЫНЫ БАШКАРУУДА ПОТЕНЦИАЛДЫ ӨНҮКТҮРҮҮ БОЮНЧА
КӨП ТАРАПТУУ ДОНОРДУК ТРАСТТЫК ФОНДДУН ДОЛБООРУ”**

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КООМЧУЛУКТУ ӨНҮКТҮРҮҮ
ЖАНА ИНВЕСТИЦИЯЛОО АГЕНТСТВОСУ**

ӨНҮКТҮРҮҮ САЯСАТ ИНСТИТУТУ

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖЕРГИЛИКТҮҮ БЮДЖЕТТЕРИН ТҮЗҮҮ ЖАНА АТКАРУУ

УСУЛДУК КОЛДОНМО

**УДК
ББК**

“Жергиликтүү бюджеттерди түзүү жана аткаруу” усулдук колдонмосу Өнүктүрүү саясат институтунун (ӨСИ) “Элдин үнү жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жоопкерчилиги: бюджеттик процесс” долбоорунун, Кыргыз Республикасынын коомчулукту өнүктүрүү жана инвестициялоо Агентствосунун (АРИС) “Коомчулуктун керектөөлөрүн канааттандыруу максатында жергиликтүү өз алдынча башкаруунун натыйжалуулугун жана дараметин арттыруу” долбоорунун алкагында жана Бүткүл дүйнөлүк банктын каржылоосу, ошондой эле Кыргыз Республикасынын Финансы министрлигинин Трасттык фондусунун катышуусу менен даярдалган.

Усулдук колдонмо Кыргыз Республикасынын Финансы министрлигинин 03.12.2012-жылдын № 312-П буйругу менен бекитилген.

ISBN

Жалпы редакция:

Лаврова О.В. - Кыргыз Республикасынын Финансы министри
Кыдыралиев З.Т. – Кыргыз Республикасынын Финансы министрлигинин Бюджеттер аралык мамилелер башкы башкармалыгынын башчысы.

Авторлор:

Абдыбекова Н. – “Коомчулуктун керектөөлөрүн канааттандыруу максатында жергиликтүү өз алдынча башкаруунун натыйжалуулугун жана дараметин арттыруу” долбоорунун адиси - Кыргыз Республикасынын коомчулукту өнүктүрүү жана инвестициялоо агентствосу;

Раханов Н.С. – “Коомчулуктун керектөөлөрүн канааттандыруу максатында жергиликтүү өз алдынча башкаруунун натыйжалуулугун жана дараметин арттыруу” долбоорунун координатору - Кыргыз Республикасынын коомчулукту өнүктүрүү жана инвестициялоо агентствосу;

Чекиров А.А. – “Элдин үнү жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жоопкерчилиги: бюджеттик процесс” долбоорунун бюджеттер аралык мамилелер боюнча адиси – Өнүктүрүү саясат институту.

Авторлор Кыргыз Республикасынын Финансы министрлигинин кызматкерлери: Нурунбетов Сыймыкка, Курманбеков Алмазга, Амангельдиев Даниярга, Тыныбекова Лианага усулдук колдонмону даярдоодо көрсөткөн көмөктөрү үчүн ыраазычылык билдиришет.

**УДК
ББК**

ISBN

МАЗМУНУ

УСУЛДУК КОЛДОНМО	5
КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖЕРГИЛИКТҮҮ БЮДЖЕТТЕРИН ТҮЗҮҮ	5
ЖАНА АТКАРУУ ТАРТИБИ ЖӨНҮНДӨ.....	5
1.1. Киришүү.....	5
1. БЮДЖЕТТЕР АРАЛЫК МАМИЛЕЛЕР.....	5
1.2. Бюджеттер аралык мамилелер системасы	5
1.3. Бюджеттер аралык мамилелерди жөнгө салган негизги мыйзам-укук актылары	8
1.4. Бюджеттер аралык жөнгө салуунун негизги принциптери, максаттары.....	8
2. КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖЕРГИЛИКТҮҮ БЮДЖЕТТЕРИН ТҮЗҮҮ.....	9
ЖАНА АТАКАРУУ ПРИНЦИПТЕРИ	9
2.1. Бюджеттик системанын бирдиктүүлүк принциби	9
2.2. Жергиликтүү бюджеттердин өз алдынчалуулук принциби	9
2.3. Бюджеттик системанын деңгээлинин ортосундагы кирешелерди жана чыгашаларды чектөө принциби	9
2.4. Жергиликтүү бюджеттин тең салмактуулук принциби	9
2.5. Бюджеттик каражаттарды натыйжалуу пайдалануу принциби	10
2.6. Транспаренттүүлүк принциби (айкындуулук, ачыктык жана аныктык)	10
3. БЮДЖЕТТИК ПРОЦЕСС.....	10
3.1. Бюджеттик процесс	10
3.2. Календардык план	10
3.3. Жергиликтүү бюджеттин долбоорун түзүүнүн тартиби жана мөөнөтү.....	10
3.4. Жергиликтүү бюджеттерди кароо жана бекитүү	12
3.5. Жергиликтүү бюджеттерди аткаруу	13
3.6. Жергиликтүү бюджетти аткаруу жөнүндө отчетторду түзүү жана бекитүү	14
3.6. Эсеп жана отчеттуулук	14
3.7. Жергиликтүү бюджеттердин киреше жана чыгашаларын тактоонун тартиби	15
4. ЖЕРГИЛИКТҮҮ БЮДЖЕТТЕРДИН КИРЕШЕ БӨЛҮГҮН ТҮЗҮҮ ТАРТИБИ	15
4.1. Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жергиликтүү бюджеттердин киреше бөлүгүн түзүү боюнча ыйгарым укуктары	16
4.2. Жергиликтүү кеңештердин кирешелерин түзүүнүн принциптери	16
4.3. Салыктык кирешелер	16
4.4. Жергиликтүү бюджеттердин салыктык эмес кирешелери.....	18
4.5. Жергиликтүү бюджеттин кирешелерин түзүү үчүн экономикалык индикаторлорго баа берүү	19
4.6. Жергиликтүү бюджеттердин кирешелерин болжолдоонун ыкмалары	21
5. КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ТРАНСФЕРТТЕР СИСТЕМАСЫ.....	45
5.1. Трансферттер	45
5.2. Категориалдык гранттар.....	45
5.3. Теңдөө гранттары.....	52
5.4. Түрткү берүүчү гранттар.....	55
5.5. Бюджеттик ссудалар.....	60
5.6. Өз ара эсептешүүлөр боюнча бир бюджеттен экинчи бюджетке берилүүчү каражаттар.....	61

6. ЖЕРГИЛИКТҮҮ БЮДЖЕТТЕРДИН ЧЫГАША БӨЛҮГҮН ТҮЗҮҮ ТАРТИБИ.....	61
6.1. Жергиликтүү функциялар - жергиликтүү бюджеттин эсебинен каржыланган жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын чыгымдык милдеттенмелери.	62
6.2. Жергиликтүү функциялар – жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын чыгашалык милдеттенмелери.....	62
6.3. Жергиликтүү функциялар - жергиликтүү бюджеттин эсебинен каржыланган жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын чыгымдык милдеттенмелери.....	62
6.4. ЖӨБОнун чыгашалык ыйгарым укуктар боюнча укуктары	62
6.5. Жергиликтүү бюджеттин чыгаша бөлүгүн пландаштыруу.....	64
7. ЖЕРГИЛИКТҮҮ БЮДЖЕТТЕР БОЮНЧА КООМДУК УГУУЛАРДЫ ӨТКӨРҮҮГӨ ЖЕТЕКЧИЛИК	72
Кирешелер.....	83
Кыймылсыз мүлккө салык.....	83
Кыймылдуу мүлккө салык.....	83

УСУЛДУК КОЛДОНМО

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖЕРГИЛИКТҮҮ БЮДЖЕТТЕРИН ТҮЗҮҮ ЖАНА АТКАРУУ ТАРТИБИ ЖӨНҮНДӨ

1.1. Киришүү

Кыргыз Республикасынын өнүгүү приоритеттеринин бири мамлекеттик бийликти децентралдаштыруу жана өлкөнүн башкаруу системасын жергиликтүү өз алдынча башкаруу институтун өнүктүрүү аркылуу реформалоо.

Акыркы жылдарда жергиликтүү өз алдынча башкарууну реформалоо белгилүү бир ийгиликтерге жетишилди: азыркы этапта зарыл болгон мыйзамдык база түзүлдү, жергиликтүү бийликти институтташтыруу жүргүзүлдү, жергиликтүү өз алдынча башкаруунун финансылык-экономикалык базасы аныкталды, финансылык децентралдаштыруу боюнча реформа жүргүзүлүп жатат.

Кайра түзүүлөрдүн натыйжалуулугу жергиликтүү бийликтин дараметине жана калкка сапаттуу кызмат көрсөтүү мүмкүнчүлүгүнө тикелей байланыштуу болот, мунун өзү жергиликтүү деңгээлде финансылык ресурстарды натыйжалуу башкаруу менен өз ара байланышта болот.

Бюджетти түзүүнүн эки деңгээлдүү системасы жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына бюджеттик маселелердеги өз алдынчалуулуктун жогорку деңгээлин берет. Берилген укукту аткаруу системасы жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жетекчилеринен, финансылык кызматкерлерден финансылык ресурстарды башкаруу маселелери боюнча билимдеринин жетиштүү деңгээлин талап кылат.

Муну менен бирге, өз алдынча башкаруунун башкы аспектиери болгон бюджеттик-каржылык чөйрө, аймактын каржылык жана экономикалык ресурстарын натыйжалуу башкарууда жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын ролу жана милдети жеринде белгилүү кыйынчылыктарды туудурат. Баарыдан мурда, аталган кыйынчылыктар маалыматтын, билимдин жана ыктардын жетишсиздигинен келип чыгып, жергиликтүү бюджеттерди түзүү жана аткарууда Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында бекитилген нормалар менен процедуралардын туура эмес колдонулушуна таасир тийгизет. Андан тышкары, тез өнүгүп жаткан Кыргыз Республикасынын мыйзамдары жергиликтүү адистердин билимдерин тиешелүү түрдө туруктуу жаңылап туруусун талап кылат. Ушул усулдук колдонмо Кыргыз Республикасынын “Кыргыз Республикасындагы бюджеттик укуктун негизги принциптери жөнүндө”, “Жергиликтүү өз алдынча башкаруунун финансы-экономикалык негиздери жөнүндө” Мыйзамдарына, Кыргыз Республикасынын Салык кодексине жана жергиликтүү бюджеттерди түзүү жана аткаруу маселелерин жөнгө салган башка укук ченем актыларына ылайык иштелип чыкты.

1. БЮДЖЕТТЕР АРАЛЫК МАМИЛЕЛЕР

1.2. Бюджеттер аралык мамилелер системасы

2012-жылы Кыргыз Республикасынын Өкмөтү бюджеттер аралык мамилелердин эки деңгээлдүү системасына өтүү чечимин кабыл алды. Бюджеттер аралык мамилелердин жаңы принциптерине өтүүнүн максаты жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына бюджетин

башкаруу боюнча ыйгарым укуктарды жана алардын өз алдынчалуулугун күчөтүү болуп саналат.

Мында бюджеттер аралык мамилелердин натыйжалуулугу төмөнкү максаттарга жооп берүүсү зарыл:

- мамлекеттик түзүлүштүн жана өлкөнүн аймактык бүтүндүгүн сактоо, жалпы жарандык коомдун өнүгүүсүнө өбөлгө түзүү;

- жашоо деңгээлди көтөрүү, социалдык коргоону жана өлкөнүн бардык аймактарындагы калктын коомдук кызматтарга жана социалдык кепилдиктерге бирдей жеткиликтүүлүгүн камсыз кылуу;

- өлкөдө жана анын айрым аймактарында салыктык жана ресурстук потенциалды оптималдуу пайдалануу менен туруктуу экономикалык өнүгүүнү камсыздоо;

- аймактык деңгээлде коюлган максат жана маселелерди республиканын экономикалык өнүгүү максаттарына жана маселелерине байланыштыруу.

Бюджеттер аралык мамилелердин жаңы системасы республикалык бюджет менен жергиликтүү бюджеттердин түз иштөөсүн караган жана жалпы саны 484 болгон жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары 4 топко бөлүнгөн:

1. республикалык маанидеги шаарлар - 2;
2. облустук маанидеги шаарлар - 12;
3. райондук маанидеги шаарлар - 17;
4. айыл өкмөттөрү – 453;

Кыргыз республикасынын Финансы министрлиги жергиликтүү бюджеттерди түзүү жана аткаруу боюнча өз ара мамилелерди шаарлардын жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары менен түз жана айылдык аймактардын жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары менен аймактык (райондук) бөлүмдөрү аркылуу жүргүзөт.

Жергиликтүү бюджет – жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары түзгөн, бекиткен жана аткарган, айылдын, шаардын жергиликтүү коомчулуктарынын бюджетти (“Жергиликтүү өз алдынча башкаруунун финансы-экономикалык негиздери жөнүндө” Мыйзамынын 1-беренеси).

Бюджеттер аралык мамилелер деген эмне? Бул бюджеттик системанын деңгээлдеринин ортосундагы мамилелер. Ал буларды камтуусу зарыл:

- башкаруунун деңгээлдеринин ортосундагы чыгашалык ыйгарым укуктарды так чектөөнү;
- жеке киреше булактарынын бюджеттерин ар кандай деңгээлдерде бекитип берүүнү;
- башка деңгээлдеги бюджеттин кирешелерин жөнгө салуу максатында ага жалпы мамлекеттик салыктардан чегерүүнү;
- трансферттик саясатты;
- финансылык ресурстарды займга алуу укугун мыйзам ченемдүү бекемдөөнү.

Бюджеттик мамилелердин системасы

1.3. Бюджеттер аралык мамилелерди жөнгө салган негизги мыйзам-укук актылары

- Кыргыз Республикасынын Конституциясы.

Кыргыз Республикасынын Мыйзамдары:

- “Кыргыз Республикасындагы бюджеттик укуктун негизги принциптери жөнүндө”;
- “Жергиликтүү өз алдынча башкаруу жөнүндө”;
- “Жергиликтүү өз алдынча башкаруунун финансы-экономикалык негиздери жөнүндө”
- Кыргыз Республикасынын Салык кодекси;
- “Теңдөө гранттары жөнүндө жобону жана теңдөө гранттарын эсептөөнүн методикасын бекитүү тууралуу” Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2011-жылдын 16-июнундагы №321-токтому;
- “Кыргыз Республикасынын жалпы билим берүүчү уюмдарын жан башына финансылоонун принциби жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2011-жылдын 20-сентябрындагы №563-токтому;
- “Үлүштүк (түрткү берүүчү) гранттардын эсебинен финансылоонун тартиби жөнүндө” 2012-жылдын 29-июнундагы №462-токтому;
- Кыргыз Республикасынын “2012-жылга бюджетти жана 2013-2014-жылдарга болжолу жөнүндө” Мыйзамы.

1.4. Бюджеттер аралык жөнгө салуунун негизги принциптери, максаттары

Жергиликтүү бюджеттерди түзүүдө бюджеттер аралык жөнгө салуунун төмөндөгү принциптери негиз катары кабыл алынган:

“Зыян келтирбе” принциби

Максаттуу көрсөткүчтөрдү жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына жеткирүүдө социалдык чөйрөдөгү кызматкерлердин эмгек акысын бардык жогорулатууларды ж.б. эске алуу менен чыгашалардын көлөмдөрү өткөн жылдын бекитилген көлөмдөрүнөн төмөн эмес белгиленди.

Жергиликтүү бюджеттерден республикалык бюджетке берилүүчү каражаттарды чыгарып салуу;

Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына кирешелүү дараметти жогорулатууга түрткү берүүнү сактоону эске алуу менен бюджеттик камсыздоону теңдөө.

Республикалык бюджеттен Теңдөө грантарын эсептөөнүн формуласы бюджеттик пландаштыруу процессинде пайдалануу жана жалпы мамлекеттик салыктардан чегерүүлөрдүн ар кандай варианттарын, ошондой эле жергиликтүү бюджеттерге финансылык жардамды бөлүштүрүүнүн ар кандай варианттарын колдонуунун натыйжасында жергиликтүү бюджеттердин бюджеттик камсыздалышын эсептөө үчүн арналган.

Азыркы мезгилде бюджеттер аралык мамилелердеги мамлекеттин бюджеттик саясатынын башкы максаттары болуп:

- жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарын жергиликтүү маанидеги маселелерди жана өткөрүлүп берилген мамлекеттик ыйгарым укуктарды чечүү үчүн финансылык мүмкүнчүлүктөрдү камсыз кылуу;
- жергиликтүү деңгээлде аймактык бюджеттик саясаттагы приоритетүү маселелерди чечүү үчүн шарттарды түзүү;
- жергиликтүү деңгээлде бюджеттик кызмат көрсөтүүдө мамлекеттик кепилдиктер менен камсыз кылуу.

2. КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖЕРГИЛИКТҮҮ БЮДЖЕТТЕРИН ТҮЗҮҮ ЖАНА АТКАРУУ ПРИНЦИПТЕРИ

2.1. *Бюджеттик системанын бирдиктүүлүк принциби*

Кыргыз Республикасынын бюджеттик мыйзамдарынын, мамлекеттик жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын бирдиктүү бюджеттик-финансылык саясатты жүргүзүүсүнүн, Кыргыз Республикасынын бюджеттик системасынын уюштуруучулук негиздеринин, бюджеттик документациялардын формаларынын, бюджеттик процесстин принциптеринин, бюджеттик мыйзамдарды бузгандыгы үчүн санкциялардын, чыгымдык милдеттенмелерди бекитүү жана аткаруудагы тартиптин, бухгалтердик эсеп жана отчеттулукту жүргүзүүдөгү биримдиктерин билдирет.

Жергиликтүү бюджеттердин кирешелерин жана чыгашаларын Кыргыз Республикасынын Финансы министрлигинин 30-март 2012-жылдагы № 62-б “Кыргыз Республикасынын бюджеттик классификациясынын жаңы редакциясын бекитүү жөнүндө” буйругуна ылайык келүүсү зарыл.

Жергиликтүү бюджеттердин кирешелерин жана чыгашаларын классификациялоо жана эсепке алуу максатында ар бир жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына 1-Тиркемеге ылайык уникалдуу сандык код ыйгарылат.

2.2. *Жергиликтүү бюджеттердин өз алдынчалуулук принциби*

Бардык жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык бюджеттик процессти өз алдынча жүргүзүү укугу жана милдети.

Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында каралган жергиликтүү салыктарды жана жыйымдарды киргизүү жана ага ченемдерди бекитүү укугу.

Жергиликтүү бюджеттерди аткаруунун жүрүшүндө кошумча алынган кирешелерди жана жергиликтүү бюджеттин бюджеттик каражаттарынын калдыктарын жогору турган бюджетке алып коюуга жол бербөө, төмөнкү турган бюджеттерге тиешелүү компенсациясыз кошумча чыгымдарды берүүгө жол бербөө саналат.

2.3. *Бюджеттик системанын деңгээлинин ортосундагы кирешелерди жана чыгашаларды чектөө принциби*

Бюджеттик системанын деңгээлинин ортосундагы кирешелерди жана чыгашаларды чектөө принциби – Кыргыз Республикасынын бюджеттик системасындагы бюджеттерге Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык тиешелүү кирешелерди бекитип берүү, ошондой эле мамлекеттик жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына чыгымдык милдеттенмелерди аныктоо саналат.

2.4. *Жергиликтүү бюджеттин тең салмактуулук принциби*

Жергиликтүү бюджеттерди бекитүү жана аткаруу тең салмактуулук принцибинин негизинде жүргүзүлөт; мында каралган чыгымдардын көлөмү бюджеттин кирешелеринин суммардык көлөмүнө ылайык келүүгө тийиш.

Бюджеттик жыл ичинде жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары өз бюджеттеринин балансын камсыздоого тийиш.

2.5. Бюджеттик каражаттарды натыйжалуу пайдалануу принциби

Бюджетти түзүүдө жана аткарууда ыйгарым укуктуу органдар жана бюджеттик каражаттарды алуучулар бекитилген бюджеттик каражаттардын көлөмүн пайдалануу менен эң мыкты түз натыйжаны берүүгө же эң аз каражат пайдаланып берилген натыйжаларга жетүүгө тийиш.

2.6. Транспаренттүүлүк принциби (айкындуулук, ачыктык жана аныктык)

Кыргыз Республикасынын бюджеттик мыйзамдарынын бекитилген (такталган, оңдолгон) бюджет жана анын аткарылышы тууралуу отчеттордун, тиешелүү аймактардын социалдык-экономикалык өнүгүү болжолдорунун көрсөткүчтөрү, бюджеттин кирешелеринин жана чыгашаларынын болжолдуу көрсөткүчтөрүнүн эсептөөлөрү, мамлекеттик жана мыйзамда корголгон сырлардан башкасы милдеттүү түрдө жарыяланышы тийиш. Жергиликтүү бюджеттин долбоорлору жана анын аткарылышы тууралуу отчеттор боюнча чечимдерди кабыл алуу жана карап чыгуу жол-жоболору милдеттүү түрдө ачык болуп, массалык маалымат каражаттарына жарыялоо дегенди билдирет.

3. БЮДЖЕТТИК ПРОЦЕСС

3.1. Бюджеттик процесс – бул мамлекеттик бийлик органдарынын жана жеригилктүү өз алдынча башкаруу органдарынын жана башка бюджеттик процесстин катышуучуларынын бюджет долбоорлорун түзүү жана кароо, республикалык жана жергиликтүү бюджеттерди бекитүү жана аткаруу.

Кыргыз Республикасынын бюджеттик процесси төмөндөгүдөй этаптардан турат:

- бюджеттин долбоорун түзүү;
- бюджеттин долбоорун кароо;
- бюджетти бекитүү;
- бюджетти аткаруу;
- бюджеттин аткарылышы жөнүндө отчетту түзүү жана бекитүү.

3.2. Календардык план

Бюджетти түзүүнүн календардык планы Кыргыз Республикасынын “Кыргыз Республикасындагы бюджеттик укуктун негизги принциптери жөнүндө” Мыйзамына ылайык иштелип чыгат. Ар бир жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги бекиткен календардык планга ылайык бюджеттин долбоорун тапшыруу мөөнөтүн бекитет.

3.3. Жергиликтүү бюджеттин долбоорун түзүүнүн тартиби жана мөөнөтү

“Кыргыз Республикасында бюджеттик укуктун негизги принциптери жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 47-беренесине ылайык, Финансы министрлиги 30-майга чейин республикалык, облустук жана райондук маанидеги шаарларга түз жана Финансы министрлигинин аймактык бөлүмдөрү аркылуу айыл өкмөтүнүн финансылык-экономикалык бөлүмдөрүнө календардык планды, жалпы мамлекеттик салыктардан чегерүүлөрдөн

сунушталган ченемдерин жана жергиликтүү бюджетке бөлүнүүчү категориалдык жана теңдөөчү гранттардын өлчөмдөрүн жеткирет.

Жергиликтүү бюджеттердин долбоорлору жергиликтүү өз алдынча башкаруунун аткаруучу органдары тарабынан Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги бекиткен графикке ылайык финансылык-экономикалык бөлүмдөрү аркылуу түзүлөт.

Жергиликтүү бюджеттердин долбоорлору алдыдагы жылдын фактылык көрсөткүчтөрү менен (ошол күнгө) жана учурдагы жылдын болжолдонгон кирешелери (кирешении өсүш динамикасы) жана чыгашалары (чыгашалардын өсүү арымы) менен өткөн жылдын фактылык киреше жана чыгашалары менен салыштырууга боло тургандай түзүлөт. Келерки финансы жылга сунушталган бюджеттеги бардык негизги өзгөрүүлөр бөлүнүп көрсөтүлүүгө тийиш.

Жергиликтүү бюджетти түзүүдө төмөндөгү маалыматтар эске алынууга тийиш:

- жалпы мамлекеттик салыктардан чегерүүлөрдүн ченемдери;
- болжолдонуучу гранттардын көлөмү;
- мамлекеттик кызматтарды көрсөтүүдөгү каржылык чыгашалардын ченемдери;
- башка маалыматтар.

Республикалык, облустук жана райондук маанидеги шаарлар тийиштүү жергиликтүү кеңештер менен макулдашкандан кийин жергиликтүү бюджеттердин кирешелер жана чыгашалар долбоору зарыл эсептөөлөрү, негиздеме жана түшүндүрмө каттары менен тиешелүү жылдагы Кыргыз Республикасынын бюджетин түзүүнүн календардык планына ылайык, Кыргыз Республикасынын Финансы министрлигине беришет, ал эми айыл өкмөтү жана шаарчалар - Кыргыз Республикасынын Финансы министрлигинин аймактык бөлүмдөрүнө берет. Жергиликтүү бюджеттердин долбоору жергиликтүү кеңештерге төмөнкүдөй түшүндүрмө жана коштомо маалыматтар менен бирге берилет:

а) түшүндүрмө кат, бюджет долбоору өткөн каржылык жылда бекитилген бюджет концепциясына жана учурдагы финансылык жыл менен салыштырмалуу киреше жана чыгаша боюнча негизги өзгөрүүлөр жана аларды өзгөртүү себептери көрсөтүлгөн тийиштүү аймактын социалдык-экономикалык өнүгүү планына ылайык, жергиликтүү коомчулуктун максаттарына кандайча ылайык келе тургандыгын түшүндүрүүнү камтууга тийиш;

б) жалпы мамлекеттик салыктардын жана башка кирешелердин чегерүүлөрүнүн ченемдери;

в) күтүлгөн категориалдык жана теңдөөчү гранттарды кошкондо киреше булактары боюнча күтүлгөн кирешелердин суммасы, салыктык эмес түшүүлөр (атайын каражаттар), ошондой эле киреше бөлүгүндөгү салыктык жеңилдиктерди берүү натыйжасында жоготууга учураган сумма;

г) максат, ресурстар так көрсөтүлгөн, ошондой эле натыйжаны, натыйжалуулукту жана максатка ылайыктуулукту өлчөө үчүн функционалдык жана экономикалык классификациялардын бөлүк, параграф жана статьялары боюнча чыгашаларынын көлөмү.

Атайын каражаттар бюджетке кошулгандыктан жана бюджеттин киреше жана чыгаша бөлүктөрүндө өзүнчө сап менен бөлүнүп берилгендиктен, сөзсүз берилген маалыматтардын толуктугун камсыз кылуу зарыл. Атап айтканда, бюджетте кызмат көрсөтүүдөн же башка иш жүргүзүүдөн киреше алуучу бардык бюджеттик мекемелердин атайын каражаттары боюнча киреше жана чыгаша көрсөткүчтөрү чагылдырылышы зарыл.

Атайын каражаттардын жыйынтык сметасынын бөлүгүндө кирешелер боюнча операциялардын классификациялык структурасына ылайык көрсөтүлүүчү кызматтардын ачык-

айкын түрү чагылдырылат (билим берүү чөйрөсүндө көрсөтүлгөн кызматтардан түшүүлөр, маданий-көңүл ачуу, оюн-зоок жана спорттук түрдөгү иш-аракеттерден, жана башка классификациялык эмес түшүүлөр).

Жергиликтүү бюджеттердин киреше бөлүгүнүн долбоору Кыргыз Республикасынын Финансы министрлигине учурдагы жылдын 1-июлуна чейин тапшырылат. Жергиликтүү бюджеттердин чыгаша бөлүгүнүн долбоору Кыргыз Республикасынын Финансы министрлигине учурдагы жылдын 1-августуна чейин тапшырылат.

Кыргыз Республикасынын Өкмөтү тарабынан республикалык бюджеттин долбоору Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешине тапшырылгандан кийин, Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги жалпы мамлекеттик салыктардан чегерүүлөрдүн такталган ченемдерин жана жергиликтүү бюджетке бөлүнүүчү категориалдык жана теңдөө гранттарынын өлчөмүн республикалык, облустук жана райондук маанидеги шаарлардын финансы-экономикалык бөлүмдөрүнө түз жана Финансы министрлигинин аймактык бөлүмдөрү аркылуу айыл аймактарына жеткирет. Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары жалпы мамлекеттик салыктардан чегерүүлөрдүн такталган ченемдерин жана жергиликтүү бюджетке бөлүнүүчү категориалдык жана теңдөөчү гранттардын өлчөмүн алгандан кийин жергиликтүү бюджеттердин баштапкы долбоорлорун бекитүү үчүн тийиштүү жергиликтүү кеңешке тапшырат.

Белгилей кетүүчү жагдай, киреше бөлүгүн түзүү боюнча берилген контролдук сандар, гранттардан алып салганда, сунуш катары эле берилет.

3.4. Жергиликтүү бюджеттерди кароо жана бекитүү

Жергиликтүү кеңештердин бюджеттик комиссиялары жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын, башкармалыктарынын жана бөлүмдөрүнүн башчыларынын, муниципалдык ишканалардын докладын алдын ала угат, бюджеттин кирешесиндеги жана чыгашасындагы өзгөртүүлөргө тийиштүү сунуштарды карап чыгат жана бюджеттин долбоору боюнча корутунду чыгарып, жергиликтүү кеңешке тапшырат.

Айылдык жана шаардык кеңештер жергиликтүү өз алдынча башкаруунун аткаруучу органынын жана бюджеттик комиссиянын докладын угат жана алдыдагы жылга бюджеттин долбоорун жана кийинки эки жылга болжолун карап чыгат.

Шаардык жана айылдык кеңештер:

1. кирешелердин жалпы суммасында жана чыгашалардын жалпы суммасында чыгашалар бюджетти менен өнүктүрүү бюджетин бөлүп көрсөтүү менен тийиштүү шаардык жана айылдык бюджетти;
2. жыл аягына бюджеттик каражат калдыктарын;
3. шаардык жана айылдык бюджеттердин киреше булактарын жана чыгашалардын багытын;
4. жергиликтүү өз алдынча башкаруунун резервдик фонд өлчөмүн;
5. шаардык жана айылдык бюджеттер боюнча жыл аягындагы жүгүртүүдөгү кассалык накталай акчалардын өлчөмүн бекитет.

Белгиленген тартипте бекитилген республикалык, облустук жана райондук маанидеги шаарлардын бюджеттери Финансы министрлигине берилет, ал эми айылдык аймактар календарлык планга ылайык жыйынтыктоочу бюджетке кошуу үчүн финансылык аймактык органга тапшырат.

Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги жалпы мамлекеттик салыктардын бекитилген өлчөмдөрүнүн (суммалык туюнтууда жана норматив боюнча) республикалык бюджеттен берилген категориалдык, теңдөөчү гранттарынын өлчөмдөрүнүн Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши бекиткен бюджетте белгиленген көрсөткүчтөргө шайкештигин текшерет.

Жыл ичинде жергиликтүү бюджеттин кирешелер боюнча өзгөрүүлөрү жана тактоолору негиздүү болууга жана Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги менен макулдашылууга тийиш.

Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын бюджеттерин кароо жана бекитүү ачык айкын жана жалпыга маалым түрдө ачык сессияларда жүргүзүлөт. Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын бюджетти аткаруу жөнүндөгү токтомдору жана тийиштүү жылдын бюджетти боюнча кеңештин чечимдери массалык маалымат каражаттарында жарыялоого жатат. Мындан тышкары, Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары же коомчулуктун тургундары үчүн бюджет боюнча бюджеттик угууларды өткөрөт.

3.5. Жергиликтүү бюджеттерди аткаруу

Жергиликтүү бюджеттерди аткаруу жергиликтүү өз алдынча башкаруунун аткаруучу органдары тарабынан регионалдык казыналык бөлүмдөр жана салык кызматынын органдары аркылуу бекитилген бюджеттин негизинде түзүлгөн кирешелер жана чыгашалар жазуусуна ылайык ишке ашырылат.

“Кыргыз Республикасында бюджеттик укуктун негизги принциптери жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 15-статьясына ылайык, бюджетти аткаруунун жүрүшүндө жергиликтүү бюджеттин чыгашасы жергиликтүү кеңештер бекиткен жана каралган чектүү өлчөмдөрүнөн ашпоого тийиш.

Бекитилген бюджеттин көрсөткүчтөрүнүн өзгөртүүсү жалпысынан кирешелер жана чыгашалар боюнча болсун, кирешелердин бөлүгү, бөлүмү, бөлүмчөлөрү жана чыгашалардын негизги топтор жана топчолору боюнча болсун, бекитилген бюджеттин көрсөткүчтөрүн өзгөртүү кошумча чыгымдарды жабуунун негиздүү, ачык-айкын булактары жана эсептен чыккан кирешелер болгондо гана жергиликтүү кеңештер тарабынан кабыл алынышы мүмкүн.

Кирешелердин негизги бөлүктөрү, бөлүмдөрү жана бөлүмчөлөрү, чыгашанын негизги топтору жана топчолору жана чыгашалардын корголгон статьялары боюнча өзгөртүүлөр Кыргыз Республикасынын Өкмөтү жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын себептүү жана негиздүү сунуштарынын негизинде гана жергиликтүү кеңештер тарабынан киргизилиши мүмкүн.

16-беренеге ылайык, бюджет бекитилгенден кийин Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши же Кыргыз Республикасынын Өкмөтү тарабынан жергиликтүү бюджеттердин чыгашасынын көбөйүшүнө же жергиликтүү бюджеттердин кирешесинин азайышына алып келе турган ченемдик актылар кабыл алынган учурда тийиштүү суммалар республикалык бюджеттен компенсацияланат.

17-беренеге ылайык, Жогорку Кеңеш бекиткен чегерүү ченемдери боюнча бөлүштүрүлгөн кирешелерди жергиликтүү бюджеттерди аткарууда кошумча алганда, ошондой эле кирешелерди ашыкча аткаруунун же чыгымдарды үнөмдөөнүн натыйжасында жыл аягында келип чыккан чыгашадан кирешенин ашып түшкөн суммалары жергиликтүү өз алдынча

башкаруу органдарынын тескөөсүндө калат, алып коюуга жатпайт жана жергиликтүү кеңештердин кароосу боюнча жергиликтүү бюджеттердин чыгашасын каржылоого пайдаланылат.

18-беренеге ылайык, келерки жылга бюджеттин долбоору учурдагы жылдын аягына чейин бекитилбей калса, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары ал бекитилгенге чейин киргизген келерки жылга бюджеттин долбоорунда каралган чыгашалардын жылдык суммасын он экиден бир бөлүгүнүн чегинде ай сайын чыгашаны жүргүзүүгө укуктуу.

21-беренеге ылайык, жергиликтүү бюджеттерде жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын алардын чыгашасынын көлөмүнө (резерв фонду эсепке алынбайт) карата 1 пайызга чейинки чекте резервдик фонд түзүлөт.

22-беренеге ылайык, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары тийиштүү бюджеттин балансталбагандыгына байланыштуу келип чыккан милдеттенмелер боюнча өз алдынча жооп беришет.

Бюджеттик каражаттарды чыгымдоо үчүн жооптуу жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жетекчилери финансылык тартипти бузгандыгы жана бюджетти аткарууга байланыштуу милдеттенмелерди орундатпагандыгы үчүн Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында белгиленген жекече жоопкерчиликти тартат.

Жергиликтүү бюджеттерди аткарууда Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги жалпы мамлекеттик салыктардын туура бөлүштүрүлүшүн, республикалык бюджеттен берилген трансферттердин эсептелип чыгышынын жана максаттуу пайдаланышынын тууралыгын контролдоону ишке ашырат.

Жалпы мамлекеттик салыктарды жана башка кирешелерди эсепке алуунун өлчөмдөрү жана тартиби бузулганда, трансферттер максатсыз пайдаланылган учурларда Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги жана аймактык бөлүмдөрү трансферттердин бардык түрлөрүн каржылоону, ошондой эле бюджеттик ссудалар жана өз ара эсептешүүлөр боюнча каражаттарды өткөрүп берүүнү токтотуп коюуга укуктуу.

3.6. Жергиликтүү бюджетти аткаруу жөнүндө отчетторду түзүү жана бекитүү

Жергиликтүү өз алдынча башкаруунун аткаруучу органдары тийиштүү жергиликтүү кеңештерге жергиликтүү бюджеттерди аткаруу жөнүндө отчет берет.

Жергиликтүү кеңештердин бюджеттик комиссиясы жергиликтүү бюджетти аткаруу жөнүндө отчетту карап чыгат, корутунду түзөт жана аларды жергиликтүү кеңештин кароосуна берет.

Жергиликтүү кеңештер карап чыгуудан кийин тийиштүү жылга жергиликтүү бюджеттердин аткарылышы жөнүндө отчетту бекитет.

Аймактык финансы бөлүмдөрү жергиликтүү бюджеттин аткарылышы жөнүндө отчетту Кыргыз Республикасынын Финансы министрлигине отчеттук жылдан кийинки жылдын 1-мартынан кечиктирбеген мөөнөттө тапшырат.

3.7. Эсеп жана отчеттуулук

Бюджеттик мекемелердин эсеби жана отчеттуулугу Кыргыз Республикасынын Финансы министрлигинин 2008-жылдын 24-ноябрындагы №192-б жана Кыргыз Республикасынын Адилет министрлигинде 2008-жылдын 26-декабрында каттоодон өткөн буйругу менен бекитилген “Бюджеттик мекемелерде бухгалтердик эсепти уюштуруу жана жүргүзүү боюнча Жобого” ылайык жүргүзүлөт.

Жергиликтүү бюджеттерден каржылануучу мекемелер жана уюмдар жылдык, кварталдык жана айлык бухгалтердик отчетторду түзөт.

Кыргыз Республикасынын Каржы министрлиги белгилеген формалардын көлөмүндө жылдык бухгалтердик отчеттуулук отчеттук мезгилден кийинки жылдын 1-январына карата абалы боюнча мекемелер жана уюмдар тарабынан түзүлөт. Кварталдык отчет ошол жылдын 1-июлуна жана 1-октябрына карата түзүлөт.

Райондук жана шаардык финансылык бөлүмдөр айылдык аймактар, райондук жана шаардык бюджеттик мекемелер берген бухгалтердик отчетторду консолидациялайт. Андан соң консолидацияланган отчеттор Кыргыз Республикасынын Финансы министрлигине мамлекеттик башкаруу секторуна балансын консолидациялоого тапшырылат.

Мекемелердин жана уюмдардын жылдык жана кварталдык бухгалтердик отчеттуулук курамына чыгашалар сметасын аткаруу жөнүндөгү түшүндүрмө кат кошулат.

3.8. Жергиликтүү бюджеттердин киреше жана чыгашаларын тактоонун тартиби

Жергиликтүү бюджеттерди түзүү жана аткаруу процессинде жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары Кыргыз Республикасынын финансы министрлигинин аймактык бөлүмдөрү аркылуу төмөндөгүдөй учурда киреше жана чыгашаларга тактоо киргизет:

- а) киреше планы ашык аткарылганда же чыгымдар кыскартылганда;
 - б) нормадан ашыкча түшкөн запастарды эсепке алганда;
 - в) жылдык отчеттордун жыйынтыгы менен дебитордук карыздарды эсепке алганда;
- бюджеттик каражаттар үнөмдөлгөндө;
- г) аудитордук жана башка текшерүүлөрдүн жыйынтыгы боюнча ассигнованиелердин көлөмү өзгөргөндө.

4. ЖЕРГИЛИКТҮҮ БЮДЖЕТТЕРДИН КИРЕШЕ БӨЛҮГҮН ТҮЗҮҮ ТАРТИБИ

Жергиликтүү бюджеттердин кирешелери - бул Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын карамагына түшө турган каражаттар.

Жергиликтүү бюджеттердин кирешелери жергиликтүү салыктардан жана түшүүлөрдөн, жалпы мамлекеттик салыктардан жана чегерүүлөрдүн ченемдери боюнча бөлүштүрүлүүчү башка кирешелерден жана Салык кодексинде жана Кыргыз Республикасынын башка мыйзам актыларында белгиленген башка кирешелерден, ошондой эле трансферттерден, гранттардан жана ыктыярдуу взностордон түзүлөт.

Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги тарабынан 2012-жылдын 30-мартындагы №62-б буйругуна ылайык, Бюджеттик классификациянын редакциясы бекитилген, жана анын негизинде кирешелер боюнча операциялардын классификациялык структурасына ылайык:

- салыктык кирешелер;
- салыктык эмес кирешелер;
- финансылык эмес активдер (актив жана милдеттенмелер операцияларынын классификациясы) деп бөлүнөт.

4.1. Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жергиликтүү бюджеттердин киреше бөлүгүн түзүү боюнча ыйгарым укуктары

Кирешелердин “Жергиликтүү салыктар жана жыйымдар” категориясы жалпы салык системасынын курамдык бөлүгү болуп эсептелет. Аларды жөнгө салуу боюнча ыйгарым укуктар жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына бекитилип берилген. Жергиликтүү бюджеттин бардык кирешелеринин ичинен аталган категория жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын өз ресурстарын башкаруудагы тикелей жана кыйла толук кандуу шайманы болуп эсептелет.

Кыргыз Республикасынын Салык кодексинде жергиликтүү салыктардын жана жыйымдардын жалпы мыйзамдык ченемдери, жергиликтүү салыктардын жана жыйымдардын түрлөрү, салык салуу объектилери, салык төлөөчүлөр, салыктын чендери боюнча мыйзамдык чектөөлөр жана башка негизги жоболор аныкталат.

Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары кандай ыйгарым укуктарга ээ болот?

- жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары өзүнүн аймагында жергиликтүү салыктардын жана жыйымдардын тигил же бул түрүн киргизүүнү же киргизбөөнү өздөрү чечишет;
- мыйзамдык чектөөлөрдүн негизинде салыктын чендерин өз алдынча аныкташат;
- жергиликтүү салыктардын жана жыйымдардын айрым түрлөрү боюнча жеңилдиктерди, преференцияларды берүүгө жана бошотууга укуктуу болушат;
- аларды эсепке алуунун жана жыйноонун тартибин аныкташат.

4.2. Жергиликтүү кеңештердин кирешелерин түзүүнүн принциптери

Жергиликтүү бюджеттердин киреше бөлүгүнүн болжолун түзүү, анын ичинде кирешелердин ар бир түрү боюнча болжолдуу көрсөткүчтөрдү эсептөө төмөндөгү принциптерге негизденүү менен жүзөгө ашырылууга тийиш:

- *кирешелердин болжолу аймактын экономикалык өнүгүшүнүн көрсөткүчтөрүнө негизделүүгө тийиш;*
- *кирешелердин болжолу жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын мамлекеттик жалпы фискалдык саясаттын алкагында жүргүзүлүп жаткан фискалдык саясаттын чагылдырууга тийиш;*
- *аткаруу үчүн айкын болууга, б.а. экономикалык көрсөткүчтөрдүн негизиндеги салыктык эсептөөлөргө жана мурдагы жылдардагы салыктык жана салыктык эмес иш жүзүндө түшүүлөрдүн динамикасына талдоо жүргүзүүгө негизделүүгө тийиш.*

4.3. Салыктык кирешелер

Салык юридикалык жана жеке жактардын кирешелеринен/жүгүртүүлөрүнөн мамлекеттик бюджеттин пайдасына алынуучу милдеттүү төлөм болуп эсептелет.

Кыргыз Республикасында салык салуу системасын жөнгө салуучу негизги мыйзам актысы Салык кодекси болуп эсептелет. Салык кодекси - Кыргыз Республикасынын аймагындагы бажы мыйзамдары менен жөнгө салына турган бажы алымдарынан, жыйымдарынан жана төлөмдөрүнөн башка бардык салыктар, аларды администрациялоо, салык төлөөчүлөрдүн салыктык аракеттери боюнча мыйзам жоболорунун жыйындысы болуп эсептелет.

Кыргыз Республикасында жалпы мамлекеттик салыктар, жергиликтүү салыктар, ошондой эле атайын салыктык режимдер белгиленген.

Салык кодекси тарабынан белгиленген жана Кыргыз Республикасынын бүткүл аймагында милдеттүү түрдө төлөнө турган салыктар жалпы мамлекеттик салыктар болуп эсептелет.

Салык кодекси тарабынан белгиленген жана жергиликтүү кеңештердин ченемдик укуктук актылары менен колдонууга киргизилүүчү, тиешелүү администрациялык-аймактык бирдиктин аймагында милдеттүү түрдө төлөнө турган салыктар жергиликтүү салыктар деп таанылат.

Жалпы мамлекеттик салыктардын түрлөрүнө:

- *киреше салыгы;*
- *пайдадан алынуучу салык;*
- *кошумча нарк салыгы;*
- *акциз салыгы;*
- *жер казынасын пайдалануу үчүн салык;*
- *сатуулардан алынуучу салык кирет.*

Жергиликтүү салыктарга:

- *жер салыгы;*
- *мүлк салыгы кирет.*

Атайын салыктык режимдерге:

- *милдеттүү патенттин негизиндеги салык;*
- *ыктыярдуу патенттин негизиндеги салык;*
- *бирдиктүү салыктын негизинде салык салуунун жөнөкөйлөтүлгөн системасы;*
- *салыктык контракттын негизиндеги салыктар;*
- *эркин экономикалык зоналардагы салык режими;*
- *атайын каражаттардан алынуучу салык;*
- *жогорку технологиялар паркындагы салыктык режим кирет.*

Бюджеттик мыйзамдарга ылайык жалпы мамлекеттик салыктар жана башка кирешелер республикалык бюджетке да, ошондой эле жергиликтүү бюджеттерге да түшүшү мүмкүн.

Кыргыз Республикасынын бюджеттик мыйзамдары бюджеттердин өз алдынчалыгынын принциптеринде түзүлгөн. Бюджеттик системанын бардык звенолорунда Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында белгиленген жеке киреше булактарынын болушу бюджеттердин өз алдынчалыгынын негизи болуп эсептелет. Ушул принциптерге таянуу менен жергиликтүү салыктар жана жыйымдар боюнча каражаттардын түшүшү жергиликтүү кирешелердин жеке булактары катары аныкталды жана толугу менен жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын бюджетине чегерилет.

Жергиликтүү бюджеттерге белгиленген ченемдер боюнча жалпы мамлекеттик салыктардан жана башка кирешелерден, анын ичинде, салык органдары тарабынан салыктардын ушул түрлөрү жана башка кирешелер боюнча салынган санкцияларынан түшкөн суммалар чегерилет. Жалпы мамлекеттик салыктардан жана башка кирешелерден чегерүүлөрдүн ченемдери Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши тарабынан бекитилет жана үч жыл бою өзгөртүлбөөгө тийиш. Жалпы мамлекеттик кирешелерден түшүүлөрдү жана башка кирешелерди республикалык жана жергиликтүү кеңештердин ортосунда бөлүштүрүү жыл сайын кабыл алынуучу “Республикалык бюджет жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамы менен белгиленет.

2012-жылы жалпы мамлекеттик салыктардан жергиликтүү бюджеттерге бөлүштүрүү

Жалпы мамлекеттик салыктардын аталышы	Республикалык маанидеги шаарлар	Облустук маанидеги шаарлар	Райондук маанидеги шаарлар	Айыл өкмөттөрү
Киреше салыгы	50%	40%	40%	10%
Сатуулардан алынуучу салык	50%	50%	25%	25%
Ыктыярдуу патенттин негизиндеги салык	100%	100%	100%	100%
Милдеттүү патенттештирүүдөн түшкөн кирешелер	100%	100%	100%	100%
Бирдиктүү салык	100%	100%	100%	100%
Пайдадан алынуучу салык	0%	0%	0%	0%
Жер казынасын пайдалануу үчүн салык (стратегиялык пайдалуу кендер: алтындан, мунайдан, газдан башка)	50%	50%	50%	50%

4.4. Жергиликтүү бюджеттердин салыктык эмес кирешелери

Салыктык эмес төлөмдөр – бул бюджетке жыйымдар, төлөмдөр, кирешелер жана санкциялар түрүндө түшкөн каражаттар.

“Салыктык эмес төлөмдөр жөнүндө” КР Мыйзамы төмөндөгүдөй аныктама берет:

Жыйым – бул мамлекеттик органдар тарабынан көрсөтүлгөн кызматтар үчүн мамлекет тарабынан белгиленген, бир жолу төлөнө турган акчалай взнос.

Төлөм – бул мамлекеттик функциялардын аткарылгандыгы үчүн мамлекеттик кызматтардан пайдаланган юридикалык жана жеке жактар тарабынан мезгил-мезгили менен төлөнө турган милдеттүү акчалай взнос;

Киреше – бул мыйзам боюнча менчик ээси мамлекет болуп эсептелген мүлктүн же акчалай каражаттардын толук наркынын өлчөмүндө чегериле же өндүрүлө турган, мамлекет тарабынан белгиленген чегерүүлөр.

Санкциялар – бул тартип бузуучуларга карата мүлктүк таасир тийгизүүнүн Мыйзамда каралган чаралары.

Жергиликтүү бюджеттерге түшө турган салыктык эмес кирешелерге:

- муниципалдык мүлктү башкаруудан жана тескөөдөн түшкөн кирешелер;
- жерлерди, анын ичинде айыл чарба жерлеринин мамлекеттик фондусунун жерлерин пайдалануу укугу үчүн жердин ижара акысы;
- мамлекеттик алым;
- жергиликтүү кеңеш тарабынан бекитилген реестрге ылайык муниципалдык мекемелердин өздөрү көрсөткөн акылуу кызматтары жана аткарылган иштери үчүн алган кирешелери;
- айыптар жана санкциялар;
- мыйзамдарда каралган башка салыктык эмес кирешелер кирет.

Салыктык эмес төлөмдөр мыйзамдарда белгиленген тартипте жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын бюджеттерине түшөт.

4.5. Жергиликтүү бюджеттин кирешелерин түзүү үчүн экономикалык индикаторлорго баа берүү

Жергиликтүү бюджеттердин долбоорлору аймактардын өнүгүшүнүн деңгээлин мүнөздөгөн экономикалык индикаторлор (көрсөткүчтөр) менен байланышта калыптандырылат.

Экономикалык индикаторлор жергиликтүү бюджеттердин салык салынуучу базасына баа берүү, ресурстарды жергиликтүү артыкчылыктарга ылайык ресурстарды сарамжал бөлүштүрүү үчүн шайман катары кызмат кылат.

Жергиликтүү бюджеттердин киреше базасына талдоо жүргүзүү үчүн алардын салыктын суммасын эсептөөгө же анын болжолуна катышкандыгына жараша экономикалык индикаторлор пайдаланылат.

Бир катар индикаторлор салыктар боюнча формулалардын эсебине кирген экономикалык параметрлерге жараша болот:

№	Кирешенин тиби	Кирешенин эсеби	Статистикалык, экономикалык көрсөткүчтөр
	Жергиликтүү салыктар		
1	Айыл чарба багытындагы жерлерден алынуучу салык	$H = C \times P \times K_i$, мында: H – жер салыгынын суммасы; C – жер салыгынын чендери; P – жер участогунун аянты, га/чарчы м, K_i – Инфляциянын коэффициенти.	Коэффициенттери: - инфляциянын коэффициенти Аянттар (га): - сугат жерлер - кайрак жерлер - көп жылдык өсүмдүктөр - чөп чабыктар - жайыттар
	Айыл чарба багытында болбогон жерлерден алынуучу салык	$H = C \times P \times K_i \times K_z \times K_k$, мында: H – жер салыгынын суммасы; C – жер салыгынын чени; P – жер участогунун аянты, чарчы м; K_i – инфляциянын коэффициенти; K_z – экономикалык-пландаштырылган зоналар үчүн зоналык коэффициент; K_k – коммерциялык пайдалануу коэффициенти.	Коэффициенттери: K_z – экономикалык-пандаштырылган зоналар үчүн зоналык коэффициент, K_k – коммерциялык пайдалануу коэффициенти. Аянттар (чарчы м.): - дүкөндөр, күркөлөр, жана башка соода мекемелери; - кичи базарлар, базарлар, сода-сатык комплекстери; - мал, жем-чөп базарлары; Коомдук тамак-аш ишканалары; - мейманкана ишинин ишканалары; - банктар, ломбарддар, акча алмашуу жайлары; - оюн-зоок ишинин ишканалары жана диско клубдар; - офистер, бизнес-борборлор, биржалар; - унаа май куюу бекеттери; - мунай базалары; - унаа токтотмолор, унаатейлөө ишканалары; - жарнама курулуштары; - эс алуу жана шаан-шөкөт, спорттук-ден соолукту чыңдоочу кызматтар, жеке кызматтарды көрсөтүү; - транспорт, курулуш, байланыш жана энергетика ишканаларынын администрациялык имараттары, эгерде ушул статьяда башкача каралбаса, эркин экономикалык аймактардын аймактары; - кен ишканаларынын имараттары жана курулуштары, ошондой эле темир жол транспортунун жүк бекеттери, темир жол жана

			аба транспорту ишканаларынын санитардык-коргоо зоналары; - иштетилип жаткан кендер, карьерлер, шахталар, разрездер, күл төгүлүүчү жайлар; - геологиялык чалгындоо, долбоордук-изилдөө, чалгындоо жана изилдөө иштери; - байланыштын аба линиялары жана электр берүүлөр; - илим, билим берүү, саламаттык сактоо, маданий, балдардын-өспүрүмдөрдүн дене тарбия-спорттук мекемелери; - айыл чарбасындагы өндүрүштүк ишканалар (гараждар, ондоо чеберканалары, кырманлар, дан тазалоочу комплекстер, жашылча, картошка сактоочу жайлар, курулуш жана чарба короолору жана айыл чарба багытындагы башка объектилер; - коргоо-спорттук-техникалык уюмдар.
3.	Мүлк салыгы	1,2,3-топтор $НС = С \times П \times Кр \times Кз \times Ко$ мында: НС – мүлк объектисинин салык салынуучу наркы, сом; С – мүлк объектисинин бир чарчы метринин салык салынуучу наркы, сом/чарчы м; П – мүлк объектисинин жалпы наркы, чарчы м; Кр – региондук коэффициент; Кз – зоналык коэффициент; Ко – 2 жана 3-топтогу мүлк объектилери үчүн колдонулуучу тармактык коэффициент.	Коэффициенттер: Кр - региондук коэффициент Кз – зоналык коэффициент Ко - тармактык коэффициент Аянттар (чарчы м): - 1- топ боюнча объектилер - 2- топ боюнча объектилер - 3- топ боюнча объектилер
4	Жер казынасын пайдалануу үчүн салык (роялти)		Суу булактарынын дебити: - куюп иче турган минералдык жана тузсуз ичүүчү суулар; - дарылоо үчүн минералдык суулар; - жылытуу үчүн термалдык суулар; - ичүүчү жана техникалык суулар. Түшкөн акчанын көлөмү: 1) күмүш жана платина төмөндөгүлөрдү эске алуу менен: а) запастары 10 тоннадан ашык кендер үчүн; б) запастары 3 тоннадан 10 тоннага чейинки кендер үчүн; в) запастары 3 тоннадан аз кендер үчүн. 2) суу менен камсыз кылуунун адистештирилген уюмдары үчүн; 3) гипске; 4) каптама материалдарды өндүрүү үчүн табигый таштарга; 5) таш көмүргө, күрөң көмүргө.

5	Ыктыярдуу патенттештирүү		Жеке ишкерлердин ишинин түрлөрү боюнча саны
6	Милдеттүү патенттештирүү		Ломбарддардын саны Казино үстөлдөрүнүн саны Оюн унааматтарынын саны Биллиард үстөлдөрүнүн саны Сауналардын саны Акча алмаштыруу бюролорунун саны Дискотекалардын, түнкү клубдардын саны Күнү-түнү иштеген унаа токтотуучу жайлардын саны (токтото турган жердин саны)
7	Жергиликтүү маанидеги инфраструктураны өнүктүрүүгө жана күтүүгө чегерүүлөр		Пайдалуу кендерди сатуудан түшкөн акча кыйыр салыктарды эсепке албаганда (курулуш материалдары үчүн сырьедон башка)

4.6. Жергиликтүү бюджеттердин кирешелерин болжолдоонун ыкмалары

Мыйзам чыгаруу базасы адатта аны экономикалык талдоо жүргүзүү жана болжолдоо үчүн абдан татаал болгондуктан, экономикалык критерийлердин негизинде салык салуунун альтернативалуу же көрсөтмөлүү базасы аныкталат.

Мисалы, киреше салыгынын базасы – бул калктын кирешелери, экономикада иштеген кызматкерлердин эмгек акы фондусу, сатуулардан алынуучу салык - калкка көрсөтүлгөн кызматтардын көлөмү жана чекене товар жүгүртүү, таштандыны чыгаруу үчүн жыйым – жашаган калктын саны жана ишкананын кызматкерлеринин саны ж.б. Ушул көрсөтмөлүү базалар үчүн болжолдуу баалоолор көпчүлүк учурда толук мүмкүн болот жана түшүүлөрдү болжолдоо үчүн түздөн-түз пайдаланылышы мүмкүн.

Иш жүзүндөгү салыктык ченге негизделген мамиле

Салыктын иш жүзүндөгү чени салыктык түшүүлөрдү салык салуу базасына бөлүүдөн алынган айырма катары аныкталат. Б.а. бул – салыктын көрсөтмөлүү базасынын жалпы көлөмүнө карата колдонула турган салыктын иш жүзүндөгү орточо чени. Иш жүзүндөгү салыктык чен салыктык чендердин мыйзамдуу белгиленген шкаласынан байкаларлык айырмаланышы мүмкүн. Салыктын иш жүзүндөгү ченинин мыйзамдуу белгиленген ченинен айырмаланышы салык мыйзамдарында чыгарып салуулар, жеңилдиктер жана преференциялар, чендерди дифференциалдуу белгилөө жана башкалардын болушу менен түшүндүрүлөт. Ушуга байланыштуу ушул мамиле бир катар жылдардын ичиндеги байкоолордун маалымдамаларына негизделет. Түшүүлөрдүн болжолу иш жүзүндө эсептелген салыктык базаны салык салуунун болжолдуу базасын чыгаруу катары эсептелет.

Мисалы:

Өткөн жылдардагы көрсөткүчтөр төмөндөгүдөй болуп көрүнөт (млн. сом).

	2010-ж.	2011-ж.	2012-ж.
<i>Чекене товар жүгүртүү</i>	525	560,0	600,0
<i>Акылуу кызматтардын көлөмү</i>	165	172,0	180,0
<i>Сатуулардан алынуучу салык</i>	5,85	6,15	

Салыктын иш жүзүндөгү ченин төмөндөгү формула боюнча табабыз:

2005-жыл үчүн $5,85/(525+165)*100 = 0,85$

2006-жыл үчүн $6,15/(560+172)*100 = 0,84$

Акыркы эки жылдагы иш жүзүндөгү орточо чен $(0,85+0,84)/2=0,84$ барабар.

Анда 2012-жылга салыктын суммасы $(600+180)*0,84\% = 6,55$ млн. сомго барабар болот.

Ушуга байланыштуу салык салуу базасындагы өзгөрүүлөрдүн салык системасына жана салык мыйзамдарынын талаптарын аткаруунун көрсөткүчтөрүнө тийгизген таасирин эсепке алган ойлонулган корректировкалар киргизилген учурда аталган мамилени колдонууга болот.

Салыктын ийкемдүүлүгүнө негизделген мамиле

Эгерде экономикалык көрсөткүчтөрдүн болжолдору бар болсо, анда айкын салыктын же салыктардын тобунун негизинде кирешелерди болжолдоонун кыйла жөнөкөй, шарттуу мамиле салыктын салыштырмалуу базасына карата салыктык түшүүлөрдүн ийкемдүүлүгүнө баа берүү болуп саналат. Салык салуу базасынын салыштырмалуу өзгөрүшүнө карата анын түшүүлөрүнүн көлөмүнүн салыштырмалуу өзгөрүшү же жөнөкөй сөздөр менен айтканда, салыктык түшүүлөрдүн салыктык базанын 1% га өсүшүнөн улам пайыз менен алгандагы жогорулашы салыктын ийкемдүүлүгү деп аталат. Ийкемдүүлүктүн коэффициенти төмөндөгү формула боюнча аныкталат:

$$\frac{\text{Салыктык түшүүлөрдүн ийкемдүүлүгү}}{\text{салыктык түшүүлөрдүн пайыздык өзгөрүшү (өзгөрүлбөгөн салык системасынын тушунда)}} = \text{салык салуу базасынын пайыздык өзгөрүшү}$$

Түшүүлөрдүн пайыздык өзгөрүшүнүн салык системасынын өзгөрүшү болбогон өткөн бир катар жылдардагы салык салуу базасынын өзгөрүшүнө карата катышын орточо мааниге келтирүү менен ийкемдүүлүккө баа берүүгө болот. Каралып жаткан салыктын ийкемдүүлүгүнүн көрсөткүчү жана салык салуу базасынын өсүш арымдарынын болжолу колдо болсо, салык салуу базасынын өсүш арымын ийкемдүүлүккө жөн гана көбөйтүү менен салыктык түшүүлөрдүн болжолун алууга болот.

Салыктын болжолу = Салыктык базанын өсүшүнүн болжолдонуп жаткан арымы * Ийкемдүүлүк * Өткөн жылы иш жүзүндө алынган салыктык жыйымдар

Мисалы: Өткөн жылдардын көрсөткүчтөрү төмөндөгүдөй болуп көрүнөт			
(млн. сом)			
	2010-ж.	2011-ж.	2012-ж.
Чекене товар жүгүртүү	525	560,0	600,0
Акылуу кызматтардын көлөмү	165	172,0	180,0
Сатуулардан алынуучу салык	5,85	6,15	

Салыктын ийкемдүүлүгүн төмөндөгү формула боюнча табабыз:

2012-жыл үчүн ийкемдүүлүк $(6,15/5,85 * 100 - 100) / ((560 + 172) / (525 + 165) * 100 - 100) = 0,84$ барабар.

Андан кийин 2012-жылы салыктык базанын өсүшүн табабыз:

$(600 + 180) / (560 + 172) * 100 - 100 = 6,55 \%$

Салыктын ийкемдүүлүгүн колдонуу менен салыктын өсүшүн табабыз $0,84 * 6,55 = 5,5$. Б.а. көрсөтмөлүү салык базасынын өсүшүнүн болжолу 6,55% болсо, салыктын өсүшү 5,5% түзөт.

Ушуга негизделгенде салыктын өсүшү $(6,15/100) * 5,5 = 0,33$ барабар болот, ал эми 2012-жылы салыкты жыйноонун болжолу $6,15 + 0,33 = 6,48$ болгон.

Белгиленип коюлган маалымдамаларга жана эксперттик баа берүүгө негизделген мамиле.

Мыйзамдарга ылайык айрым салыктардын жана жыйымдардын чендери салык салынуучу базанын бир бирдиги үчүн бир жылга же бир айга эсептелген туруктуу (белгиленген) төлөмдөр түрүндө белгиленген. Мисалы:

- жер салыгы – салыктын чени аянттын көлөмүнө жараша белгиленип коюлган;
- ыктыярдуу патенттин негизиндеги салык, милдеттүү патенттештирүүнүн негизиндеги салык – иштин түрү үчүн бир айга белгиленип коюлган;
- таштандыларды чыгаруу үчүн салык – чен курулуштун ар бир ээсине же калктын жана кызматкерлердин санына жараша бир жылга белгиленип коюлган;
- жер казынасын пайдалануу үчүн салык (роялти) – чени белгиленип коюлган, мисалы, минералдык суунун ар бир куб метри үчүн белгиленип коюлган.

Аталган салыктардын чендери белгиленип коюлгандыктан, ошондой эле салык салуу базалары сандык ченөөгө алынууга тийиш болгондуктан жана анча деле өзгөрбөгөндүктөн, салыктардын ушул түрлөрү боюнча болжолдуу суммалардын эсеби салыктын чендерин алардын салык салуу боюнча сандык базаларына жөнөкөй көбөйтүү менен жүргүзүлөт.

Жергиликтүү бюджеттердин киреше бөлүгүн түзүүдө болжолдорду эсептөөнүн өзгөчөлүктөрү

Натыйжалуу бюджеттик болжолдоо – жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жергиликтүү бюджеттерди түзүү боюнча өз алдынчалыгынын эң маанилүү мүнөздөмөсү. Бюджеттик пландаштыруунун маанилүү багыты жергиликтүү бюджеттин киреше бөлүгүнүн болжолун эсептеп чыгуу болуп эсептелет. КР Финансы министрлигинин жергиликтүү бюджеттердин киреше бөлүгүн түзүүдө жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына жиберүү улантылып жаткан, кирешелердин беренелери боюнча көрсөткүчтөрүнөн баш тартууга ниеттенип жаткандыгына байланыштуу бул теманын актуалдуулугу жогорулайт.

Киреше салыгы боюнча болжол

Алдыдагы жылга киреше салыгы боюнча болжолдуу көрсөткүч эки позиция боюнча өзүнчө эсептелет:

- салык агенти тарабынан төлөнүүчү киреше салыгы;
- бирдиктүү салык декларациясы боюнча киреше салыгы.

Патенттик негизде жана милдеттүү патенттештирүү боюнча түшүүлөрдүн болжолдуу суммасынын эсеби аталган аймакта патенттин белгиленип коюлган ченинин, жеке ишкерлердин санынын базасында, ошондой эле жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын болжолдонгон жылга патенттердин чендерин өзгөртүү боюнча ниеттеринин негизинде жүзөгө ашырылат. Эсептөө иштин айрым түрлөрүнүн сезондуулук факторуна эксперттик баа берүүнү жана патенттик системада иштеген ишкердик кылуучу субъектилердин санынын азайышын же жогорулашын эсепке алуу менен тикелей эсептөөнүн жөнөкөй ыкмасы менен жүргүзүлөт. Түшүүлөрдүн ушул түрлөрү боюнча болжолдуу суммалардын эсеби салык органдары тарабынан төмөндөгүдөй түрдө берилген маалыматка негизделүүгө тийиш:

- Патенттик негизде ишкердик кылуу боюнча маалымдоолор:
 - патенттик негизде иштеген ишкерлердин саны;
 - киреше салыгынын патенттик негизде түшкөн суммалары;
 - патенттик иштин түрлөрү боюнча чендери.
- Чакан ишкерликтин салык салуунун жөнөкөйлөштүрүлгөн системасы боюнча иштеген субъектилери боюнча маалымдоолор:

- субъектилердин саны;

- чакан ишкерликтин субъектилеринин товар жүгүртүүсүнүн көлөмү жана бир катар өткөн мезгилдерде түшкөн салыктардын суммасы.

➤ Милдеттүү патенттештирүү боюнча ишкердик кылган субъектилер боюнча маалымдоолор:

- субъектилердин саны;

- иштин түрүнө жараша салык салуу объектилеринин саны (оюн унааматтарынын саны, бильярд үстөлдөрүнүн саны, унаа токтото турган жерлердин саны ж.б.);

Жер салыгы

Жер салыгынын болжолу Кыргыз Республикасынын жаңы редакциядагы Салык кодексинде бекитилген “Жер салыгынын базалык чендери жөнүндө” базалык чендерге ылайык жерлердин ар бир категориясы боюнча жана кыймылсыз мүлк укугун каттоо боюнча Мамлекеттик агентствонун бөлүмдөрүнүн ар бир калктуу конуш боюнча өзүнчө бекитилген жер аянттары боюнча эсептелет.

Жерлердин категориясына жараша болжолдоонун ар кандай ыкмалары колдонулат.

Айыл чарба багытындагы жерлердин беш түрү боюнча дифференцияланган:

- сугат жерлер;
- кайрак жерлер;
- көп жылдык өсүмдүктөр;
- чөп чабыктар;
- жайыттар;

Ушул салык боюнча чен, жер аянты катары – белиленип коюлган көрсөткүчтөр, мунун өзү бул салыктын инфляциянын өсүшүнө көз каранды эмес экендигин белгилеп турат. Ушуга байланыштуу эсептөө айыл чарба жерлеринин аянттарынын сандык маалымдамаларына жана белгиленген базалык чендерге негизделет. Эсептөө тикелей эсептөө ыкмасы менен жердин ар бир түрү боюнча өзүнчө жерлердин аянтын жана салыктын ченин жөнөкөй чыгаруу менен жүргүзүлөт.

Айыл чарба жерлеринен алынуучу жер салыгынын эсептик суммасы жергиликтүү кеңештердин чечими менен алар боюнча белгилүү бир мөөнөткө салык төлөөдөн толук же жарым-жартылай бошотуу түрүндө жеңилдик берилген жер аянты боюнча эсептелген суммага азаят.

Кыймылсыз мүлк укугун каттоо боюнча Мамлекеттик агентствонун маалымдамалары боюнча жерлердин категориялары кыртыштын айкын абалына дал келбеген кезде көйгөй пайда болот. Мында жерлерди сугат жерлердин статусунан кайрак жерлердин статусуна которуу Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн токтому менен аныкталат. Жерлерди бир категориядан экинчи категорияга трансформациялоо процессинин өзү олуттуу чектөөлөргө дуушар болот, аларды болсо ЖӨБ органдары көпчүлүк учурда чече албайт. Мунун өзү мамлекеттик жерлердин (айыл чарба жерлерин жана жайыттарды кайра бөлүштүрүүнүн мамлекеттик фондунун) салыгы боюнча олуттуу карыздардын түзүлүшүнө жана салык кызматтары тарабынан айыптык санкциялардын салынышына алып келүүдө. Мындан тышкары, кирешелер боюнча жогорулатылган көрсөткүчтөр тиешелүү чыгашалык милдеттенмелер менен шайкеш келтирилүүгө тийиш. Мына ошентип, бюджеттин жер салыгы боюнча киреше бөлүгүн аткарбоо, ЖӨБ органдарынын белгилүү бир функцияларды аткарбай калышына алып келүүдө.

Жергиликтүү кеңештер өздөрүнүн ыйгарым укуктарынын алкагында, жерди пайдалануучу колдон келгис кырсыктын айынан материалдык зыян тарткан учурларда, 3 жылга чейинки мөөнөткө айыл чарба жерлери боюнча жер салыгын төлөөдөн толук же жарым-жартылай бошотууга укуктуу болот.

Айыл чарба жерлеринен алынуучу жер салыгынын суммасы төмөндөгү формула боюнча эсептелет:

$H = C \times P \times K_i$, мында:

H – жер салыгынын суммасы, C – жер салыгынын чени, P – жер участогунун аянты, га/чарчы.м, K_i – инфляциянын коэффициенти;

Инфляциянын коэффициенти Кыргыз Республикасынын Өкмөтү тарабынан жыл сайын ошол жыл аралыгында 1-апрелден кечиктирилбестен өткөн жыдын фактысы боюнча бекитилет. Инфляциянын коэффициенти белгиленбеген учурларда ал өткөн жылдын коэффициентине барабар кабыл алынат. 2011-жылы инфляциянын коэффициенти Өкмөт тарабынан 1,0 барабар аныкталган. Насостук станциялар менен сугарыла турган жерлерди пайдалануу үчүн жер салыгынын базалык чени тиешелүү райондун кайрак жери үчүн колдонулган чендер боюнча белгиленет.

Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши тарабынан бийик тоолуу жана алыскы конуштарга таандык калктуу конуштардын айыл чарба жерлери үчүн айыл чарба жерлерин пайдалануу үчүн жер салыгын төлөөдө аталган район үчүн жер салыгынын базалык ченинин 50 пайызы өлчөмүндө жеңилдик берилет.

Жер салыгын администрациялоо укугу жана ыйгарым укуктары Мамлекеттик салык кызматынын райондук бөлүмдөрүнө жүктөлгөн.

Жер салыгын жыйноонун натыйжалуулугу төмөндөгү факторлорго байланыштуу болот:

- жер участкаторунун түрлөрү жана өлчөмдөрү боюнча иш жүзүндөгү маалымдамалардын негизинде болжолдоо;

- жер салыгынын суммаларын өз убагында жана толук жыйноо;

- жыйналган каражаттарды, ошондой эле алынбай калган карыздарды толук эсепке алуу;

- салыктык карызды мажбурлап өндүрүп алуу жөнүндө мамлекеттик салык кызматынын алдында өз убагында демилге көтөрүү, мында жер участогун алып коюуга чейин баруу.

Жогоруда саналып өткөн аракеттер ЖӨБ, МСК органдарынын, казыналыктын, Мамкаттоо кызматтарынын ортосундагы туруктуу өнөктөштүк мамилелер болгон шартта гана мүмкүн болот.

Короо-жай жана багбанчылык-огород участкаторундагы жерлер үчүн салык төмөндөгү формула боюнча эсептелет:

$H = C \times P \times K_1$, мында:

H – жер салыгынын суммасы, C – жер салыгынын чени, P – жер участогунун аянты, чарчы м, K_1 – Салык кодексинин 338-беренесинин 2-бөлүгүндө белгиленген зоналык коэффициент.

Айыл чарба багытындагы мамлекеттик жерлерди башкаруунун өзгөчөлүктөрү

Айыл чарба жерлеринин жана жайыттардын Мамлекеттик фондундагы жерлер айыл чарба багытындагы мамлекеттик жерлер болуп эсептелет.

Айыл чарба жерлеринин Мамлекеттик фондундагы жерлер - **айыл чарба жерлеринен (жайыттардан башка) түзүлгөн жана мамлекеттик менчикте турган жер участкатору.**

Айыл чарба жерлеринин Мамлекеттик фондундагы жерлер:

- ачык жана айкын сооданын негизинде айыл чарба товарларын өндүрүүчүлөргө жана чарба жүргүзүүчү субъектилерге ижарага берүү үчүн;

- үрөнчүлүк, асыл тукум, тажрыйба-селекциялык, эксперименттик чарбалардын жана мамлекеттик сорт сыноо мекемелеринин, ошондой эле айыл чарба кооперативдеринин иш жүргүзүшү үчүн;

- калктуу конуштарды өнүктүрүүнүн бекитилген башкы пландарына ылайык алардын аймагын кеңейтүү үчүн;

- ушул чарбанын чегинен тышкары иштеген жана жашаган (анын ичинде ушул чарбадан чыккан), аталган чарбанын аймагына 1996-жылдын 1-июлуна чейин туруктуу жашаган жерине келген жарандар үчүн чарбалык жер үлүшүнүн орто өлчөмүндө;

- Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн чечими боюнча мамлекеттик жана коомдук муктаждыктарды канааттандыруу үчүн пайдаланылат.

Жайыттар - чөп менен капталган айыл чарба жерлеринин түрү, малды тоюттандыруу үчүн, мал жаюу жана жердин – эсептик маалымдамаларында чагылдырылган башка максаттарда пайдаланылат.

Жайыттарды мал жаюудан башка максаттарда да пайдаланууга болот, аларга аңчылык кылуу, аары өстүрүү, дары чөптөрдү, мөмөлөрдү жана жемиштерди жыйноо, чөп жана отун даярдоо, жалпы таралган пайдалуу кендерди алуу, туризм жана жарандардын эс алышы кирет, бирок бул ушуну менен эле чектелбейт.

Кыргыз Республикасында жерди пайдалануу, бюджеттен каржылануучу мамлекеттик жана муниципалдык жерди пайдалануучулардан башкалар үчүн жана Кыргыз Республикасынын Өкмөтү тарабынан аныкталган тартипте бардык юридикалык жана жеке жактар үчүн акылуу болуп эсептелет.

Жер участогунун пайдаланылып жатканына же пайдаланылбай эле турганына карабастан, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органы өзүнүн башкаруусуна жана тескөөсүнө өткөрүлүп берилген айыл чарба жерлеринин Мамлекеттик фондундагы жерлер боюнча жер салыгын төлөөчү болуп эсептелет.

Мамлекеттик жана муниципалдык менчиктеги жерлер, анын ичинде айыл чарба жерлеринин Мамлекеттик фондундагы жерлер пайдаланууга (ижарага) берилген учурда, жер участогун ижарага берген мамлекеттик же муниципалдык жерди пайдалануучу жер салыгын төлөөчү болуп эсептелет.

Бюджеттен каржылануучу жана өзүнүн тескөөсүндө жана пайдалануусунда, ага оперативдүү башкаруу жана чарба жүргүзүү укугунда өткөрүлүп берилген имарат жана/же курулуш жайгашкан жер участогу бар мамлекеттик же муниципалдык жерди пайдалануучу, чарбалык эсептеги уюмга жана/же жеке менчик формасындагы уюмга жана/же жеке адамга ижарага берилген жер участогу же анын үлүшү үчүн салыктан башка жер салыгын төлөөчүсү болуп эсептелбейт.

Калктуу конуштардын жана айыл чарба багытында болбогон жерлерден алынүүчү салык да салыктын базалык чендерине жана жердин аянтына негизделүү менен эсептелет.

1. Жер салыгынын суммасын эсептөө төмөндөгү формула боюнча жүргүзүлөт:

$H = C \times \Pi \times K_{и} \times K_1 \times K_2$, мында

H – жер салыгынын суммасы, C – жер салыгынын чени, Π – жер участогунун аянты, чарчы м, $K_{и}$ – инфляция коэффициенти, K_1 жана K_2 – Салык кодексинин 339-беренесинде белгиленген коэффициенттер;

Тиешелүү коэффициент белгиленбеген учурларда, ал 1,0 барабар деп кабыл алынат.

Эгерде жер участкасында K_2 коэффициентин коммерциялык пайдалануунун ар кандай коэффициенттери колдонула турган курулуштар жайгашса, аталган курулуштардын ар бирине таандык кылынган жер участкакторунун үлүшү алар курулган аянттарга пропорционалдуу аныкталат.

Жерлердин аталган түрлөрү үчүн жер салыгынын болжолдуу суммасы бардык жерди пайдалануучулардын салыгынын суммасы катары эсептелет.

Мүлк салыгы

Төмөндөгү уюм же жеке жак:

1. Колунда Кыргыз Республикасынын аймагында катталган мүлкү бар;
2. Каржылык ижара же ипотекалык насыя келишиминин алкагында сатылып алынган, Кыргыз Республикасынын аймагында катталган мүлкү бар уюм же жеке жак ушул мүлккө ээлик кылуу укугу келип чыккан, айдан кийинки айдын биринен тартып, мүлк салыгынын төлөөчүсү болуп эсептелет.

Төмөндөгү мүлк:

- мамлекеттик менчикте турган, мамлекеттик ишканага чарба жүргүзүү укугунда же оперативдүү башкаруу укугунда бекитилип берилген, ал эми мекемелерге – оперативдүү башкаруу укугунда бекитилип берилген мүлк;

- муниципалдык менчикте турган, муниципалдык ишканага чарба жүргүзүү же оперативдүү башкаруу укугунда бекитилип берилген, ал эми мекемелерге – оперативдүү башкаруу укугунда бекитилип берилген мүлк;

- жеке менчикте турган мүлк салык салуу объектиси болуп эсептелет.

Салык салынуучу мүлккө төмөндөгү объектилер таандык:

1-топ: туруктуу же убактылуу жашоо үчүн арналган, ишкердик үчүн пайдаланылбаган турак үйлөр, квартиралар, дача үйлөрү;

2-топ: ишкердикке арналган жана/же пайдаланылган турак үйлөр, квартиралар, дача үйлөрү, пансионаттар, эс алуу үйлөрү, санаторийлер, курорттор, өндүрүштүк, администрациялык, ошондой эле ишкердикке арналган жана/же пайдаланылган башка капиталдык курулуштар;

3-топ: ишкердикке арналган жана/же пайдаланылган металл же башка конструкциялардан куралган күркөлөр, контейнерлер сыяктуу убактылуу жайлар;

4-топ: транспорт каражаттары, анын ичинде өзү жүрүүчү машиналар жана механизмдер.

2010-жылдын 1-январынан тартып 2012-жылдын 1-январына чейинки мезгилде 1-топтогу мүлк салыгын эсептөөнүн тартиби

Мүлк салыгынын өлчөмү төмөндөгүдөй формула менен эсептелет:

$$PH = BPH \times K_p \times K_3,$$

мында:

PH – салыктын өлчөмү;

BPH - 1-топтогу мүлк объектиси боюнча салыктын базалык өлчөмү,

K_p – объектинин Кыргыз Республикасынын аймагында жайгашкан жерине жараша салык салынуучу наркынын өзгөрүшүн эске алган региондук коэффициент;

K_3 – объектинин калктуу конушта жайгашкан жерине жараша салык салынуучу наркынын өзгөрүшүн эске алган зоналык коэффициент.

Бишкек жана Ош шаарлары үчүн салыктын базалык өлчөмү:

	Квартиранын жалпы аянты	Туруктуу же убактылуу жашоо үчүн арналган турак үйдүн, дачалык үйдүн жалпы аянты					
	80,0дөн 150,0гө чейин	150,0дөн 200,0гө чейин	200,0 чарчы/м ашык	150,0дөн 250,0гө чейин	250,0дөн 350,0гө чейин	350,0дөн 450,0гө чейин	450,0 чарчы/м ашык
Салыктын базалык өлчөмү	4000 сом	6000 сом	8000 сом	6000 сом	10000 сом	14000 сом	20000 сом

Бишкек жана Ош шаарларынан башка райондор жана калктуу конуштар үчүн салыктын базалык режими:

	Квартиранын жалпы аянты		Туруктуу же убактылуу жашоо үчүн арналган турак үйдүн, дачалык үйдүн жалпы аянты		
	150,0дөн 200,0гө чейин	200,0 чарчы/м ашык	250,0дөн 350,0гө чейин	350,0дөн 450,0гө чейин	450,0 чарчы/м ашык
Салыктын базалык өлчөмү	4000 сом	6000 сом	8000 сом	12000 сом	16000 сом

2 жана 3-топтогу мүлк объектисинин салыгын эсептөөнүн тартиби

Объектинин салык салынуучу наркы төмөндөгүдөй эсептелет:

$$HC = C \times \Pi \times K_p \times K_3 \times K_o,$$

мында:

HC – мүлк объектисинин салык салынуучу наркы, сом;

C - салык салынуучу объектинин бир чарчы метринин салык салынуучу наркы, сом/чарчы м;

Π - 2 жана 3-топтогу мүлк объектисинин жалпы аянты, чарчы м;

Кр – объектинин Кыргыз Республикасынын аймагында жайгашкан жерине жараша салык салынуучу наркынын өзгөрүшүн эске алган региондук коэффициент;

Кз – объектинин калктуу конушта жайгашкан жерине жараша салык салынуучу наркынын өзгөрүшүн эске алган зоналык коэффициент;

Ко – 2 жана 3-топтогу мүлк объектилери үчүн колдонулуучу тармактык коэффициент.

1, 2 жана 3- топтогу мүлк объектисинин бир чарчы метр аянтынын салык салынуучу наркы дубалдын материалына жана мүлк объектисинин пайдаланууга берилген жылына жараша төмөндөгүдөй өлчөмдөрдө белгиленет:

Дубалдын материалы	Пайдалануу мөөнөтү	Бааланма наркы 1 чарчы м, сом
Кыш	5 жылга чейин	15000
	5-15-жыл	14000
	15-30 жыл	13000
	30-45 жыл	12000
	45 жылдан ашык	10000
Жыгач	5 жылга чейин	13000
	5-15-жыл	12000
	15-30 жыл	11000
	30-45 жыл	10000
	45 жылдан ашык	8000
Жыйнама жана монолиттүү бетон жана темирбетон, бетон пескоблок, пеноблок пенобетон	5 жылга чейин	14000
	5-15-жыл	13000
	15-30 жыл	12000
	30-45 жыл	11000
	45 жылдан ашык	10000
Ак топурак (саман, чомолок)	5 жылга чейин	10000
	5-15-жыл	9000
	15-30 жыл	8000
	30-45 жыл	6000
	45 жылдан ашык	5000
Шлакоблок, полистиролдук курулуш блогу, блок	5 жылга чейин	9000
	5-15-жыл	8000
	15-30 жыл	7000
	30-45 жыл	6000
	45 жылдан ашык	5000
Металл	30 жылга чейин	10000
	30 жылдан ашык	8000
Башка материалдар жана убактылуу имараттар үчүн материалдар		4000

Мүлк объектисинин салык салынуучу наркын эсептөөдө мүлк объектисинин дубалында басымдуулук кылган дубалдын материалы негиз катары алынат. Басымдуулук кылган материалды аныктоонун тартиби Кыргыз Республикасынын Өкмөтү тарабынан аныкталат (караңыз: Мүлк укугун каттоо жок болгон жана салыктык база менен мүлк объектисинин тармактык таандуулугу (функциялык арналышы) салык органдары тарабынан башка булактардан алынган документтик маалымдамалар менен туура келбегенде, дубалдардын басымдуулук кылган материалын, дубалдардын материалын жана мүлк объектисинин аянтын аныктоонун тартиби (Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2010-жылдын 19-мартындагы №163 токтому менен бекитилген).

1-топтогу мүлк объектиси үчүн жалпы аянт салык төлөөчүнүн кыймылсыз мүлк укугун каттоону жүзөгө ашыруучу мамлекеттик орган тарабынан берилген техникалык паспортунда көрсөтүлгөн кыймылсыз мүлк бирдигинин ичинен ченелген жалпы аянтынын өлчөмү жөнүндө маалымдамалардын негизинде аныкталат.

Техникалык паспортто кыймылсыз мүлк бирдигинин ичинен ченелген жалпы аянтынын өлчөмү жөнүндө маалымдамалар жок болгон учурда жалпы аянт сыртынан ченелип аныкталат.

2 жана 3-топтогу мүлк объектилери үчүн мүлк объектисинин жалпы аянты салык төлөөчүнүн кыймылсыз мүлк укугун каттоону жүзөгө ашыруучу мамлекеттик орган тарабынан берилген техникалык паспортунда көрсөтүлгөн, ишкердик кылууну: товарларды өндүрүүнү, кызматтарды көрсөтүүнү, жумуштарды аткарууну, товардык-материалдык баалуулуктарды сактоону жүзөгө ашыруу үчүн пайдаланылган администрациялык, өндүрүштүк жана кампалык имарат-жайлардын жалпы көлөмү жөнүндө маалымдамалардын негизинде аныкталат.

Мүлк объектиси боюнча мүлк укугун каттоо жок болгондо жана/же салыктык база жана/же мүлк объектиси боюнча салык төлөөчү тарабынан аныкталган функциялык арналыш жана салык органдары тарабынан башка булактардан алынган документтик маалымдоолор менен туура келбеген учурда дубалдардын материалы жана мүлк объектисинин аянты салык салуу максаттары үчүн Кыргыз Республикасынын Өкмөтү тарабынан белгиленген тартипте 1, 2 жана 3-топтогу мүлк объектисинин тышкы периметри боюнча тикелей ченөө аркылуу аныкталат. Ал курамында тиешелүү салык органынын, кыймылсыз мүлк укугун каттоо боюнча мамлекеттик органдын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органынын ыйгарым укуктуу өкүлдөрү жана мүлк объектисин иш жүзүндө пайдалануучулардан болгон комиссия тарабынан жүргүзүлөт.

Ченөөнүн натыйжасы үч нускадагы акт менен жол-жоболоштурулат, алар мүлк объектиси боюнча салыктык милдеттенмелердин суммаларын аныктоо үчүн салык органына, кыймылсыз мүлк объектилерин каттоо боюнча аймактык органга, ошондой эле мүлк объектисинин иш жүзүндөгү пайдалануучусуна берилет.

Региондук коэффициент K_p төмөндөгүдөй өлчөмдөрдө белгиленет:

Облус жана райондун аталышы	КР мааниси	Облус жана райондун аталышы	КР мааниси
Баткен облусу		Бакай-Ата району	0,2
Баткен району	0,2	Кара-Буура району	0,2
Лейлек району	0,2	Нарын облусу	
Кадамжай району	0,2	Нарын шаары	0,3
Кызыл-Кыя шаары	0,1	Ак-Талаа району	0,1
Сүлүктү шаары	0,1	Ат-Башы району	0,1
Жалал-Абад облусу		Жумгал району	0,1
Аксы району	0,2	Кочкор району	0,2
Ала-Бука району	0,2	Нарын району	0,2
Базар-Коргон району	0,2	Ош облусу	
Ноокен району	0,2	Алай району	0,2
Сузак району	0,3	Араван району	0,3
Тогуз-Торо району	0,1	Кара-Кулжа району	0,2
Токтогул району	0,1	Кара-Суу району	0,6
Чаткал району	0,1	Ноокат району	0,3

Жалал-Абад шаары	0,8	Өзгөн району	0,3
Майлуу-Суу шаары	0,1	Чоң-Алай району	0,1
Кара-Көл шаары	0,1	Ош шаары	0,9
Таш-Көмүр шаары	0,1	Чүй облусу	
Ысык-Көл облусу		Аламүдүн району	0,8
Ак-Суу району	0,3	Жайыл району	0,4
Жети-Өгүз району	0,3	Ысык-Ата району	0,4
Ысык-Көл району	0,3	Кемин району	0,3
Тоң району	0,2	Москва району	0,4
Түп району	0,2	Панфилов району	0,2
Каракол шаары	0,6	Сокулук району	0,7
Балыкчы шаары	0,3	Чүй району	0,4
Талас облусу		Токмок шаары	0,6
Манас району	0,1	Кара-Балта шаары	0,6
Талас району	0,2		
Талас шаары	0,4	Бишкек шаары	1,0

Бишкек, Ош жана Жалал-Абад шаарларынан башкалардын салык коэффициенти K_3 1 ге барабар болот.

Бишкек, Ош жана Жалал-Абад шаарларынын зоналык коэффициентинин K_3 мааниси жана нарктык зоналарынын чек аралары Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин профилдүү комитети менен макулдашуу боюнча салыктык мезгилдин ичинде кеминде бир жолу жыл аралыгында 1-октябрдан кечиктирбестен 0,3 төн тартып 1,2 ге чейин белгиленет.

(Караңыз: “Кыргыз Республикасынын Салык кодексинин ченемдеринин талаптарын ишке ашыруу боюнча чаралар жөнүндө” КР Өкмөтүнүн 2011-жылдын 13-майындагы №217 токтому).

Тармактык (функциялык) коэффициент K_0 төмөндөгүдөй өлчөмдөрдө белгиленет:

Тармактык таандуулугу (объектинин функциялык аталышы)	Мааниси
Мейманканалар, оюн-зоок жайлары, ломбарддар, акча алмашуу жайлары	1,6
Унаа май куюу бекеттери	1,4
Чакан базар, базарлар, соода-базар борборлору, түйүндөр	1,0
Коомдук тамак-аш, соода, кызмат көрсөтүү чөйрөсүндөгү ишканалар	0,8
Темир жол бекеттери жана унаа бекеттер, темир жол транспортунун жүк станциялары	0,7
Администрациялык, офистик имараттар, бизнес-борборлор, банктар	0,6
Транспорт ишканалары, унаасервис, байланыш жана энергетика ишканалары	0,5
Коргоо-спорттук-техникалык уюмдар	0,3
Айыл чарбасындагы өндүрүштүк имараттар	0,3
Санаторийлери, пансионаттар, эс алуу үйлөрү	0,2
Өнөр жай, курулуш ишканалары	0,2

Мүлк объектисинин тармактык таандуулугу (функциялык арналышы) Кыргыз Республикасынын Өкмөтү тарабынан белгиленген тартипте аныкталат.

Эгерде K_p , K_z , K_o коэффициенттери белгиленбесе, алардын мааниси 1 ге барабар деп кабыл алынат.

1, 2 жана 3-топтогу кыймылсыз мүлк объектилерине салыктын чени төмөндөгүдөй өлчөмдөрдө белгиленет:

1-топтогу объектилер үчүн - салык салынуучу базанын 0,35 пайызы өлчөмүндө;

2 жана 3-топтогу мүлк объектилери үчүн – салык салынуучу базанын 0,8 пайызы өлчөмүндө белгиленет;

4-топтогу мүлк объектилери үчүн салыктын чени:

а) ичинен күйүүчү кыймылдаткыч менен иштеген:

Транспорттун түрү	Пайдалануу мөөнөтү, анын ичинде даярдоочу заводдон чыгарылган датасы	Салыктын чени кыймылдаткычтын ар бир 1 куб. см жумушчу көлөмүнөн сом менен
Өзү жүрүүчү машиналар жана/же механизмдер: тракторлор, комбайндар жол-курулуш машиналары	15 жылга чейин 15 жылдан ашык	0,30 0,05
Жеңил унаамобилдер, фургондор жана жеңил унаамобилдердин базасындагы пикаптар	5 жылга чейин 5 жылдан 10 жылга чейин 10 жылдан 15 жылга чейин 15 жылдан ашык	0,90 0,75 0,60 0,45
Жүк ташуучу унаамобилдер, унаабустар, микроунаабустар	5 жылга чейин 5 жылдан 10 жылга чейин 10 жылдан 15 жылга чейин 15 жылдан ашык	0,75 0,60 0,45 0,30
анын ичинде: Өзү жүрүүчү машиналар жана/же механизмдер (айыл чарба өндүрүшүндө пайдаланылган тракторлор жана комбайндар)	15 жылга чейин 15 жылдан ашык	0,10 0,05
Мотоциклдер, мотороллерлер, мопеддер, мото чаналар жана моторлуу кайыктар, катерлер, кемелер, теплоходдор	10 жылга чейин 10 жылдан ашык	0,15 0,09
Яхталар жана суу мотоциклдери	5 жылга чейин 5 жылдан ашык	1,8 1,2

б) “а” пунктчасында каралбаган, ичинен күйүүчү кыймылдаткычы барлар же ичинен күйүүчү кыймылдаткычы жоктор үчүн баланстык наркынын 0,5 пайызы өлчөмүндө;

в) ичинен күйүүчү кыймылдаткычы жана баланстык наркы жоктор үчүн Салык кодексинин 2-беренесинин “в” пунктчасына ылайык аныкталуучу наркынын 0,5 пайызы өлчөмүндө белгиленет.

(Караңыз: Ичинен күйүүчү кыймылдаткычы жана эсептик наркы жок 4-топтогу мүлк объектисинин наркын аныктоонун тартиби КР Өкмөтүнүн 2010-жылдын 19-мартындагы №163 токтому менен бекитилген).

Салыктардын ушул түрү боюнча түшүүлөрдүн болжолун түзүү максатында жергиликтүү өз алдынча башкаруунун бардык органдарында айкын аймактагы унаатранспорттун саны боюнча маалымдамалар калыптандырылууга тийиш. Маалымдамалар базасын түзүү жол кыймылынын коопсуздугу боюнча маамлекеттик унааинспекциянын маалымдамаларынын жана түтүнмө-түтүн кыдыруунун натыйжаларынын негизинде жүзөгө ашырылат жана аларды бири-бири менен салыштыруу аркылуу такталат. Салыкты болжолдоо унаатранспорттун ар бир категориясы боюнча өзүнчө, тикелей эсептөө ыкмасы менен салыктын ченин, транспорттун санын жана аталган категориядагы транспорт каражаттарынын кыймылдаткычынын орточо алынган көлөмүн жөнөкөй көбөйтүү аркылуу жүзөгө ашырылат.

Мүлк салыгы боюнча белгилүү бир жеңилдиктер бар. Төмөндөгүлөргө салык салынбайт:

- чет өлкөлөрдүн дипломатиялык өкүлчүлүктөрүнүн, консулдук мекемелеринин жана эл аралык уюмдардын өкүлчүлүктөрүнүн мүлк объектилерине;
- аталган объектинин менчик ээсине таандык болгон 1-топтогу бир мүлк объектисинин аянтына салык салынбайт, анын өлчөмү төмөндөгү өлчөмдөн ашпоого тийиш:

Мүлк салыгы салынбаган, 1-топтогу мүлк объектисинин аянты, калктуу конуштардагы калктын санына жараша, чарчы м								
Миң адам	5тен	5тен 10го чейин	10дон 20га чейин	20дан 50ге чейин	50дон 100го чейин	100дон 200го чейин	200дон 500 ге чейин	500 жана жогору
Турак үй, дачалык үй, чарчы м	360	330	300	270	240	210	180	150
Квартира, чарчы м	290	260	230	200	170	140	110	80

- I жана II топтогу майыптар коомдорунун, Кыргыз азиздер жана дүлөйлөр коомунун азиздер жана дүлөйлөр иштегендердин кеминде 50 пайызын түзгөн жана алардын эмгек акысы эмгек акынын жалпы фондусунун кеминде 50 пайызын түзгөн уюмдарынын, ошондой эле жазык-аткаруу системасынын мекемелеринин жана ишканаларынын мүлк объектилерине;
- илим, билим берүү, саламаттык сактоо, маданият, спорт, социалдык камсыздоо жана балдарды же улгайган курактагы аз камсыз болгон жарандарды социалдык камсыздоо чөйрөсүндө иш аткарган уюмдардын 2-тобунун мүлк объектилерине салык салынбайт.

Мүлк салыгын төлөөдөн төмөндөгүлөр бошотулат:

1) Кыргыз Республикасынын жогорку артыкчылык даражасына татыктуу болгон адамдар:

Кыргыз Республикасынын Баатыры, Советтер Союзунун жана Социалисттик Эмгектин Баатырлары, Баатыр энелер, Даңк жана Эмгектин Даңк ордендеринин үч даражасы менен сыйлангандар, Улуу Ата Мекендик согуштун катышуучулары жана майыптары, мамлекеттер аралык макулдашуулар боюнча Ооганстандагы жана башка өлкөлөрдөгү согуштарга катышкан аскер кызматчылары, же болбосо СССРди, Кыргыз Республикасын коргоодо жарадар болуунун, контузия алуунун же мертинүүнүн натыйжасында майып болуп калган, же аскер кызматынын башка милдеттерин аткарууда же майданда болгондугунун натыйжасында дартка чалдыккан аскер кызматчылары, пенсиялык камсыздоо боюнча аталган аскер кызматчыларынын категорияларына теңештирилген майыптар, Улуу Ата Мекендик согуштун майыптарынын жесирлери, ошондой эле I жана II топтогу майыптар 1 жана/же 4-топтогу салык салуу объектиси болуп эсептелген бир объект же Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык

адамдын мүлкүнө салык салуудан бошотулган үлүшүнө туура келген объектинин бир бөлүгү салык салуудан бошотулат.

Ушул бөлүктө көрсөтүлгөн адамдар 1 жана 4-топтогу мүлк үчүн салык төлөөдөн тиешелүү салык салынуучу мүлк объектиси боюнча төлөнүүгө тийиш болгон сумманын 50 пайызы өлчөмүндө салык төлөөдөн бошотулат;

2) мото арабалары же кол менен башкарылган унаамобилдери бар майыптар – аталган унаатранспорт боюнча салыктан бошотулат.

Жогоруда аталган адамдарга каралган жеңилдиктер төмөндөгү учурларда берилет:

- 1) жеңилдикке болгон укук отчеттук салыктык мезгилдин 1-августуна чейин келип чыкканда отчеттук салыктык мезгилде жеңилдиктер берилет;
- 2) жеңилдикке болгон укук отчеттук салыктык мезгилдин 1-августунан кийин келип чыкканда отчеттук мезгилден кийинки салыктык мезгилдерде жеңилдиктер берилет.

3. Жергиликтүү кеңештер:

- 1) салык төлөөчү жеңүүгө мүмкүн болбой турган кырсыктын кесепетинен материалдык зыян тартканда, мүлк салыгын төлөөдөн 3 жылга чейинки мөөнөткө толук же жарым-жартылай бошотууга;
- 2) жаңыдан түзүлгөн, продукцияларды өндүрүү жана/же кайра иштетүү боюнча ишти жүзөгө ашырган уюмга, өндүрүштүн жана/же чыгарылган продукцияны кайра иштетүүнүн көлөмүн жылына кеминде 30,0 млн. сом көлөмүндө камсыз кылган шартта 5 жылга чейинки мөөнөткө мүлк салыгын төлөөдөн бошотууга укуктуу болот.

4. Банктын менчигине алынган күрөөгө коюлган мүлк, аталган мүлк банктын менчигине кабыл алынган күндөн тартып мүлк объектиси пайдаланыла баштаган датага чейин же күрөөгө коюлган мүлк Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында белгиленген мөөнөттө сатылган датага чейин салык салуудан бошотулат, бул ушул окуянын кайсынысы мурда келип чыкканына жараша болот.

5. Салык төлөөчү мүлк салыгынын суммасын мүлк объектиси түздөн-түз жайгашкан жер участогу үчүн төлөнгөн же төлөнүүгө тийиш болгон жер салыгынын суммасына азайтууга укуктуу болот, бирок ал ушул мүлк объектисине карата эсептелген мүлк салыгынын суммасынан жогору болбоого тийиш.

Сатуулардан алынуучу салык

Сатуудан алынуучу салыкты төлөөчү ата-мекендик уюм, Кыргыз Республикасындагы туруктуу мекеме аркылуу ишти жүзөгө ашырып жаткан чет өлкөлүк уюм, ошондой эле жеке ишкер болуп саналат.

Сатуулардан алынуучу салык объектиси товарларды сатуу, жумуштарды аткаруу, кызматтарды көрсөтүү болуп саналат.

Салыктык база товарларды, жумуштарды, кызматтарды, сатуудан түшкөн акча болуп эсептелет, мында КНС жана сатуулардан алынган салык эсепке алынбайт.

Сатуулардан алынуучу чени:

1) КНС салынуучу жана КНСтен бошотулган товарларды, жумуштарды, кызматтарды сатууда колдонулат:

- а) соода иши үчүн – 1,0 пайыз өлчөмүндө;
- б) ушул пункттун “а” пунктчасында каралбаган иш үчүн – 2,0 пайыз өлчөмүндө.

2) 1-пунктта каралбаган учурларда:

а) соода иши үчүн – 2,0 пайыз өлчөмүндө;

б) ушул пункттун “а” пунктчасында каралбаган иш үчүн – 3,0 пайыз өлчөмүндө.

Салыктын болжолунун эсеби аталган тизмеге ылайык аныкталган салык салуу базасына карата салыктын иш жүзүндөгү ченин колдонуу аркылуу иш жүзүндөгү салыктык чендин жана салыктын ийкемдүүлүгүнүн ыкмаларын колдонуу менен жүргүзүлөт.

Патенттин негизиндеги салык

Киреше салыгынын белгилүү бир үлүшү патенттештирүү системасы тарабынан алынат. Киреше салыгынын ушул категориясы боюнча түшүүлөрдүн болжолдуу суммасын эсептөө үчүн аталган аймактагы патенттин белгиленип коюлган чендерине, жеке ишкерлердин санына негизделиши керек.

Түшүүлөрдүн болжолу иштин ар бир түрү боюнча өзүнчө төмөндөгүдөй жүргүзүлөт:
ишкерлердин саны *патенттин чени* 12 ай (*)

(*) иштин сезондуулугуна байланыштуу иштин айрым түрлөрүнүн айларынын саны аз болушу мүмкүн.

Патент – бул мамлекеттик салык инспекциясы тарабынан гана бериле турган документ. Патент жеке ишкер каттоодо турган же өзүнүн ишкердик кылуу ишин аткарган райондогу мамлекеттик салык кызматы тарабынан берилет. Патент эмгек келишими (контракт, жалдануу боюнча) боюнча иштеген адамдардын акы төлөө булагынан кармалган киреше салыгынан башка учурларда, сиздин өзүңүздүн ишкердик кылуу ишинизди жүзөгө ашыруу үчүн бардык зарыл салыктарды төлөгөндүгүңүздүн фактысын ырастап турат.

Юридикалык жакты түзбөгөн жеке адамдарды мамлекеттик каттоо Кыргыз Республикасынын Өкмөтү бекиткен тартипте статистика органдарында, ал эми патенттик негизде жүзөгө ашырылган иш ишкер жайгашкан жердеги мамлекеттик салык кызматынын органдарында жүзөгө ашырылат.

Ыктыярдуу патенттештирүү

Патент иштин ар бир түрү үчүн өзүнчө берилет жана “Кыргыз Республикасынын Салык кодексинин ченемдеринин талаптарын ишке ашыруу боюнча чаралар жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 30.12.2008-жылдагы № 736 Токтому менен, ошондой эле “Ишкердик кылуунун түрлөрү боюнча ыктыярдуу патенттин негизинде салыктын базалык суммасын бекитүү жөнүндө” Кыргыз Республикасынын 2008-жылдын 31-декабрдагы №733 Токтому менен жөнгө салынат. Салыктын базалык суммасынын чектеринде ыйгарым укуктуу салык органы сезондуулукка, кирешелүүлүккө, иштин түрүнө жана жүргүзүлгөн жерине жараша салыктын суммасына корректировка жүргүзүүгө укуктуу.

Милдеттүү патенттештирүүдөн түшкөн кирешелер

Салык кодексине ылайык экономикалык иштин айрым түрлөрү боюнча салык түрү милдеттүү түрдө патенттик негизде жүргүзүлөт. Патенттик негизде милдеттүү салык салынууга тийиш болгон иштин түрлөрүнүн тизмеси “Экономикалык иштин түрлөрү боюнча милдеттүү патенттин негизинде салыктын чендерин” КР Өкмөтүнүн 2009- жылдын 28-январындагы № 58 Токтому менен бекитилген.

Ушул тизмеге ылайык күнү-түнү иштеген сауналардын, бильярддардын, дискотекалардын, казинолордун, акча алмаштыруучу жайлардын жана унаа токтотуучу кызматтары патенттик негизде милдеттүү салык салууга жатат.

Салыктын суммасы салыктык базага, салыктын ченине негизделүү менен, корректировка коэффициенттерин эсепке алуу менен аныкталат. Төлөнүүгө тийиш болгон салыктын суммасын

аныктоодо салык салынуу объектисинин жайгашкан жерине жараша төмөндөгүдөй корректировкалык коэффициенттери колдонулат:

Калктуу конуштардагы калктын санына жараша коэффициенттер						
500 дөн ашык	250-500	100-250	50-100	20-50	10-20	До 10
1	0,7	0,6	0,5	0,4	0,3	0,1

Калктуу конуштагы калктын санына карабастан, салыкты эсептөөдөгү төмөндөгү учурларда 1ге барабар коэффициент колдонулат:

- 1) Календардык жылдын 1-июнунан тартып 1-сентябрга чейин курорттук зоналардын аймагына жүзөгө ашырылган иштин түрлөрүнө карата колдонулат, алардын тизмеси Кыргыз Республикасынын Өкмөтү тарабынан аныкталат;
- 2) Оюн унааматтарын жана бильярд берүү боюнча кызмат көрсөтүүдө колдонулат;
- 3) Калктуу конуштардын чегинен тышкары көрсөтүлгөн кызматтар боюнча салыкты эсептөөдө жакын жайгашкан калктуу конуштар үчүн белгиленген коэффициенттер колдонулат.

Милдеттүү патенттештерүүдөн кирешелердин түшүшүнүн болжолу субъекттердин санына жана патенттин белгиленген базалык чендерине негизделүү менен экономикалык иштин ар бир түрү боюнча өзүнчө жүзөгө ашырылат.

Салыктын суммасын эсептөө үчүн төмөндөгүдөй салыктык база жана салыктын чени колдонулат:

Ишкердик кылуунун түрлөрү	Салыктык база	Салыктык мезгил үчүн салыктын чени
Сауна, мончо кызматтары	1 сауна, мончо жалпы аянты:	
	150 чарчы. м чейин	30000 сом
	150 чарчы. м ашык	50000 сом
Бильярд кызматы	1 үстөл	10000 сом
Оюн унааматтарын берүү боюнча кызматтар	1 оюн унааматы	10000 сом
Казино кызматтары	1 оюн үстөлү	300000 сом
Акча алмашуу бюросунун кызматтары	1 лицензияланган объект	20000 сом
Дискотекалардын жана түнкү клубдардын кызматтары	1 дискотека, түнкү клуб	100000 сом
Күнү-түнү иштеген унаа токтотуучу жайлардын кызматтары	1 токтотуучу жай	100 сом

Чакан ишкерликтин субъектилери үчүн бирдиктүү салык

Чакан ишкерликтин субъекттерине колдоо көрсөтүү жана алардын ишин активдештирүү максатында салык мыйзамдарында салык салуунун жөнөкөйлөштүрүлгөн системасын колдонуу каралган.

Салык салуунун жөнөкөйлөштүрүлгөн системасында чакан ишкерлик субъектилеринин ушул главага ылайык салык салынууга тийиш болгон ишине карата бирдиктүү салык төлөө укугу каралат, ал төмөндөгүлөрдүн ордуна колдонулат:

- 1) пайдадан алынуучу салыктын;
- 2) сатуудан алынуучу салыктын ордуна колдонулат.

Эгерде бир эле мезгилде төмөндөгү шарттар сакталса, уюм же жеке ишкер чакан ишкерликтин субъектиси болуп эсептелет:

- 1) кызматкерлердин тизмедеги орточо саны 30 адамдан ашпаса;
- 2) уюм же жеке ишкер КНС төлөөчү болуп эсептелбесе.

Бирдиктүү салыктын негизинде салык салуунун жөнөкөйлөтүлгөн системасы төмөндөгүлөргө жайылтылбайт:

- 1) патенттин негизинде салык төлөөчү субъектилерге;
- 2) финансылык камсыздандыруу кызматын көрсөткөн субъектилерге;
- 3) инвестициялык фонддорго;
- 4) баалуу кагаздар рыногунун кесипкөй катышуучуларына;
- 5) акциз салыгын төлөөчүлөргө жайылтылбайт.

Салык төлөөчү ишинин түрүнө жараша, чендер боюнча төмөндөгүдөй өлчөмдөрдөй салык төлөйт:

- 1) айыл чарба продукцияларын кайра иштетүү үчүн, өндүрүштүк чөйрө үчүн, соода үчүн – 4 пайыз;
- 2) иштин калган түрлөрү үчүн – 6 пайыз.

Түшүүлөрдүн ушул булагы боюнча болжолдуу суммаларды эсептөөнүн варианттарынын бири катары чакан ишкерликтин өнүгүш тенденциясын чагылдырган статистикалык маалыматтар жетишсиз болгондо, бирдиктүү салыктын түшүшүнүн динамикасына жөнөкөй талдоо жүргүзүү кызмат кыла алат. Мында жагымдуулуктун деңээлине негизделүү менен ушул система боюнча салык салынуучу субъектилердин санынын өзгөрүшү эске алынат.

Мында чакан ишкерликтин тенденциясын чагылдырган айрым статистикалык жана башка көрсөткүчтөргө мүмкүнчүлүк болгон учурда кыйла ар тараптуу талдоо жүргүзүү мүмкүн болот.

Жер казынасынан алынуучу салык (роялти)

КРнын Салык кодексине ылайык жер казынасын пайдалануу үчүн салыктар:

- 1) бонустар - геологиялык иликтөө жана пайдалуу кен чыккан жерлерди иштетүү максатында жер казынасын пайдалануу укугу үчүн бир жолку төлөмдөр;
- 2) роялти - иштетүү максатында жер казынасын пайдалануу үчүн агымдагы төлөмдөр.

“Кыргыз Республикасынын 2012 жана 2013-2014-жылдарга республикалык бюджет жөнүндө” Мыйзамына ылайык жергиликтүү бюджеттердин киреше булагынын курамына алтын, мунай жана газ чыккан жерлерден башка жер казынасын пайдалануу үчүн салыктын түрлөрүнүн биринин 50 пайызы киргизилет. Ушул жаңы киргизүүнүн эсебинен жергиликтүү бюджеттердин киреше базасын кеңейтүү үчүн негиз:

- ЖӨБО тарабынан жарандарга көрсөтүлүп жаткан кызматтардын сапатын жакшыртуу мүмкүнчүлүгүн, социалдык-экономикалык милдеттери чечүүнү камсыз кылуу үчүн жергиликтүү бюджеттердин кирешелик потенциалын күчөтүүнүн зарылдыгы.
- коомдун ынтымагын камсыз кылуу жана кен казып алуучу компаниянын туруктуу ишин камсыз кылуу үчүн жергиликтүү калктын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу

органдарынын, бизнес-структуралардын ортосундагы өнөктөштүктүн деңгээлин жогорулатуунун зарылдыгы.

- Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын кен тармагына инвестицияларды тартуу үчүн шарттарды түзүү боюнча жүйөлөрүнүн деңгээлин жогорулатуу зарылдыгы болуп саналат.

Ата мекендик уюм, Кыргыз Республикасындагы туруктуу мекеме аркылуу иш жүргүзүп жаткан чет өлкөлүк уюм, пайдалуу кендерди иштетүүнү (алууну) жүзөгө ашырган жеке ишкер роялти төлөөчү болуп эсептелет.

Шаарлардын жана айылдык аймактардын аймагында жайгашкан жана муниципалитетти өнүктүрүүгө таасир тийгизе турган пайдалуу кен чыккан жерлердин финансылык аспектери төмөндөгү факторлор менен мүнөздөлөт:

1. Мамлекеттик жана жеке менчикте турган кен чыккан жерлер үчүн - жергиликтүү бюджеттерге түшө турган салыктардын чендери жана көлөмдөрү.
2. Муниципалдык менчикте турган кен чыккан жерлер үчүн:
 - ижарага берилген пайдалуу кен чыккан жерлерди пайдалануудан жергиликтүү бюджетке түшө турган салыктардын чендери жана көлөмдөрү;
 - пайдалуу кен чыккан жерлердин бааланма наркы;
 - пайдалуу кен чыккан кендерди пайдалануу үчүн ижара акысынын наркы менен мүнөздөлөт.

КРнын Өкмөтүнүн 2000-жылдын 14-июнундагы №338 токтому менен бекитилген жалпы тараган пайдалуу кен чакан көлөмдө чыккан жерлерди пайдалануунун тартиби жана шарттары жөнүндө жобого ылайык муниципалдык органдар жер участокторунун ээлери катары ушул жерлерди өзүнүн кароосу боюнча пайдалана алышат. Башкача айтканда, муниципалдык менчикте турган жалпы тараган пайдалуу кен чакан көлөмдө чыккан жерлерди геологиялык изилдөө жүргүзүп, өздөрүнүн жер участокторунда беш метрге чейинки тереңдикте жер астындагы курулуштарды курууну жана пайдаланууну жүзөгө ашыра алышат.

Кен чакан чыккан жерлерди пайдалануу боюнча иштин тиешелүү түрүнө (пайдалуу кен чыккан жерлерди издөө, чалгындоо жана пайдалануу) лицензия алынгандан кийин же алар ушундай иш жүргүзүүгө тиешелүү лицензиясы бар жеке же юридикалык жак менен келишимин көрсөткөндөн кийин жүзөгө ашырылышы мүмкүн. Мында ишти жер казынасын пайдалануу боюнча мамлекеттик органда каттоодон өткөрүү зарыл болот, мында менчик ээсинин укуктук статусун ырастаган документтер көрсөтүлөт, жумуштардын техникалык долбоору түзүлөт жана ал жер казынасын, айлана-чөйрөнү коргоо жана техникалык коопсуздук боюнча мамлекеттик органдар менен макулдашылат. Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында жалпы тараган пайдалуу кендердин, ошондой эле жалпы тараган пайдалуу кен чыккан чакан жерлердин жана жергиликтүү маанидеги кен чыккан жерлердин тиешелүү тизмелери белгиленген. Атап айтканда, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2000-жылдын 14-июнундагы №338 токтомуна ылайык:

Жалпы тараган пайдалуу кендерге курулуш иштери жана курулуш материалдарын өндүрүү үчүн пайдаланыла турган кеңири тараган минералдар жана сындырылган жана табигый абалдагы тоо тектери: - курулуш куму, майда таш жана шагыл; - табигый кум-шагыл-майда таш аралашмалары; - курулуш ак топурагы жана топурак; - сындырылган, магматикалык жана метаморфалык тоо тектеринен алынган сындырылган таш (кесек таш жана майдаланган таш); - акиташ өндүрүү үчүн акиташ ташы.

Төмөндөгүлөр жалпы тараган пайдалуу кендер чыккан чакан жерлер деп эсептелет:

<i>Пайдалуу кен</i>	<i>Ченөө бирдиги</i>	<i>Запастардын саны</i>
Курулуш куму	миң куб. м	10го чейин
Майда таш жана шагыл	миң куб. м	10го чейин
Табигый кум-шагыл-майда таш аралашмалары	миң куб. м	10го чейин
Ак топурак жана топурак	миң куб. м	10го чейин
Магматикалык жана метаморфалык тоо тектеринен алынган сындырылган таш (кесек таш жана майдаланган таш)	миң куб м	10го чейин
Акиташ өндүрүү үчүн акиташ ташы	миң куб м	10го чейин

Төмөндөгүлөр жергиликтүү маанидеги кен чыккан жерлерге таандык кылынат:

<i>Пайдалуу кен</i>	<i>Ченөө бирдиги</i>	<i>Запастардын саны</i>	<i>Алуунун жылдык деңгээли</i>
Көмүр	миң т	1000ден ашык эмес	30
Гипс	миң т	300ден ашык эмес	15
Казылып алынуучу туз	миң т	100дөн ашык эмес	3
Өзү пайда болгон күкүрт	миң т	10дон ашык эмес	0,5
Тальк жана пирофиллит	миң т	10дон ашык эмес	0,5
Графит	миң т	1ден ашык эмес	0,1
Жалпы тараган пайдалуу кендер	миң куб. м	белгиленбейт	

Мында алуунун деңгээли жер казынасын пайдалануу боюнча мамлекеттик орган менен макулдашуу боюнча белгиленген ченемдерден ашкан кен чыккан жерлер, кендин көрүнүштөрү жана/же алардын запастары бар айрым участоктор жергиликтүү маанидеги кен чыккан жерлерге таандык кылынышы мүмкүн.

Пайдалуу кен чыккан жерлерди иштетүү боюнча иш роялти салына турган объект болуп эсептелет.

1. Роялтинин салыктык базасы:

- 1) пайдалуу кендерди же пайдалуу кендерди кайра иштетүүнүн натыйжасында алынган продукцияны сатуудан түшкөн акча роялтинин салыктык базасы болуп эсептелет, мында КНСтен жана сатуулардан салык алуудан түшкөн акча эсепке алынбайт;
- 2) сатылган продукциянын натуралай алынган көлөмү роялтинин салыктык базасы болуп эсептелет;
- 3) жер казынасынан алынган суунун суу ченегич менен ченелген көлөмү роялтинин салыктык базасы болуп эсептелет – роялти салыгын төлөөчүлөр үчүн, буга суу менен камсыз кылуунун адистештирилген уюмдары кирбейт.

Роялтинин чени сатылган продукциянын көлөмүнө, алынган суунун натуралай көрүнүшүнө жараша төмөндөгүдөй өлчөмдөрдө белгиленет:

<i>Пайдалуу кен</i>	<i>Бирдик</i>	<i>Салык салуунун чени / сом.</i>
Куюп иче турган минералдык жана тузсуз суулар	литр	0,2
Дарылоо үчүн минералдык суулар	куб.м	0,05
Жылытуу үчүн термалдык суулар	куб.м	0,12
Ичүүчү жана техникалык суулар	куб.м	0,13

Роялтинин чени сатуудан түшкөн акчага жараша белгиленет:

- 1) алтынга, күмүшкө жана платинага запастардын өсүшүнө жараша:
 - а) запасы 10 тоннадан ашык кен чыккан жерлер үчүн - 5 пайыз;
 - б) запасы 3 тоннадан 10 тоннага чейинки кен чыккан жерлер үчүн - 3 пайыз;
 - в) запасы 3 тоннадан аз кен чыккан жерлер үчүн - 1 пайыз;
- 2) суу менен камсыз кылуунун адистештирилген уюмдары үчүн - 5 пайыз өлчөмүндө;
- 3) гипске - 6 пайыз өлчөмүндө;
- 4) каптама материалдарды өндүрүү үчүн пайдаланылган табигый таштарга - 12 пайыз өлчөмүндө;
- 5) таш көмүргө, күрөң көмүргө - 1 пайыз өлчөмүндө.

Ушул берененин 1 жана 2-бөлүктөрүндө каралбаган, башка пайдалуу кендерге жана аларды кайра иштетүүнүн продуктуларына роялтинин чени төмөндөгүлөрдү сатуудан түшкөн акчага жараша белгиленет:

- 6) пайдалуу кендерге – 3 пайыз өлчөмүндө;
- 7) пайдалуу кендерди кайра иштетүүнүн продуктуларына – 2 пайыз өлчөмүндө.

Ушул ченемдин киргизилиши менен жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын пайдалуу кен чыккан жаңы жерлерди өздөштүрүү же иштеп жаткан ишканалардын ишине контролдук жүргүзүү боюнча ишин активдештирүү үчүн жүйө пайда болот. Мында аталган иштин натыйжалуулугу салыктын аталган түрүн түздөн-түз администрациялоону жүзөгө ашырып жаткан жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жана Мамлекеттик салык кызматынын ортосундагы өз ара пайдалуу өнөктүк мамилелерге жараша болот.

Салыктын ушул түрү боюнча болжолдоо жүргүзүүнүн методикасы сатуудан түшкөн акчанын көлөмүнүн көрсөткүчтөрүнө негизделүүгө тийиш.

Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жана Мамлекеттик салык кызматынын жана статистика органдарынын өнөктөштүгү жана өз ара пайдалуу кызматташтыгы төмөндөгү милдеттерди аткарууга көмөк көрсөтүүгө тийиш:

- 1) Сатылган продукциянын көлөмү жөнүндө негизделген объективдүү маалыматты алмашуу.
- 2) Кен ишканаларынын сатылган продукцияларынын көлөмдөрү жөнүндө маалыматка сунуш-талап берүү жана маалымат алуу боюнча ыйгарым укук берүү.
- 3) Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары тарабынан жеринде барып текшерүү функцияларын салык инспекторлоруна өткөрүп берүү мүмкүнчүлүгү. Салыктын ушул түрүн жыйноонун натыйжалуулугу төмөндөгү факторлорго жараша болот:
 - МСК менен өнөктөштүктө минералдык ресурстарды алууну жүзөгө ашырган ишканалардын эсебин жүргүзүүгө;
 - Салыктын аталган түрү боюнча кирешени болжолдоо үчүн маалымат алууга (сатуунун көлөмү, кенди алуунун көлөмү);
 - Өткөн мезгил үчүн роялтинин төлөнгөн суммалары боюнча МСКдан маалымат алууга;
 - Роялтинин 50%ынын жергиликтүү бюджетке чегерилгендиги боюнча казыналыктан маалымат алууга;
 - Салыктын ушул түрү боюнча кирешелердин болжолунун атакарылышынын мониторингине;
 - Сатуунун көлөмдөрү боюнча болжолдуу көрсөткүчтөрдү аткаруу үчүн өзүнүн ишин жакшыртууда кен ишканасына көмөк көрсөтүүгө жараша болот.

Мурда белгиленип кеткендей жергиликтүү бюджетке түшкөн жер казынасынан алынуучу салыктын чени жана суммасы ижарага берилген жеке менчик, ошондой эле мамлекеттик жана муниципалдык табигый кен чыккан жерлердин финансылык жагын мүнөздөп турат.

Муниципалитеттеги пайдалуу кен чыккан жерлер үчүн анын бааланма наркы (сатылган учурда) жана ижара акысынын наркы маанилүү мүнөздөмө болуп эсептелет.

Пайдалуу кен чыккан жерлерди сатуу же ижарага берүү ушул объектилерде муниципалдык менчик статусу болгондо гана мүмкүн болот.

Бүгүнкү күнгө чейин пайдалуу кен чыккан жерлерди муниципалдык менчик объектиси катары бекитип берүү практикасы жайылтылган эмес. Бул биринчи кезекте, кошумча иликтөөлөрдү жана жаратылыш ресурстарын башкаруу жана контролдоо жана башкаруу укугу жана ыйгарым укугу берилген мамлекеттик ыйгарым укуктуу органдар менен макулдашууларды жүргүзүүнүн зарылдыгы менен байланыштуу болот. Мындан тышкары, ЖӨБ органдары тигил же бул табигый пайдалуу кен чыккан жерлерге менчик укугунун күбөлүгүн алгандан пайда көрүшө элек. Жер казынасынан алынуучу салыктын 50%ын жергиликтүү бюджеттердин курамына чегерүүнүн ченеминин киргизилиши менен ЖӨБ органдарынын жүйөлөрү жогорулайт, биринчиден, объектиге карата менчик укугун алат, экинчиден, жергиликтүү бюджеттерге кирешелердин түшүшүн жогорулатуу үчүн кен компанияларынын ишине контролдукту күчөтөт.

Жалпысынан алганда, муниципалдык менчик объектилеринин статусуна ээ болгон пайдалуу кен чыккан жерлерди сатуу жана ижарага берүү маселелери “Мүлккө болгон муниципалдык менчик жөнүндө” Мыйзамга ылайык аныкталат.

Салыктык эмес кирешелер

Салыктык эмес кирешелер ар кандай жыйымдардын жана взностордун, айып акылардын, мамлекеттик алымдардын жана башкалардын түшүүлөрүн өзүнө камтып турат. Ушул беренелердин көпчүлүгүн айкын база менен системалуу катышта кароо кыйын, анткени, алар туруктуу эмес. Ушуга байланыштуу салыктык эмес түшүүлөрдүн айрым беренелеринен түшүүлөрдүн суммаларын болжолдоо өткөн жылдардагы маалымдамалардын динамикасынын негизинде баа берүү зарыл. Мында салыктык эмес түшүүлөрдүн түшүш деңгээли, мыйзамдын негиздеринин өзгөрүшү, аларды алуунун тартиби сыяктуу факторлорду эске алуу керек болот. Кирешелердин ушул булактарынын айрым көрсөткүчтөр менен өз ара байланыштары байкалбаган учурда олуттуу даражада субъективдүү ой жүгүртүүлөргө жана эксперттик баа берүүгө таянууга болот.

Айыл чарба жерлеринин Мамлекеттик фондундагы (АЖМФ) жерлерди пайдалануу үчүн ижара акысынан түшкөн кирешелер

АЖМФнын жерлерин ижарага берүү - жергиликтүү кеңеш тарабынан жер участогун айыл чарба жерлерин убакыттын белгилүү бир мезгилинин ичинде, белгилүү бир акы төлөө менен аны айыл чарба максаттары үчүн пайдалануу укугу менен ижарага алуучуга берүү.

Мыйзамдарга ылайык Фонддун жерлерин ижарага берүүнүн шарттары жана тартиби, анын ичинде чектелген акыны аныктоо баштапкы жергиликтүү кеңештер тарабынан белгиленет. Ушуга байланыштуу ижарадан кирешелердин болжолдуу түшүүлөрүнө баа берүү аталган жергиликтүү өз алдынча башкаруу органынын аймагында белгиленген шарттарга жана чектелген наркка негизделүүгө тийиш. Болжолдун эсеби берилип жаткан жер аянтынын көлөмүнө, жерлердин категорияларына, ижара келишимине ылайык белгиленген ижаранын

мөөнөттөрүнө жана суммасына негизденүү, жерлерди ижарага берүүнүн бардык келишимдеринин реестрин түзүү менен жүргүзүлүүгө тийиш.

Эсептөөлөрдө аталган айыл өкмөтүнүн аймагында жашаган аз камсыз болгон жарандарга жергиликтүү кеңеш тарабынан Фонддогу жер участогун пайдалануу укугун берген ижара келишими өзүнчө эске алынууга тийиш.

Муниципалдык менчикти башкаруудан жана тескөөдөн алынган кирешелер

Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын муниципалдык менчикти тескөөгө болгон укугу “Мүлккө болгон муниципалдык менчик жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамына ылайык аныкталган. Төмөндөгүлөр: жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын ээлигинде, пайдалануусунда, тескөөсүндө турган жергиликтүү коомчулуктардын менчиги муниципалдык менчик деп табылат.

Муниципалдык менчикти ижарага алуудан түшкөн кирешелердин болжолу келишимдин шарттарына, мөөнөттөрүнө жана ижаралык төлөмдөрдүн өлчөмдөрүнө негизделүү менен, муниципалдык менчик объектилеринин реестринин негизинде жүргүзүлүүгө тийиш. Мыйзамдарга ылайык жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары муниципалдык менчик объектилеринин реестрине ээ болууга жана аны жүргүзүүгө милдеттүү экендигин белгилей кетүү керек.

Массалык маалымат каражаттарын каттоо үчүн алым

Каттоо жыйымы массалык маалымат каражатын каттоо жөнүндө өзүнө күбөлүк берилген уюштуруучу тарабынан Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында белгиленген өлчөмдө төгүлөт.

Каттоо жыйымын төлөөнүн тартиби жана мөөнөттөрү Кыргыз Республикасынын Өкмөтү тарабынан белгиленет. Массалык маалымат каражатын каттоо үчүн жыйымдын суммасы массалык маалымат каражаты катталган жердеги бюджетке чегерилет.

Коомдук бирикмелердин уставдык документтерин каттоо үчүн жыйым

Жыйым Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында белгиленген тартипте жана өлчөмдөрдө уставдык документтерди каттоо үчүн коомдук бирикмелер тарабынан төгүлөт. Өндүрүлгөн жыйымдардын суммасы коомдук бирикмелер катталган жердеги бюджетке чегерилет.

Унаатранспортту токтотуу үчүн жыйым

Жергиликтүү өз алдынча башкаруунун аткаруучу органдары тарабынан жер-жерлерде атайын жабдылган же бөлүнүп берилген жайларга унаамашинасын токтоткон юридикалык жана жеке жактар жыйымды төлөөчүлөр болуп эсептелет.

Жыйым айдоочулар тарабынан белгиленген үлгүдөгү дүмүрчөктөрдү сатып алуу аркылуу жүзөгө ашырылат. Жыйымдын чени айылдык округдардын жана шаарлардын кеңештеринин чечими менен алардын аткаруучу органдарынын сунушу боюнча жайдын жасалгаланышынын даражасына, токтотуунун узактыгына жана унаамашинанын түрүнө жараша белгиленет, бирок ал эсептик көрсөткүчтүн 10 пайызынан ашпоого тийиш.

Калктуу конуштардын аймагынан таштандыларды чыгаруу үчүн жыйым

Юридикалык жана жеке жактар (курулуштардын ээлери) жыйым төлөөчүлөр болуп эсептелет. Жыйымдын ченинин өлчөмү бекитилип берилген аянтка жана ишканада (юридикалык жактар үчүн) иштегендердин санына, курулуштун өлчөмүнө, үйдөгү тургундардын санына (жеке адамдар үчүн) жараша аныкталат. Болжолдуу суммалардын эсеби салыктын белгиленген чендерине жана ишканалардын кызматкерлеринин тизмедеги орточо санына, аталган жергиликтүү өз алдынча башкаруу органынын аймагындагы калкка негизделүү менен жүргүзүлөт.

Юридикалык жана жеке жактар (курулуштардын ээлери) жыйымды төлөөчүлөр болуп эсептелишет.

Жыйымдын ченинин өлчөмү бекитилип берилген аянтка жана ишканада (юридикалык жактар үчүн) иштегендердин санына, курулуштун өлчөмүнө, үйдөгү тургундардын санына (жеке адамдар үчүн) жараша айылдык округдардын жана шаарлардын кеңештеринин чечими менен алардын аткаруучу органдарынын сунушу боюнча аныкталат, бирок ал бир эсептик көрсөткүчтөн жогору болбоого тийиш жана үстүдөгү жылдын 1-апрелине чейин тиешелүү жергиликтүү бюджетке төлөнөт.

Балдарды жатак-мектептерде багуу үчүн акы төлөө

Балдарды жалпы типтеги жалпы билим берүүчү жатак-мектептерде, ошондой эле атайын жалпы билим берүүчү жатак-мектептерде багуу үчүн акы балдары ушул жатак мекемелерге жайгаштырылган жеке адамдардан алынат.

Балдарды аталган окуу жайларында багуу үчүн акы төлөөнүн өлчөмү, тартиби жана мөөнөттөрү Кыргыз Республикасынын Билим берүү министрлиги жана Финансы министрлиги менен макулдашуу боюнча Кыргыз Республикасынын Өкмөтү тарабынан белгиленет.

Жатак мекемелерде балдарды багуу үчүн алынган каражаттар жатак мекеме каржыланып жаткан бюджеттин кирешесине чегерилет.

Майда хулиганчылык үчүн камакка алынган адамдар тарабынан аткарылган иштер үчүн ишканалардан жана уюмдардан түшүүлөр.

Майда хулиганчылык үчүн камакка алынган адамдар тарабынан аткарылган иштер үчүн чегерилген суммалар ишканалар, мекемелер тарабынан бюджеттин кирешесине которулат. Аталган адамдарды багуунун жана тамактандыруунун наркы Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши тарабынан белгиленген тартипте жана өлчөмдөрдө аныкталат.

Ушул адамдар тарабынан аткарылган иштер үчүн ишканалардан жана уюмдардан түшкөн каражаттар жергиликтүү бюджеттердин кирешелерине чегерилет.

Аталган каражаттар жергиликтүү мамлекеттик бийлик органдарынын чечими менен толугу менен камакка алынгандарды жана милицияны күтүүгө чыгымдалат.

Мамлекеттик мүлктү ижарага берүүдөн түшкөн ижара акысы

Мамлекеттик же муниципалдык менчик болуп эсептелген мүлктү ижарага берүүдөн түшкөн ижара акысы ижара жөнүндө мыйзамдардын талабына ылайык түзүлгөн келишимде каралган тартипте жана шарттарда ушул мүлктү пайдаланган ижарага алуучулар тарабынан төгүлөт. Мамлекеттик менчикке таандык болгон мүлк ижарага алынган учурда, ижара акысы төмөндөгүдөй бөлүштүрүлөт:

- 30 пайызы республикалык бюджетке төгүлөт;

-70 пайызы мамлекеттик органдар жана уюмдар тарабынан мамлекеттик администрациялык имараттарды (имарат-жайларды) күтүү жана оңдоо үчүн пайдаланылат.

Администрациялык – аймактык түзүлүштүн муниципалдык менчигине таандык мүлк ижарага алынганда, ижара акысы тиешелүү бюджетке төгүлөт.

Лотереялык ишти жүзөгө ашыруу укугу үчүн акы төлөө

Лотереялык ишти жүзөгө ашыруу укугу үчүн акы төлөөнүн өлчөмү, тартиби жана мөөнөттөрү Кыргыз Республикасынын мыйзамдары тарабынан аныкталат. Лотереялык ишти жүзөгө ашыруу укугу үчүн түшкөн суммалар өткөрүлгөн лотереянын түрүнө жана лотереяны уюштуруучунун мамлекеттик каттоодон өткөн жерине жараша Кыргыз Республикасынын республикалык же жергиликтүү бюджеттеринин кирешесине которулат.

Материалдык каражаттарды уурдагандыгы жана жетпей калгандыгы үчүн күнөөлүү болгон адамдардан өндүрүлүп алынуучу суммалар

Күнөөлүү адамдардан сот тартибинде аталган жерде зыян баалар боюнча уурдалган жана жетпей калган материалдык баалуулуктардын наркы өндүрүлүп алынат. Мамлекеттик же муниципалдык менчик болуп эсептелген материалдык баалуулуктарды уурдагандыгы жана жетпей калгандыгы үчүн күнөөлүү адамдардан кармалып калган суммалар республикалык же жергиликтүү бюджеттин кирешесине чегерилет.

Администрациялык айып акылар жана башка санкциялар

Администрациялык айып акылар жана башка санкциялар юридикалык жана жеке жактар тарабынан укук бузууларга жол берилгенде Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында белгиленген учурларда жана тартипте төлөнөт. Администрациялык айып акылардын жана башка санкциялардын суммасы, эгерде бул мыйзамдуу же ченемдик актыда белгиленсе, республикалык бюджетке же башка деңгээлдеги бюджетке чегерилет. Администрациялык айып акыларды жана башка санкцияларды өндүрүп алууга контролдук жүргүзүү айып акы салуу же санкция колдонуу жөнүндө чечим кабыл алган органдар тарабынан жүзөгө ашырылат.

Жергиликтүү маанидеги инфраструктураны өнүктүрүүгө жана күтүүгө чегерүүлөр

Жергиликтүү маанидеги инфраструктураны өнүктүрүү жана күтүү үчүн чегерүүлөрдү жүргүзүүчү курулуш материалдары катары колдонулган пайдалуу кен чыккан жерлерди иштетүүнү (алууну) жүзөгө ашырган (курулуш материалдары катары, анын ичинде курулуш материалдарын өндүрүүдө сырьё катары пайдаланылган пайдалуу кендерден башка) жеке же юридикалык жактар болуп эсептелет жана алар катталган жерине карабастан, кен чыккан жердеги жергиликтүү бюджеттерге чегерүүлөрдү жүргүзөт.

Жергиликтүү маанидеги инфраструктураны өнүктүрүү жана күтүү үчүн чегерүүлөр отчеттук мезгилден кийинки айдын 20сына чейин түшкөн акчанын 2 пайызы өлчөмүндө төгүлөт, мында пайдалуу кендерди сатуудан алынган кыйыр салыктар эсепке алынбайт.

Каражаттарды кен чыккан жердеги жергиликтүү бюджеттерге чегерүүнүн тартиби Кыргыз Республикасынын Өкмөтү тарабынан аныкталат (КРнын 2012-жылдын 20-июнундагы №89 Мыйзамынын редакциясында).

Жергиликтүү бюджеттердин кирешелеринин долбоору боюнча жыйынды таблицаларды түзүү.

Кирешелердин ар бир булагы боюнча эсептелген “Кыргыз Республикасынын Бюджеттик классификациясынын жаңы редакциясын бекитүү жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Финансы министринин 2012-жылдын 30-мартындагы №62-буйругу менен бекитилген кирешелер боюнча операциялардын классификациялык структурасына ылайык түзүлгөн жергиликтүү бюджеттин кирешелери боюнча жыйынды таблицага интеграцияланууга тийиш.

Жыйынды таблица кирешелердин динамикасын, б.а. 2010-жылдагы жана 2011-жылдын 5 айы, 2012-жылга күтүлгөн түшүүлөр жана 2013-2014-жылга долбоор чагылдырат.

5. КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ТРАНСФЕРТТЕР СИСТЕМАСЫ

5.1. Трансферттер

Бюджеттер аралык трансферттер – Кыргыз Республикасынын бюджеттик системасындагы бир деңгээлдеги бюджетинен экинчи деңгээлдеги бюджетине берилүүчү каражаттар.

Кыргыз Республикасынын “Кыргыз Республикасындагы бюджеттик укуктун негизги принциптери жөнүндө” Мыйзамына ылайык республикалык бюджет менен жергиликтүү бюджеттердин ортосундагы өз ара мамилелер бюджеттер аралык трансферттер аркылуу жөнгө салынат.

Трансферттер системасына:

- *категориалдык гранттар;*
- *теңдөө гранттары;*
- *түрткү берүүчү (үлүштүк) гранттар;*
- *бюджеттик ссудалар;*
- *өз ара эсептешүүлөр боюнча бир бюджеттен экинчи бюджетке берилүүчү каражаттар кирет.*

5.2. Категориалдык гранттар

Категориалдык гранттар - республикалык бюджеттен жергиликтүү бюджеттин мамлекет тарабынан кепилдикке алынган чыгашаларын акысыз жана кайтарылгыс негизде бериле турган трансферттер.

Категориалдык гранттар жергиликтүү деңгээлдеги мамлекеттик программаларды каржылоонун керектөөлөрүн эсептеген формуланын негизинде жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына республикалык бюджеттен бөлүнөт.

Билим берүү үчүн категориалдык гранттын өлчөмдөрүн айкындаштыруу жыл сайын мамлекеттик минималдуу социалдык стандарттарды аткарууну камсыз кылуу үчүн зарыл болгон көлөмдөрдө белгиленет.

Категориалдык гранттар Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги тарабынан жергиликтүү бюджеттерге бөлүштүрүлөт.

2012-жылга категориалдык гранттар боюнча эсептөөлөр белгиленген убактылуу методикага жана “Кыргыз Республикасынын жалпы билим берүүчү уюмдарын жан башына каржылоонун принциби жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2011-жылдын 20-сентябрындагы №563 токтому менен бекитилген формулага ылайык жүргүзүлөт.

Жан башына каржылоону киргизүүнүн өбөлгөлөрү

Мектепте билим берүүнү каржылоонун мурда орун алган системасы Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2008-жылдын 19-мартындагы №91 “Билим берүүнү каржылоо үчүн жергиликтүү бюджеттерге категориалдык гранттарды аныктоонун методикасы жана формуласы” деген токтомуна ылайык категориалдык гранттын көлөмдөрүн эсептөөгө негизделген. Бюджеттик каржылоонун минималдуу стандарттарынын (БКМС) жана формула боюнча эсептөөлөрдүн болгонуна карабастан, иш жүзүндө категориалдык гранттардын көлөмү билим берүү кызматкерлеринин эмгек акысын жана Социалдык фондго чегерүүлөрдү гана өзүнө камтып турган. Мында корголбогон беренелерди (агымдагы ондоо, мугалимдердин квалификациясын жогорулатуу, окуу китептерин сатып алуу ж.б.) каржылоо ченемдик түрдө бекемделген эмес. Башкача айтканда, ушундай чыгашалар жергиликтүү каражаттар менен жабылып келген. Каржылоонун ушундай схемасы билим берүү кызматтарын каржылоонун

муниципалитеттин географиялык жайгашкан жерине жана анын экономикалык дараметине жараша аябай айырмаланышына алып келет. Мына ошентип, “жарды” дотациялык шаарлардын жана айыл округдарынын окуучулары “бай” бардыгы жетиштүү муниципалитеттердин окуучуларына караганда каржыны аз алышат.

Мугалимдердин эмгек акысын каржылоонун мурдагы системасы эмгек акыны сабак берүүнүн сапатына жана окутуучулук курамдын жөндөмдүүлүктөрүнө, ошондой эле бүткүл мектептин ишинин жалпы натыйжалуулугуна жараша белгиленген эмес. Мектептин администрациясы билим берүүнүн сапатын жогорулатууга умтулбай калган. Мында мектептин ишинин натыйжалуулугунун көрсөткүчү окуучулардын дал ушул мектептен окуганга умтулушу болуп саналат. Ошол эле мезгилде билим берүүнү каржылоодогу “теңештирүү” принциби ийгиликтүү иштеп жаткан мектептерди, аз аракеттенүү менен эле бирдей каржыланып жаткан начар мектептерден да жаман абалга алып келген.

Кыргыз Республикасынын Өкмөтү жарыялаган билим берүүнү каржылоону реформалоо жогоруда аталган жана башка көйгөйлөрдү четтетүүгө жана мектептердин каржылык жана материалдык жагымдуу абалын иштин натыйжасына жараша жолго коюуга тийиш.

Билим берүү системасын реформалоону ишке ашыруунун алкагында 2011-жылдын 20-сентябрында Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн “Кыргыз Республикасынын жалпы билим берүүчү уюмдарын жан башына каржылоонун принцибине которуу жөнүндө” №563 токтому кабыл алынат. Ушул эле токтом менен жалпы билим берүүчү мекемелердин бүткүл системасын, ошондой эле муниципалдык түзүлүштөр – шаарлар жана айылдык аймактар боюнча өзүнчө камсыз кылуу үчүн категориалдык гранттардын көлөмдөрүн аныктоо үчүн убактылуу методика жана формула киргизилет.

Аталган токтом менен мектепте билим берүүнү каржылоону төмөндөгүдөй негизги принциптери киргизилет:

Каржылоонун көлөмүнүн Кыргыз Республикасынын жалпы билим берүүчү уюмдарын бюджеттик каржылоонун белгиленген стандарттарына ылайык келиши.

- 1) Бюджеттик каржылоонун стандарты 1 окуучуга карата аныкталат жана тиешелүү түрдө мектептин бюджетти мектепке тартылган окуучулардын санына жараша болот.
- 2) Бюджеттик каржылоонун стандартында мугалимдердин эмгек акысына кетүүчү чыгашалар да, ошондой эле окуу китептерин сатып алууга кеткен чыгашалар, мугалимдердин иш сапарына кеткен чыгашалары, квалификацияны жогорулатууга, агымдагы оңдоого, окутууга кеткен чыгашалар да аныкталган.
- 3) Алынган каражаттардын көлөмүнүн алкагында мектептерге каржылык ресурстарды өз алдынча тескөө укугу берилет, анын ичинде мугалимдерге кошумча материалдык сыйлык берүү мүмкүнчүлүгү келип чыгат.
- 4) Акы төлөнүүчү кошумча кызматтар боюнча ченемдер киргизилүүдө, алар үчүн төлөнгөн акы мектептин карамагында калат жана мугалимдердин эмгек акысын жогорулатууга бөлүштүрүлөт.

Жан башына каржылоонун укуктук, каржылык, администрациялык аспектилери

Жан башына каржылоонун укуктук аспектилери

- “Билим берүү жөнүндө” Мыйзам, 44-берене “... мамлекеттик билим берүү уюмдарын ар бир окуучуга эсептелген типтүү ченемдердин негизинде ... билим берүү уюмдарынын бардык түрлөрү жана типтери боюнча, 1 окуучуга эсептелген иш жүзүндөгү чыгашаларды ырааттуулук менен жогорулатуу принцибине негиздөө менен каржылоо”.

- “Бюджеттик укуктун негизги принциптери жөнүндө” Мыйзамы, 35-беренедө минималдуу социалдык стандарттарга ылайык жергиликтүү бюджеттердин категориалдык жана теңдөө гранттарына муктаждыгын аныктоонун ченемдик ыкмасы көрсөтүлөт.
- “Мугалимдин статусу жөнүндө” Мыйзамы, 7-берене: “Мамлекет мектептердин мугалимдерине жана жетекчилерине эмгек акыны республикалык жана жергиликтүү бюджеттерден бүткүл жылдын ичинде өз убагында төлөп берүүнү камсыз кылат”.
- “Кыргыз Республикасында билим берүүнү каржылоонун орточо мөөнөттүү стратегиясы жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2006-жылдын 28-декабрындагы №891 токтому.
- “Жалпы билим берүүчү уюмдарды жан башына каржылоо принцибине которуу жөнүндө” КРнын Өкмөтүнүн 20.09.2011-ж. №563 токтому.

Жан башына каржылоонун финансылык аспекти

- Мектептерди бюджеттик каржылоонун 1 окуучуга эсептелген стандарттары киргизилет.
- ПДФ шартында мектептерди бюджеттик каржылоонун жаңыланган тартиби киргизилет.
- Категориалдык гранттын көлөмдөрүн аныктоо үчүн жалпы билим берүүчү мекемелердин бүткүл системасын, ошондой эле муниципалдык түзүлүштөрдү – шаарларды жана айылдык аймактарды камсыз кылуу үчүн категориалдык гранттын көлөмдөрүн аныктоо үчүн убактылуу методика жана формула киргизилет.
- СБФны каржылоо булактары аныкталды.
- Жалпы билим берүүчү мектептердин системасында кошумча билим берүү кызматтары жөнүндө жобо киргизилет.

Жан башына каржылоонун администрациялык аспекти

- Жан башына каржылоонун шартындагы жалпы билим берүүчү мектептин типтүү уставы сунуш кылынат.
- “Жалпы билим берүүчү уюмдун камкорчуларынын коомдук бирикмесинин” типтүү Уставы сунушталат.

Жан башына каржылоонун шарттарындагы каржылык автономия

Бюджетти алуу жана чыгашалардын сметасын түзүү менен мектептер администрациялык жана финансылык унааномияга, өз алдынча бухгалтерияларды уюштуруу укугуна ээ болот.

Каржылык унааномия мына ушуну билдирип турат, мында мектептер сметаны өз алдынча бекитет жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары ар бир мектеп боюнча чыгашалардын эсебин өзүнчө жүргүзөт.

Каржылоонун мурдагы схемасында категориалдык гранттын көлөмү мугалимдердин эмгек акысына жана Социалдык фондго чегерүүлөргө багытталган. Мектептерди күтүү боюнча калган чыгашалар жергиликтүү кеңештин чечими менен жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары тарабынан аныкталып келген.

Жан башына каржылоо схемасында каржылык ресурстар, анын ичинде корголгон жана корголбогон беренелер боюнча ченемдер боюнча түшүп турат жана ушул ченемдерди аткаруу ЖӨБ органдарынын милдети болуп калууда.

ЖӨБ чыгашалардын сметасынын ар бир мектеп боюнча аткарылышы жөнүндө квартал сайын өзүнчө отчет түзөт, насыяларды тескөөчү катары мектептин директору чыгат.

Бюджеттик каржылоо стандарты (БКС) – аныктамасы, структурасы, өзгөчөлүктөрү

Бюджеттик каржылоо стандарты (БКС) – натыйжалуу жана сапаттуу билим берүүдө бир окуучунун керектөөлөрүн канааттандырууга кетүүчү каржылык ресурстардын көлөмү. Бул бир жылда бир окуучуга эсептелген мамлекеттик билим берүү программасынын наркы.

БКС агымдагы жана инвестициялык каржылоонун стандарттарынан турат

Агымдагы каржылоонун стандарты:

- Персоналдын эмгек акысы
- Окутуу чыгымдары
- Мугалимдердин квалификациясын жогорулатуу
- Окуучулардын тамак-ашы
- Агымдагы оңдоону жүргүзүү

Инвестициялык каржылоонун стандарты:

- Окуу китептерин сатып алуу

Сүрөттө мектепте билим берүүнү эски схема боюнча каржылоонун жана жан башына каржылоонун салыштырма таблицасы берилген.

Төмөндөгү өзгөчөлүктөрдү бөлүп көрсөтүү зарыл:

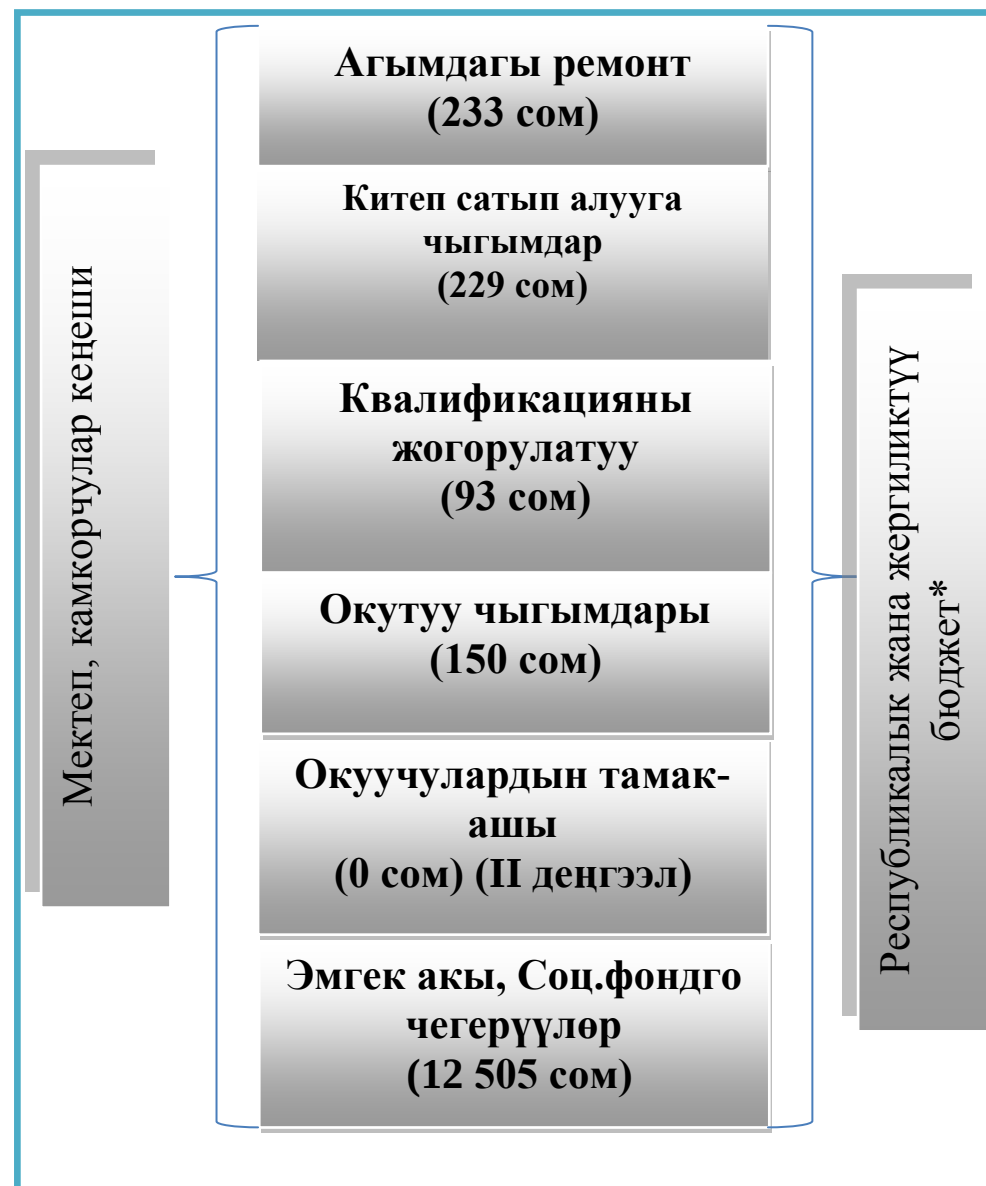
1. БКС ты каржылоо республикалык бюджеттин каражаттарынан да, ошондой эле жергиликтүү бюджеттердин каражаттарынан да жүзөгө ашырылат.

- 1) БКС тин беренелери боюнча ченемдер мектептердин тибине, анын жайгашкан жерине, толукталгандыгына жараша берилет.
- 2) ЖӨБ органдары категориялдык гранттын тескөөчүлөрү катары БКС боюнча каражаттарды бөлүштүрүүдө ченемдерге ылайык жана чыгымдарды жабууну (жабуунун коэффициенти жөнүндө маалыматты төмөндөн караңыз) эске алуу менен мектептерди каржылоону камсыз кылат.
- 3) ЖӨБ органы БКС боюнча көлөмдүн ичиндеги каржылык ресурстардын тескөөчүсү болбой калат, аны мектеп жамааты өзү тескейт.

Эски схема

Жаны схема

Жалпы билим берүүчү уюмдардын мамлекеттик бюджеттин каражаттарын керектеши жыл сайын КР Билим берүү жана илим министрлиги тарабынан БКСтин шкаласынын негизинде аныкталат. Керектөө корголгон беренелер боюнча (эмгек акы, социалдык фондго чегерүүлөр, башталгыч класстын окуучуларынын тамак-ашы) керектөөлөрдүн суммасы катары, ошондой эле корголбогон беренелер боюнча да (калган чыгашалар) аныкталат.

Каржылоо булактары. Категориалдык гранттын жаңыланган формуласы

Мектептин карамагында болушу мүмкүн болгон каражаттарды эки топко бөлүүгө болот:

- республикалык бюджеттин каражаттары (төрткө берүүчү грант, өнүктүрүү бюджетти);
- жергиликтүү бюджеттин каражаттары (категориалдык, теңдөө гранттары, жергиликтүү бюджеттин өздүк каражаттары);
- донорлордун, коомдук фонддордун каражаттары;
- ата-энелердин салымдары;
- кошумча кызмат көрсөтүүдөн алынган каражаттар.

Категориалдык гранттын жаңыланган формуласы

Категориалдык гранттын формуласынын негизги жоболору төмөндөгүлөрдү билдирип турат:

1. Жергиликтүү бюджеттердин корголгон жана корголбогон үлүштөрүн эске алуу менен категориалдык гранттардын көлөмдөрүн эсептөөнүн жаңы формуласы киргизилет.
2. Категориалдык гранттын көлөмүнүн кирешелик потенциалынын чоңдугуна жараша болору белгиленет, бул жергиликтүү өз алдынча башкаруу органынын өзүнө да, ошондой эле анын жергиликтүү бюджеттердин тиешелүү тобу боюнча орточо чоңдугуна да тиешелүү болот.
3. Категориалдык гранттардын көлөмүн эсептөөдө корголгон беренелер боюнча да, ошондой эле корголбогон беренелер боюнча да жергиликтүү бюджеттердин каражаттарынын катышуу үлүшүнүн түшүнүктөрүн бөлүштүрүү жана бекемдөө каралат.
4. Билим берүү уюмдарынын чыгашаларын кош каржылоонун үлүштөрү ар бир регион үчүн анын кирешелердин репрезентативдүү системасы боюнча бааланган кирешелик потенциалынын жан башына алынган чоңдугуна пропорционалдуу белгиленет жана орточо мөөнөттүү мезгилге бекитилет.

КР Финансы министрлиги тарабынан жаңыланган методика жана категориалдык гранттардын көлөмүн эсептөөнүн формуласы КР Өкмөтүнүн 19.03.2008-ж. №91 токтому менен бекитилген мурдагы методиканын жана формуланын жакшыртылган варианты болуп эсептелет:

- Категориалдык гранттардын көлөмдөрүн эсептөөнүн формуласында жергиликтүү бюджеттин жалпы билим берүү системасын каржылоодогу үлүшүн эсептөөнүн механизми ар тараптан берилген.
- Категориалдык гранттардын көлөмдөрүн эсептөө айкын муниципалитеттин кирешелик потенциалынын чоңдугуна функциялык көз каранды болот, ошондой эле жергиликтүү бюджеттин белгилүү бир орточо мөөнөттүү мезгилге бекитилген тиешелүү тобунун чоңдугуна жараша болот. Б.а. жергиликтүү бюджеттердин

билим берүүнү каржылоого катышуусунун үлүшүн эсептөө жергиликтүү бюджеттердин киреше бөлүгүнүн абалына жараша дифференцияланган.

Жергиликтүү бюджеттерге берилүүчү категориалдык гранттардын көлөмү төмөндөгү формула боюнча эсептелет:

$KG_i = (1 - d_i \text{ ЗС}) \times (Pi \text{ ЗС} + ФОТ_i \text{ ПР} + Пит_i \text{ ПР}) + (1 - d \text{ НЗС}) \times (Pi \text{ НЗСхр} + КУ_i + \text{НЗС}_i \text{ ПР}), (1),$

мында:

KG_i - билим берүүгө кетүүчү категориалдык гранттын суммасы i -орган i жергиликтүү өз алдынча башкаруу;

$Pi \text{ ЗС}$ - жалпы билим берүүчү уюмдардын БКС боюнча чыгашалардын корголгон беренелеринин каражаттарын керектөө, i - жергиликтүү өз алдынча башкаруу органынын каражаттарды кийинки жылдагы керектөөлөрү;

$Pi \text{ НЗС} - \text{ЗС}$ - жалпы билим берүүчү уюмдардын БКС боюнча чыгашалардын корголбогон беренелеринин каражаттарын керектөөлөрү, i - жергиликтүү өз алдынча башкаруу органынын каражаттарды кийинки жылдагы керектөөлөрү;

$ФОТ_i \text{ ПР}$ – билим берүүнүн башка органдарынын эмгек акы фондусу, i - жергиликтүү өз алдынча башкаруу органы;

$Пит_i \text{ ПР}$ - билим берүүнүн башка органдарынын тамак-ашы, i -жергиликтүү өз алдынча башкаруу органы;

p – БКС боюнча чыгашалардын корголбогон беренелеринин каражаттарын жабуунун ченемдери, формула боюнча эсептелип чыгат;

$d_i \text{ ЗС}$ - жергиликтүү бюджеттердин өздүк кирешелеринен билим берүү уюмдарына кетүүчү чыгашалардын корголгон беренелерин кош каржылоонун үлүшү, формула боюнча эсептелет;

$d \text{ НЗС}$ - жергиликтүү бюджеттердин өздүк кирешелеринен билим берүү уюмдарына кетүүчү чыгашалардын корголбогон беренелерин кош каржылоонун үлүшү, формула боюнча эсептелет;

$КУ_i$ - базалык мезгилдеги билим берүү уюмдарынын коммуналдык кызматтар боюнча иш жүзүндөгү чыгымдары, i - жергиликтүү өз алдынча башкаруу органы же өткөн жылдар, категориалдык гранттар пландаштырылган мезгилде колдо болгон маалымдамалар;

$НЗС$ – билим берүүнүн башка уюмдарынын корголбогон беренелери, i -ошол i жергиликтүү өз алдынча башкаруу органы.

Формуляны жөнөкөйлөтүү үчүн функциялык көз карандылыкты аныктоо максатында динамикалуу өзгөрүүлөргө дуушар болбогон чоңдуктарды “0” катары кабыл алабыз: **$ФОТ_i \text{ ПР}$, $Пит_i \text{ ПР}$, $НЗС$**

Формула төмөндөгүдөй түргө келет:

$$KG_i = (1 - d_i \text{ ЗС}) \times Pi \text{ ЗС} + (1 - d \text{ НЗС}) \times (Pi \text{ НЗСхр} + КУ_i), (2)$$

$Pi \text{ ЗС}$ жана $Pi \text{ НЗС}$ көрсөткүчтөрү статикалык болгондуктан жана БКСнын шкаласына ылайык эсептелгендиктен, категориалдык гранттардын көлөмүнүн өзгөрүшүнүн динамикасы жергиликтүү бюджеттерден кош каржылоонун үлүштөрүнө, БКС боюнча чыгашалардын корголбогон беренелеринин каражаттарын жабуунун ченемдерине жана билим берүү мекемелеринин коммуналдык кызматтар боюнча иш жүзүндөгү чыгашаларына тикелей көз каранды болуп калат.

Формула (1) стандарттуу сызыктуу функцияны билдирет, анын тушунда өзгөрүлмө чоңдуктардын пропорционалдуу жогорулашы категориалдык гранттардын пропорционалдуу азайышына алып келет. Графикте категориалдык гранттардын көлөмдөрүнүн өзгөрүлмө чоңдуктарга көз карандылыгынын болжолдуу көрүнүшү берилген.

Ийри сызыктын кыйшайган бурчу жана тиешелүү түрдө берилген категориалдык гранттардын көлөмүнүн азайышынын динамикасы жергиликтүү бюджеттер тарабынан кош каржылоонун үлүштөрүнүн жогорулаш арымына жараша болот.

Жергиликтүү бюджет тарабынан кош каржылоонун үлүшү кирешелик потенциалдын чоңдугуна тикелей байланышта болот.

Жөнөкөйлөтүп айтканда, айыл өкмөтү кирешени канчалык көп чогултса, категориалдык грантты ошончолук аз алат.

Категориалдык гранттын жергиликтүү бюджет тараптан кош каржылоонун көлөмүнө жараша болушу.

Дотациялуу айыл округдары үчүн корголгон беренелер боюнча кош каржылоонун үлүшү нөлдүк деңгээлге жетпейт, б.а. ушул айыл өкмөттөрүндө эмгек акы төлөө үчүн каражаттар каралган эмес.

Жетишкен айыл округдарында жана шаарларда кош каржылоонун үлүшү эсептөөлөрдүн негизинде белгиленет. Ушул үлүш аталган шаардын же айыл округунун кирешелеринин өсүшү менен жогорулай берет.

Корголбогон беренелер боюнча каржылоонун үлүшү да дотациялуу айыл аймактарына жана шаарларга түшө турган теңдөө грантынын көлөмүн эске алуу менен формула боюнча эсептелет.

5.3. Теңдөө гранттары

Теңдөө гранттары – социалдык-экономикалык туруктуу абалды кармап туруу максатында мамлекеттик минималдуу социалдык стандарттарга ылайык жергиликтүү бюджеттердин чыгашаларын каржылоону камсыз кылуу үчүн республикалык бюджеттен бериле турган трансферттер.

Теңдөө гранттары “Теңдөө гранттары жөнүндө жобону жана теңдөө гранттарын эсептөөнүн методикасын бекитүү тууралуу” Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2011-жылдын 16-июнундагы №321 токтому менен бекитилген формуланын негизинде эсептелет жана бөлүштүрүлөт, анда жергиликтүү бюджеттин жергиликтүү коомчулуктун чыгашаларын каржылоо үчүн кирешелеринин потенциалы менен керектөөлөрүнүн ортосундагы каржылык үзгүлтүк эске алынат.

Теңдөө гранттарын эсептөөдө кирешелик потенциал - кирешелерге баа берүү эске алынат, алар муниципалдык түзүлүштүн бюджетине ушул муниципалдык түзүлүшкө бекитилип берилген кирешелеринен чогултулушу мүмкүн. Ошондой эле аныктоо учурунда корректировкалоочу коэффициенттер колдонулган бюджеттик чыгашалар да эске алынат (урбанизациянын деңгээлинин коэффициенти, бийик тоолуулук жана алыстык коэффициенти, калктын структурасынын коэффициенти, масштабдын коэффициенти).

Бюджеттик камсыз болууну эсептөөдө Кыргыз Республикасынын бардык муниципалитеттери үч топко бөлүнгөн (айыл аймактары, райондук жана облустук

маанидеги шаарлар, республикалык маанидеги шаарлар), анткени алардын кирешелик потенциалы жана чыгашалык милдеттенмелери ар кандай.

Теңдөө гранттарынын модели жергиликтүү бюджеттерге берилүүчү теңдөө гранттарынын өлчөмүн эсептөөнүн тартибин төмөндөгү топтор боюнча өзүнчө белгилейт:

- республикалык маанидеги шаарлар;
- облустук маанидеги шаарлар;
- райондук маанидеги шаарлар;
- айыл өкмөттөрү.

Модель төмөндөгү этаптарды камтып турат:

- ЖӨБдүн бюджеттик камсыздалышынын эсебин;
- теңдөө гранттарын бөлүштүрүүнүн эсебин камтып турат.

Теңдөө гранттарынын көлөмдөрүн эсептөөдө колдонулуучу мүнөздөмөлөрдүн кыскача мүнөздөмөсү

Бюджеттик кызматтарды керектөөчүлөр	Калк
Корректировкалоочу коэффициенттер	1.Бийик тоолулуктун жана алыстыктын коэффициенти (бийик тоолуу жана алыскы аймактарда жашаган калк) 2.Калктын структурасынын коэффициенти (билим берүү боюнча чыгашалык милдеттенмелерди эске алуу үчүн 0 жаштан 17 жашка чейинки балдардын саны) 3.Масштаб коэффициенти (башкаруу чыгымдарынын масштабынан үнөмдөө) 4. Урбанизациялоо коэффициенти (шаар тибиндеги калктуу конуштарда ЖКХ боюнча жогорулатылган чыгашалык милдеттенмелерди кабыл алуу.

Төлөмдөрдүн графиги КР Финансы министрлиги тарабынан аныкталган жана теңдөө гранттарын ай сайын бирдей үлүштөрдө төлөп берүүнү карайт.

Теңдөө гранттарын бөлүштүрүүнүн формуласынын негизги принциптери:

- бюджеттик камсыздоону мүмкүн болуучу максималдуу деңгээлге чейин теңдөө ;
- бюджеттик камсыздоонун үзгүлтүгүн пропорционалдуу кыскартуу;
- теңдөө гранттарын бөлүштүрүүнүн жаңы формуласын колдонуунун натыйжасында жергиликтүү бюджеттин жоготууларын компенсациялоо;
- киреше базасын өнүктүрүүгө түрткү берүү жана экономикалык өнүгүү деңгээлин жогорулатуу максатында бай жана жарды ЖӨБдөрдүн ортосундагы бюджеттик камсыздоонун деңгээли боюнча белгилүү бир айырмачылыктарды сактап калуу.

Теңдөө гранттарын эсептөөнүн логикасын карап чыгалы (кадамдык).

ЖӨБдөрдүн ортосунда теңдөө гранттары төмөндөгү талаптарга ылайык эсептелет, алар:

- кирешелик мүмкүнчүлүктөргө объективдүү баа берүү;
- жана чыгашалык керектөөлөр.

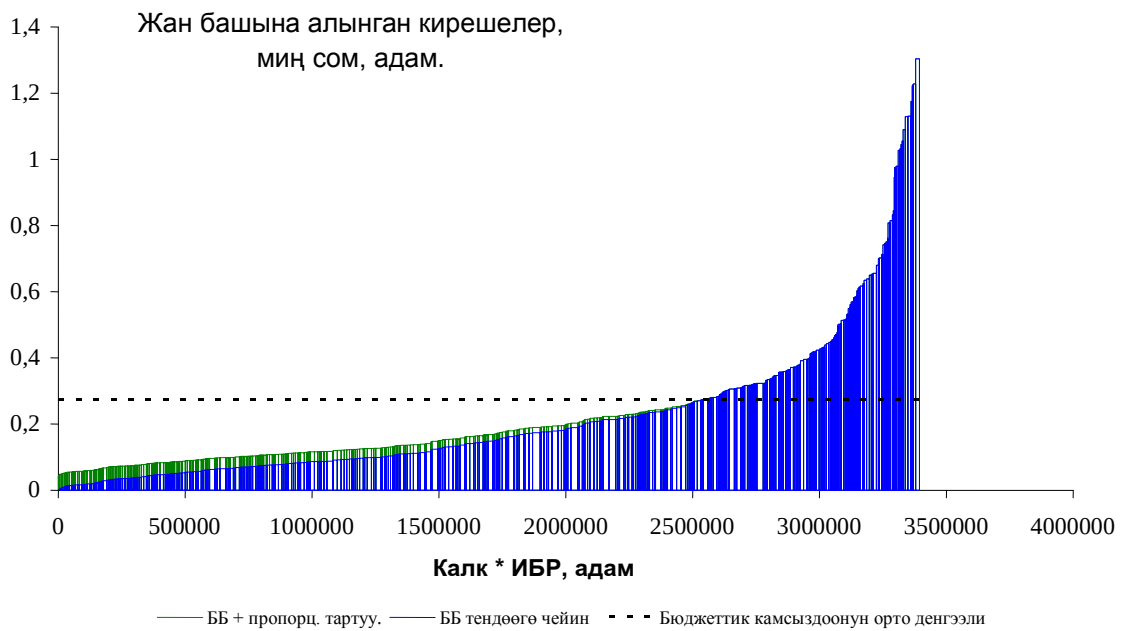
Мында каржылоодогу үзгүлтүк бардык ЖӨБдөр боюнча бирдей даражада жүргүзүлөт, мында теңдөө гранттары алардын бюджеттик камсыздалышы айрым бир минималдуу деңгээлге жеткирилгенге чейин бөлүнүп берилет.

Региондордун салыктык базасына баа берүү катары региондук дүң киреше (ВРП) пайдаланылат (азыркы кездеги негизги проблемалардын бири, бул алардын салыктык (кирешелик) базасына айкын баа берүү үчүн айыл өкмөттөрү боюнча өзүнчө алынган социалдык-экономикалык көрсөткүчтөрдүн статистикасын жыйноо жана эсепке алуу системасынын жоктугу болуп саналат). Биз ар бир ЖӨБдүн ВРПсынын тармактык курамын билсек, анда ар бир региондун салыктык потенциалын эсептеп чыга алабыз. Салыктык потенциал - бул субъектилердин аймагынан жергиликтүү бюджетке чогултулушу мүмкүн болгон салыктардын көлөмү.

1-кадам. Салыктык потенциал эсептелип чыгат.

2-кадам. Салыктык потенциалдын тургундардын санына карата катышы, б.а. бир тургунга эсептелген салыктык потенциал эсептелип чыгат.

3-кадам. ЖӨБ боюнча ар бир тургундун бюджеттик орточо камсыздалышы эсептелип чыгат.

Үзүлмө сызык өлкөнүн бир тургунунун бюджеттик кирешелер менен орточо камсыз болушун билдирет. Биз региондордун баштапкы бюджеттик камсыз болушун ушул сызыкка чейин тартып келебиз, мында үзүлмө сызыкка чейинки ар бир мамычанын бардыгынын жогорку тарабындагы аралык бирдей үлүшкө кыскаргандай болуш керек. Бул үзгүлтүк кандай үлүшкө кыскарууга тийиш экендиги алдын ала билинбейт. Бул үлүш ушуга бөлүнгөн каражаттардын көлөмүнө жараша эсептөө жолу менен аныкталат.

4-кадам. Чыгашалык милдеттенмелердин эсеби.

5-кадам. Ар бир ЖӨБ боюнча теңдөө гранттарын эсептөө жана бөлүштүрүү.

5.4. Түрткү берүүчү гранттар

Түрткү берүүчү (үлүштүк) грант – бюджеттик каражаттарды, мамлекеттик артыкчылыктуу программалар жана долбоорлор боюнча каражаттарды натыйжалуу чыгымдоого, жергиликтүү бюджеттердин кирешелерин жогорулатууга жана кирешелердин жергиликтүү булактарын кыйла толук мобилизациялоого түрткү берүү максатында республикалык бюджеттен жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына бериле турган трансферттер.

Түрткү берүүчү (үлүштүк) грант (СДГ) аймактардын жашоо-турмушун камсыз кылуу системасын калыбына келтирүү жана өнүктүрүү боюнча артыкчылыктуу долбоорлорду каржылоого, муниципалдык ишканаларды, билим берүү, саламаттык сактоо, маданият мекемелерин, турак-жай коммуналдык, айыл, суу чарбасы жана башка объектилерди күтүүгө жана өнүктүрүүгө багытталат. Түрткү берүүчү (үлүштүк) гранттар (СДГ) жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына конкурстук негизде берилет. СДГ каржылоо булактары республикалык бюджеттин каражаттары, ошондой эле эл аралык уюмдардын гранттары болуп саналат.

СДГны берүүнүн тартиби “Үлүштүк (түрткү берүүчү) гранттардын эсебинен каржылоонун тартиби жөнүндө” 2012-жылдын 29-июнундагы №462 токтомдун алкагында Кыргыз Республикасынын Өкмөтү тарабынан аныкталат.

Гранттар кош каржылоо түрүндө, жергиликтүү бюджеттердин мобилизацияланган ресурстарына, эл аралык каржылык институттар, донорлор жана ӨЭУлар тарабынан каржыланып жаткан долбоорлорго кошумча катары берилет. Алыскы райондордун, айыл жериндеги калктуу конуштун тургундарынын көпчүлүгү үчүн мүмкүнчүлүктүү болгон объектилерди реабилитациялоо боюнча инвестициялык долбоорлор артыкчылыктуу долбоорлорго таандык кылынат.

2003-жылдан 2010-жылга чейин СДГ беренеси боюнча республикалык бюджеттен 1 322,5 млн.сом өлчөмүндөгү каражаттар бөлүнгөн. 2012-жылы СДГ эсебинен 350 млн.сом каржыланаары пландаштырылган.

Долбоорлорду даярдоонун этаптары жана шарттары

СДГ алуу укугу үчүн конкурска катышуу үчүн жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары долбоордук билдирмелерди даярдашат, ал билдирмелер төмөндөгү этаптардан өтөт:

А) Долбоордун артыкчылыкттуулугун аныктоо

Тигил же бул долбоордук билдирменин артыкчылыкттуулугу ар кандай ыкмалар менен аныкталат. Артыкчылык ыкмасынын ыкмасын тандап алууда жалпы жана өзөктүү принцип жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары менен жергиликтүү коомчулуктардын пикирлеринин макулдашылгандыгы болуп саналат.

- Абдан кеңири тараган ыкмалардын бири жергиликтүү деңгээлде калкты социалдык мобилизациялоону жүргүзүү болуп саналат, ал болсо төмөндөгүдөй өзөктүү этаптардан турат:

- социалдык топтор, айылдар ж.б. боюнча өзүнчө алынган орун алган проблемалардын тизмесин калктын өзүнүн калыптандырышы;
- артыкчылыкттуу проблемаларды тандап алуу;
- ушул проблеманы чечүүгө мүмкүнчүлүк бере турган милдеттерди аныктоо;
- алдыга коюлган милдетти чече ала турган демилгелүү топторду түзүү, долбоордук сунушту даярдоо;
- демилгелүү топтордун өзүнүн долбоорлоруна түрткү бериши жана коргошу,
- калктын долбоордук сунуштарды тандап алышы;
- тандалып алынган долбоорлорду жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары менен макулдашуу;
- ЖӨБ органынын жана коомчулуктун атынан СДГнын конкурстук тандоосу үчүн билдирме берүү.

Социалдык мобилизациялоонун ар тараптуу ыкмалары жана шаймандары өзүнүн мүнөздөмөлөрү боюнча ар кандай болушу мүмкүн, бирок билдирмени алуу башкы натыйжа болуп эсептелет. Алар жергиликтүү коомчулуктардын артыкчылыктарын жана социалдык долбоорлорду ишке ашырууну каалап жатканын айкын чагылдырып турат.

Шаарды же айылдык аймакты өнүктүрүүнүн планына талдоо жүргүзүүгө негизделген ыкманы артыкчылыкттуу долбоорлорду аныктоонун маанилүү жана кызыктуу ыкмасы катары кароого болот.

Эгерде өнүктүрүү пландары жергиликтүү өз алдынча башкаруунун аткаруучу жана өкүлчүлүктүү органдарынын макулдашуусунун негизинде, калктын түздөн-түз катышуусу менен кабыл алынса, ушундай мамиле алгылыктуу жана натыйжалуу болот.

Тигил же бул билдирменин артыкчылыкттуулугу аныкталган иш-чаралардын протоколдору конкурстук комиссияга берилет. Мына ошентип, ошону чечүү үчүн долбоор багытталып жаткан проблеманын артыкчылыгын аныктоо билдирмени даярдоонун эң маанилүү этабы болуп саналат.

Б) Каржылык жана башка ресурстарга баа берүү

ЖӨБ органынын аткаруучу органынын атынан конкурстук комиссияга бериле турган долбоордун билдирмеси: (1) натыйжалуулуктун, б.а. аз ресурстар менен

максималдуу натыйжага жетишүү, (2) айкындуулук, б.а. ушул ресурстардын жана кош каржылоо мүмкүнчүлүктөрүнүн болушунун, (3) ишке ашыруу үчүн техникалык мүмкүнчүлүктөрдүн, б.а. көтөрмөчүлөрдүн, адистердин, эксперттердин ж.б. болушунун көз карашынан алганда негиздүү болууга тийиш.

Зарыл учурда билдирме берүүчү өзүнүн жеке ресурстарынын эсебинен долбоордук-сметалык документтерди даярдайт, ал долбоордук билдирменин милдеттүү ажырагыс бөлүгү болуп саналат. Билдирме берүүчү “Кыргыз Республикасында кыймылсыз мүлк объектилерин долбоорлоо, куруу жана башка өзгөртүүлөр киргизүү үчүн уруксат берүүчү документтерди берүүнүн тартиби жана аяктаган курулуш объектилерин пайдаланууга кабыл алуунун тартиби жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2008-жылдын 30-майындагы №252 токтомуна ылайык курулуш жана региондук өнүктүрүү боюнча ыйгарым укуктуу мамлекеттик орган менен долбоордук-сметалык документтерди макулдашууну жүргүзөт. Сметалык документтерди иштеп чыгуунун жана аны экспертизадан өткөрүүнүн наркы үлүштүк каржылоонун көлөмүндө эсепке алынат жана билдирме берүүчүнүн каражаттарынан акы төлөнөт.

В) Билдирме берүүчүнүн долбоорду ишке ашырууга кошо катышуусу

Билдирме берүүчү долбоордун жалпы суммасынын 10 пайыздан 60 пайызга чейинки өлчөмүндө долбоорду ишке ашырууга өзүнүн салымын кошууга милдеттүү. Алардын кеминде 50 пайызы акчалай каражаттар, ал эми калгандары материалдар же эмгек ресурстары түрүндө берилет. Билдирме берүүчүнүн долбоорду ишке ашырууга кошкон салымы жергиликтүү өз алдынча башкаруунун аткаруучу органынын бир тургунуна эсептелген бюджеттик камсыздоонун деңгээлин эсепке алуу менен, тиешелүү топтор боюнча (республикалык, облустук, райондук маанидеги шаарлардын мэриялары жана айыл өкмөттөрү) орточо көрсөткүчтөн алынган пайыздар менен аныкталат.

Жергиликтүү өз алдынча башкаруунун ар бир органынын бюджеттик камсыздоо деңгээли боюнча маалымдамаларды КР Финансы министрлигинен же анын райондук Каржылык башкармалыктарынан алууга болот.

1-таблица. Бюджеттик камсыздоо деңгээли 300% жана андан ашык болгон айыл аймактары

Ысык-Көл облусу	Чүй облусу
Кум-Бел АА, Бостери АА, Кара-Ой АА, Чоң-Сары-Ой АА, Тамчы АА	Аламүдүн р-ну: Аламүдүн, Ала-Арча, Лебединовка
Баткен облусу	Жайыл р-ну: Степненко АА
Кадамжай АА	Панфилов р-ну: Кайыңды АА
Ош облусу	Сокулук р-ну: Военно-Антоновка АА, Сокулук АА
Сарай АА	

Мисал:

Долбоор: Лебединовка а.мектепти ремонттоо

Долбоордун жалпы суммасы: 1200000 сом

СДГ суралган сумма: 480000 (40%)

ЖӨБО үлүшү: 720000 (60%)

360000 – каржылык каражаттар

360000 – материалдык жана эмгектик катышуу

Бюджеттик камсыздоо деңгээли 300 пайыз жана андан жогору болгондо – билдирме берүүчүнүн салымы 60 пайыздан кем эмес; 100 пайыздан 300 пайызга чейин болгондо – салым 20 пайыздан кем эмес; бюджеттик камсыздоо деңгээли 100 пайыздан төмөн болгондо (дотациялуу региондор) – салым кеминде 10 пайыз.

Г) Билдирменин формасы жана берүүнүн тартиби

Мамлекеттик финансыларды башкаруу боюнча ыйгарым укуктуу мамлекеттик органга бериле турган материалдардын тизмесине, төмөндөгүлөр киргизилет:

- 1) форма боюнча жол-жоболоштурулган билдирме;
- 2) курулуш жана региондук өнүктүрүү боюнча ыйгарым укуктуу мамлекеттик орган менен макулдашылган жана билдирме берүүчү тарабынан бекитилген долбоордук-сметалык документтер;
- 3) жергиликтүү бюджет, эл аралык уюмдар жана башка субъектилер тарабынан салым салынгандыгын ырастаган документ (жергиликтүү кеңештин чечими же банктын көчүрмөсү);
- 4) объектинин муниципалдык менчик укугун белгилеген документ;
- 5) билдирме берүүчүнүн коштомо каты киргизилет.

Даярдалган билдирмелер райондук финансы башкармалыгына жиберилет. Талаптарга ылайык келген долбоорлор район/шаар боюнча жыйынды таблицага топтолот жана коштомо кат менен бирге КР Финансы министрлигинин кароосуна киргизилет.

Берилген билдирмелердин колдонулуп жаткан жобого ылайык келишин, маалыматтын жана коштомо документтердин толуктугун текшерүү райондук каржылык башкармалыктардын ыйгарым укуктарына кирет.

Берилген долбоорлор КР Финансы министрлигинин тиешелүү бөлүмүндө катталат жана тиешелүү каттоо номуру ыйгарылат.

КР Финансы министрлиги билдирме берүүчүлөр тарабынан үлүштүк (түрткү берүүчү) гранттар боюнча берилген долбоорлордун сапатына жана негиздүүлүгүнө баа берүүнү жүргүзөт.

Көмөкчү же кошумча объектилерди куруу, реконструкциялоо боюнча долбоорлорду кароодо КР Финансы министрлиги “Кыргыз Республикасында кыймылсыз мүлк объектилерин долбоорлоо, куруу жана башка өзгөртүү үчүн уруксат берүүчү документтерди берүүнүн тартиби жана курулушу аяктаган объектилерди пайдаланууга кабыл алуунун тартиби жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2008-жылдын 30-майындагы №252 токтомуна ылайык билдирме берүүчүдөн кошумча маалыматты жана башка зарыл документтерди талап кылууга укуктуу.

Д) Конкурстук комиссия тарабынан билдирмелерди тандап алуунун жол-жоболору

Келип түшкөн жана Жобого ылайык алдын ала тандап алуудан өткөн билдирмелер конкурстук комиссия тарабынан каралат. Конкурстук комиссиянын курамы жана Жобосу КР Финансы министринин буйругу менен бекитилет.

Конкурстук тандап алуудагы төмөндөгү критерийлер:

1. тиешелүү аймактык түзүлүштүн социалдык-экономикалык деңгээли;
- 2. аймактык түзүлүштүн алыстыгы жана бийик тоолуулугу;**
3. айрым аймактык түзүлүштө долбоордун артыкчылыктуулугу;
4. айрым аймактык түзүлүштүн алдыга коюлган милдеттерди чечүүдө долбоордун натыйжалуулугу;
5. аймакта жайгашкан калктын жана ишканалардын долбоорго иш жүзүндө катышуусу, ошондой эле башка тартылган ресурстар боюнча жүзөгө ашырылат.

Комиссиянын чечими протокол менен жол-жоболоштурулат, анда СДГнын эсебинен долбоорлорду кош каржылоонун көлөмдөрү аныкталат.

Е) СДГны берүүнүн тартиби

Конкурстук комиссиянын чечимине ылайык жергиликтүү өз алдынча башкаруунун аткаруучу органы менен Финансы министрлигинин ортосунда грант алуу үчүн макулдашуу түзүлөт, макулдашуу форма боюнча толтурулат (2-тиркемени караңыз).

Республикалык бюджеттен бир долбоорго бөлүнө турган СДГнын максималдуу суммасы 3,0 млн. (үч миллион) сомду түзөт.

Суралган суммага жана талап кылынган көлөмгө ылайык үлүштүк (түрткү берүүчү) грант каражаттарды өздөштүрүүнү (өздүк, тартылган, республикалык бюджеттен) эске алуу менен, долбоордун тибине жараша, мамлекеттик финансыларды башкаруу боюнча ыйгарым укуктуу мамлекеттик органга отчет берилгенден кийин, бөлүктөр менен берилет.

Ж) Отчеттулук жана долбоорлордун мониторинги.

Грант алуучу тарабынан СДГнын эсебинен жүргүзүлгөн иштерге мониторинг жүргүзүү КР Финансы министрлигинин тиешелүү бөлүмүнө же анын тармактык башкармалыгына жүктөлөт.

Финансы министрлигинин адистери:

- 1) белгиленген иш-чаралардын грант алуучунун билдирмесине жана кол коюлган макулдашууга ылайык аткарылышынын;
- 2) каржылык отчетко жана аткарылган иштердин көлөмүнө талдоо жүргүзүүнүн негизинде жетишилген орточо аралыктуу жана акыркы натыйжаларга мониторинг жүргүзөт.

Иштердин аткарылышына жараша грант алуучу отчетторду даярдайт жана мамлекеттик финансыларды башкаруу боюнча ыйгарым укуктуу мамлекеттик органга жиберет, аларда төмөндөгүлөр:

- 1) эсептеги каражаттар жөнүндө банктан алынган көчүрмө;
- 2) аткарылган иштерди кабыл алуу жөнүндө актылар;
- 3) 3-тиркемеге ылайык формада толтурулган, акчалай каражаттарды пайдалануу жөнүндө отчет;

4) объектини пайдаланууга кабыл алуу актысы камтылат.

Долбоордо каралган бардык жумуштар аяктагандан кийин объектилерди пайдаланууга кабыл алуу “Кыргыз Республикасында кыймылсыз мүлк объектилерин долбоорлоо, куруу жана башка өзгөртүүлөр киргизүү жана курулуп бүткөн объектилерди пайдаланууга кабыл алуунун тартиби жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2008-жылдын 30-майындагы №252 токтомуна ылайык объектини пайдаланууга кабыл алуу боюнча комиссия тарабынан жүзөгө ашырылат. Объектини пайдаланууга кабыл алуу актысынын бир нускасы КР Финансы министрлигине берилет. Грант алуучу объектинин пайдаланууга берилишин ырастаган корутунду отчетту каржы министрлигине жибергенден кийин, республикалык бюджеттен акыркы төлөмдү каржылоо жүзөгө ашырылат, ал долбоордун жалпы суммасынын кеминде 10%ын түзөт.

Ушул Жобонун шарттары аткарылбаган жана аткарылган иштерди текшерүү учурунда тартип бузуулар аныкталган учурда мамлекеттик финансыларды башкаруу боюнча мамлекеттик орган макулдашууну бузууга, төлөмдөрдү токтотууга жана грант алуучудан пайдаланылган акча каражаттарынын ордун толтурууну талап кылууга укуктуу.

Аткарылган иштердин сапатына, алардын долбоордук-сметалык документтерге ылайык келишине контролдук кылуу, алынган үлүштүк (түрткү берүүчү) гранттардын максатка ылайык пайдаланылышы, аткарылган иштер (кызматтар) жөнүндө отчеттуулукту өз убагында берүү жана объектилерди пайдаланууга кабыл алуу үчүн жоопкерчилик грант алуучуга жүктөлөт.

Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына КР Финансы министрлиги тарабынан жүргүзүлгөн мониторингден тышкары, ушул объектинин потенциалдуу пайдалануучулары тараптан мониторинг жүргүзүүнү камсыз кылуу сунуш кылынат.

Мисал бирдиктүү мониторинг жана баалоо

Долбоор: мектеп ремонтту

Бирдиктүү мониторинг жана баалоо тобу: мугалимдер жана ата-энелер

Долбоор: жолдун ремонтту

Бирдиктүү мониторинг жана баалоо тобу: ремонттолгон жолго жакын жашаган жашоочулар

5.5. Бюджеттик ссудалар

Бюджеттик ссуда - башка бюджеттерге кайтарымдуу, мезгилдүү жана пайызсыз негизде берилген каражаттар. Бюджеттик ссудалар республикалык бюджеттен жергиликтүү бюджеттерге бюджеттик ссудаларды берүү Жобосуна ылайык 12 айга берилет.

“Кыргыз Республикасында бюджеттик укуктун негизги принциптери жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 15-беренесине ылайык, бюджеттерди аткаруу процессинде биринчи кезектеги чыгашаларды каржылоого байланыштуу кыйынчылыктар келип чыкканда жергиликтүү бюджеттерге бюджеттик ссудаларды берүү жөнүндө чечим Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги тарабынан кабыл алынат.

Эгерде республикалык бюджеттен берилген бюджеттик ссудалар бюджеттик жылдын акырына чейин тындырылбаса, тындырылбаган ссуда жергиликтүү бюджеттерге чегерилүүчү жалпы мамлекеттик кирешелерден чегерүүлөрдүн эсебинен республикалык бюджетке өндүрүлөт.

Жергиликтүү бюджеттен муниципалдык ишканаларга жана мекемелерге, бир деңгээлдеги бюджеттерге ссудаларды берүү жөнүндө чечим жергиликтүү өз алдынча башкаруунун аткаруучу органдары тарабынан кабыл алынат жана жергиликтүү бюджетте аталган максаттар үчүн каралган каражаттардын чектеринде жергиликтүү кеңештер тарабынан бекитилет.

Жергиликтүү бюджеттерден берилген ссудалар боюнча карыздарды кечүү жана аны кайтаруунун шарттарын өзгөртүү жөнүндө чечим жергиликтүү кеңеш менен макулдашуу боюнча жергиликтүү өз алдынча башкаруунун аткаруучу органдары тарабынан кабыл алынат.

5.6. *Өз ара эсептешүүлөр боюнча бир бюджеттен экинчи бюджетке берилүүчү каражаттар*

“Кыргыз Республикасында бюджеттик укуктун негизги принциптери жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 16-беренесине ылайык бюджеттер бекитилгенден кийин Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши же Кыргыз Республикасынын Өкмөтү тарабынан жергиликтүү бюджеттердин чыгашаларын жогорулата турган же кирешелерин азайта турган ченемдик актылар кабыл алынганда, тиешелүү суммалар республикалык бюджеттен компенсацияланат.

6. ЖЕРГИЛИКТҮҮ БЮДЖЕТТЕРДИН ЧЫГАША БӨЛҮГҮН ТҮЗҮҮ ТАРТИБИ

6.1. *Кыргыз Республикасынын бюджеттик системасындагы чыгашалык милдеттенмелердин структурасы*

Чыгашалар боюнча бюджеттердин ортосунда милдеттерди бөлүштүрүү “Кыргыз Республикасынын бюджеттик укуктун негизги принциптери жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын негизинде жүзөгө ашырылат. Жогоруда аталган Мыйзамдын 37-беренесине ылайык чыгашалык милдеттенмелердин структурасы төмөндөгүлөрдөн турат:

- **Өкмөттүн функциялары** – республикалык бюджеттен каржыланган Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн чыгымдык милдеттенмелери;
- **Аралаш функциялар** - республикалык бюджеттен жана гранттар аркылуу жергиликтүү бюджеттин эсебинен каржыланган Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын чыгымдык милдеттенмелери;
- **Жергиликтүү функциялар** - жергиликтүү бюджеттин эсебинен каржыланган жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын чыгымдык милдеттенмелери

6.2. Жергиликтүү функциялар – жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын чыгашалык милдеттенмелери

“КР бюджеттик укуктун негизги принциптери жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 37-беренесине ылайык жергиликтүү бюджеттердин каражаттары жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары тарабынан жергиликтүү маанидеги иштерди чечүүгө багытталат.

6.3. Жергиликтүү функциялар - жергиликтүү бюджеттин эсебинен каржыланган жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын чыгымдык милдеттенмелери

Аталган категорияга төмөндөгү чыгашалар киргизилет:

- аймактын турмуш-тиричилик системасын уюштуруу жана өнүктүрүү;
- муниципалдык ишканаларды, билим берүү, саламаттык сактоо, маданият, социалдык камсыздандыруу жана социалдык камсыздоо, дене тарбия мекемелерин, телекөрсөтүүнү, радиоуктурууну, басмаларды, турак-жай, коммуналдык, айыл, суу, токой чарбаларын, балык уулоо жана аңчылыкты күтүүгө кетүүчү чыгашалар;
- жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын карамагындагы транспортко кетүүчү чыгашалар;
- мыйзам же жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын ченемдик-укуктук актылары тарабынан жергиликтүү бюджеттен каржыланууга тийиш деп эсептелген башка иш-чараларга кетүүчү чыгашалар, ошондой эле бюджеттик ссудаларды берүүгө жана тындырууга, мамлекеттик акцияларды сатып алууга, муниципалдык менчикти менчиктештирүүгө байланыштуу операцияларды эсепке алган чыгашалар киргизилет.

-

6.4. ЖӨБОнун чыгашалык ыйгарым укуктар боюнча укуктары

Колдонуудагы мыйзамдарга ылайык жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына төмөндөгү укуктар жана ыйгарым укуктар бекитилип берилген:

- жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары жүргүзүлгөн эсептөөлөрдү эске алуу менен жергиликтүү бюджеттин долбоорун түзөт жана жалпы мамлекеттик салыктар боюнча ченемдик чегерүүлөр боюнча такталган максаттуу көрсөткүчтөр жергиликтүү бюджеттерге бөлүштүрүлгөн категориалдык жана теңдөө гранттарынын өлчөмдөрү алынгандан кийин аны тактайт жана бекитүү үчүн жергиликтүү кеңешке берет (“Жергиликтүү өз алдынча башкаруунун каржылык-экономикалык негиздери жөнүндө” Мыйзамдын 13-беренеси);

- жергиликтүү бюджеттерде жалпы мамлекеттик салыктардан чегерүүлөрдүн ченемдери, ошондой эле гранттардын өлчөмдөрү сакталбагандыгына байланыштуу учурлардан башка учурларда, мамлекеттик бийлик органдарынын жергиликтүү бюджеттерди түзүү жана бекитүү процессине кийлигишүүсүнө жол берилбейт (“КР бюджеттик укуктун негизги принциптери жөнүндө” мыйзамдын 1-беренеси);

- жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына жергиликтүү бюджеттердин чыгашаларын каржылоону биринчи кезектеги тартипте коргологон беренелер боюнча жүзөгө ашыруу сунуш кылынат (2012-жылга республикалык бюджет жөнүндө мыйзамдын 6-беренеси жана 2013-2014-жылдарга болжол);

- жергиликтүү бюджеттердин долбоорлорун өз убагында жана сапаттуу түзүү максатында жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары каржылык жана башка мамлекеттик органдардан, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынан жана юридикалык жактардан зарыл маалыматтарды алып турууга укуктуу (“Жергиликтүү өз алдынча башкаруунун каржылык-экономикалык негиздери жөнүндө” Мыйзамдын 13-беренеси);

- бюджетти аткаруу процессинде жүргүзүлгөн чыгашалар айылдык, шаарчалык жана шаардык кеңештер тарабынан бекитилген бюджетте каралган алардын чектелген өлчөмдөрүнөн ашык болушу мүмкүн эмес (“КР бюджеттик укуктун негизги принциптери жөнүндө” Мыйзамдын 15-беренеси);

- белгиленген тартипте бекитилген жергиликтүү бюджеттердин негизги бөлүмдөрү, главалары, топтору, корголгон беренелер боюнча көрсөткүчтөргө өзгөртүүлөр жергиликтүү кеңеш тарабынан негизделген сунуштардын негизинде, өзгөчө жагдайлардын тушунда гана киргизилиши мүмкүн (“КР бюджеттик укуктун негизги принциптери жөнүндө” Мыйзамдын 15-беренеси);

- курултайларды, жарандардын, аймактык коомдук өз алдынча башкаруулардын чогулуштарын, жыйындарын жана жергиликтүү өз алдынча башкарууну жүзөгө ашыруунун башка формаларын каржылоо, жергиликтүү коомчулуктардын уставдарына жана КР мыйзамдарына ылайык жергиликтүү кеңештин чечиминин негизинде жүзөгө ашырылат (“Жергиликтүү өз алдынча башкаруунун Каржылык-экономикалык негиздери жөнүндө” Мыйзамдын 14-беренеси);

- ЖӨБ муниципалдык ишканаларды инвестициялоого – капиталдык салымдарды салууга, ошондой эле анын пайдасын реинвестициялоого укуктуу (“Жергиликтүү өз алдынча башкаруунун Каржылык-экономикалык негиздери жөнүндө” Мыйзамдын 23-беренеси);

- жергиликтүү бюджеттен муниципалдык ишканаларга жана мекемелерге, бир деңгээлдеги бюджеттерге ссуда берүү жөнүндө чечим жергиликтүү өз алдынча башкаруунун аткаруучу органдары тарабынан кабыл алынат жана жергиликтүү бюджетте аталган максаттар үчүн каралаган каражаттардын чектеринде айылдык, шаарчалык, шаардык кеңештер тарабынан бекитилет (“КР бюджеттик укуктун негизги принциптери жөнүндө” Мыйзамдын 15-беренеси);

- эгерде ал анын уюштуруучуларынын бири болсо, акционердик коомго капиталдык салымдарды инвестициялоого да укуктуу болот (“Жергиликтүү өз алдынча башкаруунун Каржылык-экономикалык негиздери жөнүндө” Мыйзамдын 23-беренеси);

- келишимдин негизинде муниципалдык тапшырыктарды каржылайт (ушул эле мыйзамдын 25-беренеси);

- ЖӨБ белгилүү бир ыйгарым укуктары жана бюджеттик каражаттарды мамлекеттик органдарга, башка ЖӨБгө ларга, муниципалдык ишканаларга өткөрүп берүүгө укуктуу, буга ЖӨБдун өзгөчө компетенциясына таандык кылынган ыйгарым укуктар кирбейт (“Жергиликтүү өз алдынча башкаруунун Каржылык-экономикалык негиздери жөнүндө” Мыйзамдын 26-беренеси).

- капиталдык салымдарды пландаштыруу ЖӨБ аткаруучу-тескөөчү органдары тарабынан бул салымдардын экономикалык натыйжалуулугун изилдөө программасын

кабыл алгандан кийин жүзөгө ашырат (“КР бюджеттик укуктун негизги принциптери жөнүндө” Мыйзамдын 20-беренеси).

6.5. Жергиликтүү бюджеттин чыгаша бөлүгүн пландаштыруу

“Бюджеттик пландаштыруу” түшүнүгү өзүнө: 1) бюджеттик процессти (бюджетти түзүү жана аткаруу тартиби катары); 2) укук-ченемдик жана уюштуруучулук базаны; 3) бюджетти түзүү методологиясын камтыйт. Практик финансисттер “Бюджеттик пландаштыруу” тууралуу бюджетти иштеп чыгуунун конкреттүү технологиясы экенин айтышат. Бир эле убакта мындай аныктамаларга карабастан анын негизги компоненти бюджеттин долбоорун түзүүдө маалымат жана ченемдер менен камсыздоо саналат. Теорияда да, практикада да буларды сапаттуу камсыз кылуу бюджеттин негиздүүлүгүнүн алгачкы шарты. Жергиликтүү бюджеттин чыгаша бөлүгүн пландаштыруу чыгымдардын экономикалык классификациясына жана жергиликтүү бюджеттердин чыгаша бөлүгүн түзүүнү аныктаган ченемдик документтерге негизделет.

Чыгымдардын негизги түрлөрүнүн беренелери боюнча чыгымдардын сметасын түзүүнүн өзгөчөлүктөрү

Жергиликтүү өз алдынча башкаруунун бюджеттеринин чыгаша бөлүгү бюджеттик уюмдардын чыгымдарынын сметасынын долбоорунун негизинде түзүлөт.

Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары чыгымдардын сметасын түзүүдө мекемелердин жана уюмдардын тармактарын кыскартуу жана бириктирүүнүн, өркүндөтүүнүн эсебинен бюджеттик ассигнованиелерди үнөмдөөнү камсыз кылышы шарт. Мындан тышкары, көрсөтүлө турчу кызматтардын тизмесин карап жана колдо бар каражаттар аркылуу жаңы кызмат көрсөтүүлөрдү каржылоо варианттарын тандоосу зарыл.

Смета бюджеттен бюджеттик мекемелерди камсыздоого жана алардын ишмердүүлүгүн кенейтүүгө бюджеттен бөлүнгөн каражаттардын көлөмүн, максаттуу багыттарын жана кварталдык бөлүштүрүлүшүн караган негизги документ болуп саналат.

Мекемелерди каржылоо сметада бекитилген багыттардын жана жогорку бюджеттерден алынган трансферттердин суммасынын чегинде каржыланат. Бекитилген сметанын чегинен ашыкча бюджеттик каражаттарды чыгымдоого тыюу салынат.

Чыгымдардын сметасы жергиликтүү бюджеттерде турган бюджеттик мекемелер тарабынан түзүлөт жана кредиттерди башкы бөлүштүрүүчү тарабынан каралат жана бекитилет, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын финансы-экономикалык бөлүмдөрү менен макулдашылат.

Чыгымдардын сметасынын долбоору жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары бекиткен мөөнөт боюнча түзүлөт жана тапшырылат.

Сметага тиркелген эсептөөлөр ар бир мекемеге мүнөздүү болгон өндүрүштүк көрсөткүчтөрдүн негизинде жана иштеп жаткан мыйзамдардын чегинде, ошондой эле, чыгымдардын башка түрлөрү боюнча нормаларды сактоо менен мамлекеттик баалардын жана тарифтердин негизинде түзүлөт.

Сметага Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында жана Өкмөттүн токтомдорунда көрсөтүлгөн чыгымдар гана киргизилет.

Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары тапшырылган сметаларда төмөндөгүлөрдү текшерүү менен карайт:

- а) мекеме тарабынан каралган чыгымдардын зарылчылыгы жана максаттуулугу;
- б) чыгымдардын сметасын түзүүдө иштеп жактан мыйзамдардын нормаларынын сакталышы;
- в) чыгымдын ар бир беренесинын эсептелишинин тактыгы.

Чыгымдардын сметасын текшерүүдө кредиттердин башкы бөлүштүрүүчүлөрү сметаны түзүү талаптарын сактоосу, жана мындан тышкары, инвентарь, жабдуу жана материалдарды алууда алардын фактылык камсыз болгонун эсепке алышы зарыл.

Бөлүмдөр тарабынан параграфтар, беренелер жана жылдык кварталдарга бөлүнгөн формада жыйынтыкталып, Кыргыз Республикасынын Финансы министрлигине тапшырылат. Кварталдар боюнча бөлүштүрүү, эмгек акы төлөп берүү мөөнөтүн, айрым иш-чараларды өткөрүү мөөнөтүн жана аларды каржылоо мүмкүнчүлүгүн эсепке алып түзүлүшү зарыл.

Чыгымдардын сметасынын калькуляциясын түзүүдө административдик ведомствонун экономикалык кырдаалга жана инфляциялык процесстердеги өзгөрүүлөргө карата корректировкаланган өткөн жылдагы чыгымдары негиз катары алынат. Бул административдик ведомствонун 2011-жылга фактылык чыгымдары жана 2012-жылга күтүлгөн жыйынтыктарын кароо дегенди түшүндүрөт.

Коюлган максаттарга натыйжалуу жетүү үчүн жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары экономикалык беренелер ортосунда өз чыгымдарын жөнгө салуу укугуна ээ. Буга байланыштуу, алар Өкмөткө жана Кыргыз Республикасынын Финансы министрлигине жүргүзүлүп жаткан саясатка катуу бюджеттик чектөөлөрдү койгон ченем актыларын карап чыгуу же жокко чыгаруу өтүнүчү менен кайрыла алат.

Чыгымдардын сметасы ар бир мекеменин чегинде түзүлүп, андан соң бир типтүү мекемелер боюнча топтоштурулат.

Жыйынтыкталган мекемелердин сметасында ар бир мекеменин сметасы төмөндөгүдөй эсептөөлөрү менен бир экземплярда тиркелет:

- кубатурасы, аянты, имараттардын, мештердин саны, болгон котельныйлар, транспорт каражаттары жана башкалар жөнүндө маалымат;
- алдыдагы жылга мекемелердин иш-аракетинин өндүрүштүк негизги көрсөткүчтөрү;
- тарифтештирүүнүн жыйынтыктоо ведомосту;
- кызматкерлердин штаттык саны жана эмгек акы фондусунун эсеби;
- бекитилген лимиттердин чегинде беренелерди бөлүү менен коммуналдык кызматтардын эсеби;
- иштеп жаткан нормаларга ылайык, тамак-ашка кеткен чыгымдар;
- мектептер, бала бакчалар боюнча: педагог жана тарбиячылардын эмгек акы фонду;
- сатылып алынган инвентарь, жабдуу жана материалдардын тизмеси;
- башка кызматтар жана чарбалык чыгымдардын эсеби.

Сметаны түзүү процессинде бюджеттик классификациянын бардык түрү пайдаланылат: административдик, функционалдык, экономикалык. Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына жергиликтүү бюджеттин чыгымдарын түзүүдө төмөнкү приоритеттер боюнча түзүү сунушталат:

Корголгон беренелер боюнча чыгымдарды түзүү:

- эмгек акы жана Социалдык фондго чегерүүлөр (билим берүү, ЖӨБ аппараты, кенже тейлөөчү персоналдар);

- окуучулардын тамак-ашы.

Өкмөттүн токтомдору жана башка укук ченем актыларына байланышкан чыгымдар:

- командировкалык чыгымдар;

- социалдык жеңилдиктер, жөлөк пулдар,

Коммуналдык кызматтар:

- электр жана жылуулук энергиясы.

Турак жай коммуналдык чарбасы:

- ыңгайлуу шарттарды түзүү, санитария, экология.

Башка чыгымдар:

- муниципалитеттин өнүгүү планына ылайык.

Жергиликтүү бюджеттерди түзүү боюнча календарлык планга ылайык, жергиликтүү бюджеттен каржыланган бюджеттик мекемелер жергиликтүү өз алдынча башкаруунун финансы-экономикалык бөлүмдөрүнө келээрки жылдын чыгымдарынын долбоорун негизделген эсептөөлөрү менен тапшырат.

Кийинки жылга чыгашалардын долбоору (билдирме) кандай түзүлөт?

Чыгашалардын долбоору аталган мекеме үчүн мүнөздүү болгон өндүрүштүк көрсөткүчтөргө негизделип жана колдонуудагы мыйзамдардын каражаттарды чыгымдоого тиешелүү бөлүгүнө ылайык түзүлөт.

Жергиликтүү бюджеттердин чыгашаларынын долбоорун түзүүдө “Бюджеттик классификация жаңы редакциясын бекитүү жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Финансы министрлигинин 2012-жылдын 30-мартындагы №62-буйругу жетекчиликке алынат.

Чыгашалардын долбоору мамлекеттик башкаруу органдарынын функциялары жана чыгымдардын экономикалык классификациясы боюнча түзүлөт.

701-БӨЛҮМ. ЖАЛПЫ БАГЫТТАГЫ МАМЛЕКЕТТИК КЫЗМАТТАР

Ушул бөлүмдө мэриялардын, кеңештердин, айыл өкмөттөрүнүн, муниципалдык мекемелердин ведомстволук баш ийген мекемелердин (кызматкерлери мамлекеттик жана муниципалдык кызматкерлердин реестрине кирген) ж.б.

702-БӨЛҮМ. КОРГОО

“Кыргыз Республикасында бюджеттик укуктун негизги принциптери жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 37-беренесине ылайык “Коргоо” бөлүмү боюнча чыгашалар өкмөттүн чыгашалык милдеттенмеси болуп саналат жана республикалык бюджеттен каржыланат.

Азыркы мезгилде “Кыргыз Республикасынын укук коргоо органдарында, куралдуу күчтөрүндө жана башка аскердик түзүлүштөрүндө эркин жалданып иштеген жана жарандык персоналдын эмгек акы шарттары жөнүндө” Кыргыз Республикасынын

Өкмөтүнүн 2008-жылдын 14-августундагы №440 токтомуна ылайык райондук аскер комиссариаттарынын техникалык жана кенже тейлөөчү персоналынын эмгек акысы жергиликтүү бюджеттердин каражаттарынын эсебинен каралууга тийиш, ошондой эле ушул бөлүмдө жергиликтүү бюджеттердин каражаттарынын эсебинен аскерге чакыруу компаниясы үчүн чыгашалар каралат. Мында бардык ушул чыгашалар өткөрүлүп берилген мамлекеттик ыйгарым укуктар болуп саналат жана тиешелүү түрдө республикалык бюджеттин эсебинен компенсацияланууга тийиш.

703-БӨЛҮМ. КООМДУК ТАРТИП ЖАНА КООПСУЗДУК

Кыргыз Республикасында бюджеттик укуктун негизги принциптери жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 37-беренесине ылайык “Коомдук тартип жана коопсуздук” бөлүмү боюнча чыгашалар өкмөттүн чыгашалык милдеттенмелери болуп саналат жана республикалык бюджеттен каржыланат.

Ушул бөлүмдө тиешелүү жергиликтүү кеңештердин чечими боюнча коомдук тартипти сактоого көмөк көрсөтүү үчүн жергиликтүү бюджеттин эсебинен чыгашалар каралышы мүмкүн. Ушул чыгашалар жергиликтүү бюджеттер үчүн кошумча чыгашалык милдеттенмелер (же ыктыярдуу милдеттенмелер) болуп саналат.

704-БӨЛҮМ. ЭКОНОМИКАЛЫК МАСЕЛЕЛЕР

Ушул бөлүмдө муниципалдык жана башка мекемелердин (мисалы, унаатранспорттук) ж.б. чыгашалары чагылдырылат.

705-БӨЛҮМ. АЙЛАНА-ЧӨЙРӨНҮ КОРГОО

706-БӨЛҮМ. ТУРАК ЖАЙ ЖАНА КОММУНАЛДЫК КЫЗМАТТАР

Ушул бөлүмдө муниципалдык жана башка коммуналдык ишканаларга кетүүчү чыгашалар, ырым-жырым кызматтарына, суу менен камсыз кылууга, көчөлөрдү жарык кылууга кетүүчү чыгашалар, турак жана коммуналдык кызматтарга кетүүчү чыгашалар чагылдырылат.

707-БӨЛҮМ. САЛАМАТТЫК САКТОО.

Азыркы мезгилде ушул бөлүмдүн Бишкек шаарынан башкалары республикалык бюджеттин эсебинен толугу менен каржыланат. Бишкек шаары шаардык саламаттык сактоо мекемелерин каржылоо боюнча өзүнө кошумча чыгашалык милдеттенмелерди алган.

708-БӨЛҮМ. ЭС АЛУУ, МАДАНИЯТ ЖАНА ДИН

Ушул бөлүм аркылуу маданият үйлөрү, айылдык клубдар, китепканалар, гезиттердин редакциялары, тиешелүү комитеттердин (спорт, маданият, жаштардын иштери боюнча ж.б.) аппараттары, борборлоштурулган бухгалтериялары, стадиондор, парктар, маданият боюнча иш-чаралар ж.б. каржыланат.

709-БӨЛҮМ. БИЛИМ БЕРҮҮ

Ушул бөлүмдө мектептердин, балдар бакчаларынын, балдар үйлөрүнүн, методикалык кабинеттердин, спорттук мектептердин, чыгармачылык үйлөрүнүн, музыкалык мектептердин, борборлош-турулган бухгалтериялардын тиешелүү аппараттардын чыгашалары, билим берүү боюнча иш чаралар ж.б. чагылдырылат.

710-БӨЛҮМ. СОЦИАЛДЫК КОРГОО

Ушул бөлүмдө социалдык коргоо башкармалыктарынын жатак жайлардын, кары-картандар үйлөрүнүн, даректүү жардам көрсөтүүнүн төлөм борборлорунун

чыгашалары, социалдык коргоо боюнча иш- чаралар, коомдук мекемелер (мисалы, ардагерлер кеңештери ж.б.) ж.б.

Чыгашалардын экономикалык классификациясы чыгашалардын төмөндөгү беренелеринен турат.

- “ЭМГЕК АКЫ” БЕРЕНЕСИ -2.1.1.1.

Эмгек акыга кетүүчү чыгашаларды аныктоодо:

- штаттык расписание түзүлөт;

- кызматтык маяналарга карата каралган бардык үстөк акыларды жана кошумча акыларды кошуу менен эмгек акынын жылдык фондусу аныкталат.

Жергиликтүү бюджеттен каржылана турган бюджеттик мекемелердин кызматкерлери үчүн эмгек акы:

- муниципалдык кызматкерлер үчүн төмөндөгүлөргө ылайык:

- 1) “КР мамлекеттик жана муниципалдык кызматчыларынын эмгек акы шарттары жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2011-жылдын 29-июлундагы №436 токтомуна;
- 2) “Кыргыз Республикасынын аткаруучу-тескөөчү органынын типтүү структурасын жана штаттык санын бекитүү жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2009-жылдын 9-декабрындагы №726 токтомуна ылайык аныкталат.

Ошондой эле “КР мамлекеттик органдарын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарын тейлөөдө иштеген кызматкерлердин эмгек акы шарттары жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2008-жылдын 23-январындагы №22 токтому менен техникалык жана тейлөөчү кенже персоналдын эмгек акысы белгиленет.

- саламаттык сактоо кызматкерлеринин эмгек акысы Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2011-жылдын 13-январындагы №13 токтому менен аныкталат.

- маданият кызматкерлеринин эмгек акысы “Маданият, искусство жана маалымат мекемелеринин кызматкерлеринин эмгек акысынын жаңы системасын киргизүү жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 19.01.2011-жылдагы №16 токтомуна, “Дене тарбия жана спорт мекемелеринин эмгек акысынын шарттары жөнүндө” 19.01.2011-жылдагы №17 токтомуна ылайык аныкталат.

- билим берүү кызматкерлеринин эмгек акысы “Билим берүү уюмдарынын эмгек акысынын жаңы шарттарын киргизүү жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 19.01.2011-жылдагы №18 токтому, “Кыргыз Республикасынын жалпы билим берүүчү уюмдарын жан башына каржылоо принцибине которуу жөнүндө” 2011-жылдын 20-сентябрындагы №563 токтомуна, ушул токтом менен бекитилген жергиликтүү бюджеттерге билим берүү үчүн каржылоо үчүн категориалдык грантты аныктоонун убактылуу методикасына жана формуласына ылайык аныкталат.

- социалдык коргоо кызматкерлеринин эмгек акысы “Калкты социалдык жактан коргоо системасынын кызматкерлеринин айрым категорияларынын эмгек акы шарттары жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2011-жылдын 19-апрелиндеги №170 токтомуна ылайык аныкталат.

- “СОЦИАЛДЫК ФОНДГО ТӨГҮМДӨР” БЕРЕНЕСИ 2.1.2.1.

2121 “Социалдык фондго төгүмдөр” беренеси боюнча сметалар. 2.1.1.1 беренеси боюнча эсептелген эмгек акыдан гана “Мамлекеттик социалдык камсыздандыруу

боюнча камсыздандыруу взносторунун тарифтери жөнүндө” Кыргыз Республикасынын 2004-жылдын 24-январындагы №8 мыйзамында белгиленген тарифтер боюнча аныкталат.

- “КЫЗМАТТЫК БАРУУЛАРГА КЕТҮҮЧҮ ЧЫГАШАЛАР” БЕРЕНЕСИ – 2.2.1.1.

Аталган максаттарга ассигнациялар эреже катары, өткөн жылда пландаштырылган суммадан жогору эмес аныкталат. Кызматтык барууларга кетүүчү чыгашаларды пландаштырууда “Иш сапарына кетүүчү чыгашалардын ченемдерин белгилөө жана алардын ордун толтуруунун тартиби жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2008-жылдын 26-августундагы №471 токтомун жетекчиликке алуу керек.

- “КОММУНАЛДЫК КЫЗМАТТАР ЖАНА БАЙЛАНЫШ КЫЗМАТТАРЫ” БЕРЕНЕСИ – 2.2.1.2.

Мында чыгашалардын өзгөчө эсептери жүргүзүлөт, алар керектөөнүн белгиленген ченемдерине жана лимиттерине жана колдонулган бааларга жана тарифтерге негизделип эсептелет. Мында экономикалык классификациянын элементтери боюнча чыгашалар бөлүнүп көрсөтүлөт:

- суу үчүн акы төлөө
- электр энергиясы үчүн акы төлөө
- жылуулук энергиясы үчүн акы төлөө
- газ үчүн акы төлөө
- башка коммуналдык кызматтар.

Коммуналдык кызматтарга акы төлөөдө жеңилдик берилген учурда ар бир өзүнчө алынган кызматкерге кеткен жылытуунун жана жарык кылуунун наркына негизделүү ушул эле баалар жана тарифтер менен аныкталат. Мында кызматкердин аты-жөнү жана кызматы көрсөтүлөт жана жеңилдик берилген чыгымдардын элементтери чагылдырылат.

“Байланыш кызматтары” 22122 статьячасына телефон, телеграф байланыш каналдарын камсыз кылууга байланыштуу кызматтарды көрсөтүүгө кеткен чыгашалар таандык кылынат. Почталык жөнөтүүлөрдү салып жиберүү.

- “ИЖАРА АКЫСЫ” БЕРЕНЕСИ – 2.2.1.3.

2213 “Ижара акысы” беренесине имараттарды, имарат –жайларды, транспорт каражаттарын, жабдууларды жана шаймандарды жана башка мүлктү жеке муктаждыктарын камсыз кылуу максатында түзүлгөн келишимдерге ылайык ижарага алуу үчүн акы төлөө боюнча чыгашалар таандык кылынат.

- “ТРАНСПОРТТУК КЫЗМАТТАР” БЕРЕНЕСИ – 2.2.1.4.

2214 “Транспорттук кызматтар” беренесине мекеменин жеке муктаждыктарын камсыз кылуу максатында транспорттук кызматтарды көрсөтүүгө кеткен мекеменин чыгашалары, анын ичинде транспорт каражаттарын жалдоого кеткен чыгашалар таандык кылынат.

Аталган беренени пландаштыруу “Кыргыз Республикасынын мамлекеттик органдарынын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын кызматтык жана күзөттүк унааттранспортун кыскартуунун эсебинен мамлекеттик бюджеттин каражаттарын үнөмдөө боюнча чаралар жөнүндө” Кыргыз Республикасынын

Өкмөтүнүн 2011-жылдын 30-декабрындагы №767 токтомунда белгиленген кызматтык унаатранспорттун санынын лимитин эсепке алуу менен жүргүзүлөт.

- “БАШКА КЫЗМАТТАРДЫ САТЫП АЛУУ” БЕРЕНЕСИ – 2.2.1.5.

Мисалы: “Мүлктү агымдагы оңдоо” 22152 статьячасына негизги фонддорду техникалык тейлөөгө жана оңдоого кеткен чыгашалар таандык кылынат. **“Мүлктү агымдагы оңдоо” 22152 беренеси.** Имараттарды агымдагы оңдоого кетүүчү чыгымдар ээлеп турган имараттын баланстык наркынын 0,5 пайызы эсебинде жана шаймандарды жана жабдууларды оңдоо анын баланстык наркынын 2 пайызынан жогору эмес аныкталат.

Ошондой эле сметаны түзүүдө **“Агымдагы чарбалык иштер үчүн нерселерди жана материалдарды сатып алуу” 22155** статьячасына жана башка элементтерге өзгөчө көңүл буруу зарыл.

- “ТАМАК-АШ АЗЫКТАРЫН САТЫП АЛУУ” БЕРЕНЕСИ – 2.2.1.8.

Социалдык-маданий мекемелердин тамак-ашынын акчалай эсептелген ченемдери “Социалдык-маданий мекемелердеги тамак-аш нормалары жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2002-жылдын 31-июлундагы №510 токтомунда белгиленген, алар Кыргыз Республикасынын мамлекеттик бюджетин аткаруу процессинде каражаттар болгондо чекене баалардын өзгөрүшүн эске алуу менен Финансы министрлиги тарабынан индексацияланат.

- “ИМАРАТТАР ЖАНА КУРУЛУШТАР” БЕРЕНЕСИ – 3.1.1.1.

Ушул берене мамлекеттик жана муниципалдык мекемелер тарабынан жүргүзүлгөн бардык түрдөгү имараттарды жана курулуштарды сатып алуунун, капиталдык оңдоону жана курууну камтып турат жана имараттын кандай пайдаланылгандыгынын элементтери боюнча бөлүнөт. Мамлекеттик жана муниципалдык мекемелердин имараттарын капиталдык оңдоо дефект актыларынын же техникалык документтердин негизинде жүргүзүлөт жана чыгашалардын сметасына тиркемеде жумуштардын тизмеси, жумуштардын көлөмүнүн бир бирдигинин баасы жана оңдоонун жалпы суммасы чагылдырылат.

Даярдалган чыгымдардын долбоорун кароо

КРнын Финансы министрлигинин аймактык бөлүмдөрү келээрки жылга чыгымдардын долбоорун республикалык, облустук жана райондук маанидеги шаарлардын мекемелеринин катышуусу менен, ал эми айылдык аймактардын чыгымдарынын долбоорун жергиликтүү өз алдынча башкаруунун финансы-экономикалык бөлүмдөрү аркылуу карашат.

Мында, алар милдеттүү:

- аракеттеги мыйзамдарды, жана ошондой эле келээрки жылга чыгымдардын долбоорун түзүү боюнча усулдук колдонмону так сактоону камсыз кылууга;
- үнөмдөө режимин сактоого, же зарылчылыгы жок каражаттарды сметада кароого жол бербөөгө;
- өндүрүштүк көрсөткүчтөр менен пландалып жаткан жылдагы макроэкономикалык көрсөткүчтөрдүн бири-бирине дал келтирүүгө;
- чыгымдардын сметасынын долбоорун эсептөөлөрсүз жана негиздөөсүз кабыл албоого;
- штаттык курамды комплектилегенге чейин ваканттык орундарды толтуруунун реалдуу мөөнөтүн эсепке алууга;

- эмгек акыны төлөп берүү чыгымдарынын өлчөмү аракеттеги ченемдик актыларды көрсөтүлгөн чектен ашпоосун кароого.

Чыгымдардын долбоорун, республикалык бюджеттен бөлүнүүчү бюджеттер аралык трансферттердин жана жергиликтүү бюджеттердин кирешелеринин көлөмү каралып чыккандан соң, Кыргыз Республикасынын Финансы министрлигинин аймактык финансы бөлүмдөрү жана жергиликтүү өз алдынча башкаруунун аткаруучу органдары:

- бөлүнүүчү каражаттардын көлөмүн аныкташат, тиешелүү ондоолор киргизишет;
- мекемелердин сметасы боюнча каржылоонун өлчөмүн аныкташат;
- чыгымдар, бөлүк, параграф жана экономикалык беренелер боюнча билдирүүлөрдү (Заявка) жыйынтыкташат;
- бюджеттик классификацияга ылайык, сеть, штат жана контингент боюнча көрсөткүчтөрдү жыйынтыкташат;
- атайын каражаттар сметасынын долбоору жыйынтыкташат.
- бюджеттин киреше жана чыгаша беренелерин толук камтыган жергиликтүү бюджеттин долбооруна түшүндүрмө кат түзүшөт.

Жергиликтүү бюджеттердин алгачкы долбоорун жергиликтүү өз алдынча башкаруунун аткаруучу органдары айылдык, шаардык кеңештер менен макулдашылат.

Киреше жана чыгаша боюнча бюджеттик жазууну толтуруу

Киреше жана чыгашаларды бөлүштүрүүнүн оперативдик планы болуп киреше жана чыгаша боюнча бюджеттик жазуу саналат.

Бюджеттик жазуу киреше жана чыгаша көрсөткүчтөрүн камтыган документ болуп саналат.

Бюджеттик жазуу бекитилген жергиликтүү бюджеттин негизинде түзүлөт. Ал аракеттеги бюджеттик классификацияга ылайык: бөлүк, бөлүм, бөлүмчөлөр, функционалдык жана ведомстволук классификациялар боюнча беренелер боюнча түзүлөт.

Бюджеттик жазуу бюджеттик каражаттарды башкы бөлүштүрүүчү тарабынан бюджеттик каражаттарды алуучулар боюнча түзүлөт жана бюджеттик каражаттарды алуучулар тарабынан **жумалык мөөнөттө** жергиликтүү бюджет бекитилгенден кийин түзүлөт.

Чыгымдардын сметасын түзүү жана бекитүү

Киреше жана чыгаша боюнча бюджеттик жазууну алгандан кийин бюджеттик мекемелер **жумалык мөөнөттө** бюджеттик жана атайын каражаттар боюнча чыгымдардын сметасын Кыргыз Республикасынын Финансы министрлигинин аймактык Каржылык бөлүмдөрү менен макулдашып туруп бекитет.

Чыгымдардын сметасы – бюджеттик мекемелерди камсыздоого жана алардын ишмердүүлүгүн кеңейтүүгө бюджеттен бөлүнгөн каражаттардын көлөмүн, максаттуу багыттарын жана кварталдык бөлүштүрүлүшүн караган негизги документ болуп саналат.

Чыгымдардын сметасы бюджеттик классификациянын экономикалык беренелерга бөлүнүүсү менен бекитилет. Сметанын оң тарабындагы колонкада "кварталдарга бөлүү менен пландаштырылган жылга бекитилди" деп белгиленет.

Чыгымдардын сметасынын бир экземпляры тиешелүү мекемеге жетекчиликке алуу жана аткаруу үчүн берилет, ал эми экинчи экземпляры жергиликтүү өз алдынча башкаруунун финансы-экономикалык бөлүмдөрүндө жана аймактык Каржылык бөлүмдөрдө сакталат.

7. ЖЕРГИЛИКТҮҮ БЮДЖЕТТЕР БОЮНЧА КООМДУК УГУУЛАРДЫ ӨТКӨРҮҮГӨ ЖЕТЕКЧИЛИК

Коомдук (ачык) угуулар

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын главасынын 2-бөлүмүнүн 52-беренесинде "Кыргыз Республикасынын жарандары: мыйзамдар менен республикалык жана жергиликтүү маанидеги чечимдерди талкуулоого жана аларды кабыл алууга катышууга укуктуу" деп көрсөтүлгөн.

Коомдук (ачык) угуулар - бул бюджет долбоорунун коомдук маанилүү маселелерин же бюджетти аткаруу тууралуу жылдык отчет долбоорун ачык талкуулоо үчүн чогулуштарды өткөрүү аркылуу жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын чечимдерин кабыл алуу процессинде калктын (коомчулуктун) катышуу укугунун ишке ашыруу формасы.

Коомдук (ачык) угуулар - бул ачык талкуулоо формасында уюштурулган иш чаралар, аны адатта калктын ой пикирлерин изилдөө, консультацияларды алуу жана коомчулук турмушундагы маанилүү маселелери боюнча көйгөйлөрдү баланстуу чечүү үчүн өткөрүшөт.

Коомдук (ачык) угуулар коомчулуктун тигил же бул маанилүү маселелери боюнча жарандардын билдирген мамилелерин топтоо үчүн өткөрүлөт жана маалыматтык жана коммуникациялык канал катары кызмат кылат.

Коомдук угууларды уюштуруу жана өткөрүү - бул калкка айкындуулукту камсыздоонун натыйжалуу методдору жана башкаруу органдарынын Каржылык-экономикалык иш-аракети жөнүндө маалымдоо болуп саналат.

"Кыргыз Республикасынын бюджеттик укуктун негизги принциптери жөнүндө" Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 12-беренесинин бюджеттик процесстин айкындуулугу жөнүндө айтылган. Бул мамлекеттик кызыкчылыкка, эгемендикке, экономикалык жана мамлекеттик коопсуздукка зыян келтире турган мамлекеттик сырды ачыкка чыгаруу категориясына тийиштүү Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына тийиштүү маселелерди кошпогондо Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши тарабынан айылдык, поселкалык жана шаардык кеңештин республикалык жана жергиликтүү айкын жана ачык бюджеттерди кароо жана бекитүүнү билдирет.

"Жергиликтүү өз алдынча башкаруунун финансы-экономикалык негиздери жөнүндө" Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 13-беренесинде "Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын бюджеттерин кароо жана бекитүү кеңеш ачык сессиясында жана коомдук угууларда айкын жана ачык өткөрүлөт" деп көрсөтүлгөн.

Жогоруда баяндалган ченемдер (нормалар) коомдук (ачык) угуулардын практикасын киргизүү боюнча пландуу жана чечкиндүү кадамдар үчүн база болуп саналат. Алар ошондой эле бюджеттик процессте кеңештин активдүү ролу үчүн, өзгөчө бюджет боюнча коомдук угууларды демилгелөөгө негиз болуп саналат.

Бюджет - бул жергиликтүү өз алдынча башкаруу органы тарабынан жүргүзүлгөн эң маанилүү документ болуп саналат. Бул иштин каржылык планы. Анын натыйжалуу болуусу үчүн жарандар жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын расмий адамдары бюджет кантип кабыл алынарын жана аткарыларын түшүнүүгө тийиш.

Бюджетти түзүүдө ар дайым ресурстардын чектелгендик көйгөйү келип чыгат. Бул болсо каржылоонун артыкчылыктарын тандоо зарылдыгы дегенди билдирет. Ошондуктан бюджет - бул жөн гана Каржылык план эмес, ал чектелбеген муктаждыкта ресурстар чектелгендиги принцибинде негизделген артыкчылыктарды чагылдыруучу план. Андыктан бюджет - бул салык төлөөчүлөрдүн, башкача айтканда бардык жарандардын акчасы болгондуктан, ар бир адам тандоого катыша алышат. Ошондуктан өзүндүн бюджетин жөнүндө бардыгын билүү керек - бул өзүндүн шаарынын, айылынын көйгөйүн чечүүнүн алгачкы кадамын жасоо дегендикти түшүндүрөт.

Бюджет боюнча коомдук (ачык) угууларды жүргүзүүнүн максаттары:

- коомчулукка бюджет долбоору же аны аткаруу жөнүндө маалымдоо;
- долбоор же бюджет боюнча отчет боюнча, коомдук пикирди билүү;
- калктын артыкчылыктарын биргелешип талкуулоо жана аларды бюджетти аткаруу тууралуу калк пикирин чагылдыруу;
- долбоор же бюджет боюнча отчет сунуштарды жана кеңештерди даярдоо;
- мамлекеттик бийлик органдары жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын кабыл алган чечимдерине коомчулуктун таасир этүүсү.

Бюджет боюнча коомдук (ачык) угууларга киргизилүүчү маселелер:

- Жергиликтүү бюджеттин долбоору;
- Жергиликтүү бюджетти аткаруу тууралуу отчеттун жылдык долбоору.

Бюджет боюнча коомдук (ачык) угууларды өткөрүүнүн жол-жобосу

Коомдук (ачык) угууларды дайындоо жөнүндөгү чечим жергиликтүү өз алдынча органы тарабынан жергиликтүү кеңештин депутаттарынын регламентине ылайык отурумда каралганга чейин буйрук түрүндө кабыл алынат.

Жергиликтүү кеңештин төрагасынын коомдук (ачык) угууларды дайындоо жөнүндө буйругунда төмөндөгүлөр көрсөтүлөт:

- коомдук (ачык) угуулар темасы;
- коомдук (ачык) угуулар өткөрүү датасы (графики) (дайындоо жөнүндө буйрук кабыл алынган күндөн эки жумадан кечикпестен);
- уюштуруу комитетинин курамы паритеттик башталмаларда жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын кызмат адамдары жана адистери кошулууга тийиш.

Коомдук (ачык) угуулардын катышуучулары:

- коомдук (ачык) угуулардын катышуучулары болуп коомдук угууларда аргументи сунуштарды айтуу боюнча жазуу түрүндө уюштуруу комитетине кайрылып укук алган профессионалдык жана коомдук эксперттер;
- сөз сүйлөбө укугу менен катышкан жергиликтүү калк, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын өкүлдөрү, массалык маалымат каражаттары жана башка тараптар.

Коомдук (ачык) угуулардын материалдарын жарыялоо жана анын жыйынтыктарын жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын эсепке алуусу

- Коомдук угуу аяктагандан кийинки 3 күндүн ичинде уюштуруу комитети кошумча сунуштарды, сунуштамаларды кабыл алууну уюштурат жана жыйынтыктоочу документти жарыялоого даярдайт.

- Бардык кошумча түшкөн сунуштар жана материалдар коомдук угуулардын жыйынтыктоочу документине карата тиркеме катары жол-жоболоштурулат жана чечим кабыл алуу жана андан ары сактап коюу үчүн депутаттардын кароосуна берилет.
- Уюштуруу комитети коомдук угуулардын жыйынтыктоочу документин массалык маалымат каражаттарында (тиркемелерсиз) жана расмий сайтта тиркемелери менен жарыялоону, айыл жеринде чогулуштар, же квартал, же айыл башчылары аркылуу калкка жеткирүүнү камсыз кылат.
- Коомдук (ачык) угуулардагы сунуштар бюджет жөнүндө мыйзамды жана бюджеттин аткарылышы тууралуу жылдык отчетту кабыл алууда каралат.
- Бюджеттин ачык-айкындуулугуна биринчи иретте, жарандар - салык төлөөчүлөр кызыктар. Ошондуктан, бюджеттик ачык-айкындуулук – бул жергиликтүү бюджетке түшкөн салык төлөөчүлөрдүн ресурстары келечекте кантип жана кайда колдонулаары тууралуу болгон коомдук кызыкчылык. Көптөгөн салык төлөөчү-ишкерлер жергиликтүү бюджеттин салыктарынын көп үлүшүн түзгөн салыктарды төлөбөй көмүскө экономикада иш алып барууга кызыктар. Мунун негизги аргументи алар бюджеттен чыгымдалган каражаттардын туура пайдаланылып жатканына канааттанбайт же ишеним артпайт. Ачык-айкын бюджет-жарандар үчүн бюджеттик процесстеги коррупциянын элементтерин жоюуга салым кошо турган күчтүү инструмент.

Массалык маалымат каражаттары (ММК) менен өз ара аракеттенүү

Массалык маалымат каражаттары (ММК) коомдук пикирдин чоң таасирине ээ. Бардык жаңыланууларды калк ММК аркылуу алат. Күн сайын болуучу маалыматтар, аналитикалык материалдар жана башка маалыматтар ММКдан улам калкка жеткиликтүү болот.

Массалык маалымат каражаттарынын ролун кароодо бюджеттик процесстин айкындуулугун камсыздоону жогорулатууда ММКсыз кеңири маалымдоо эч мүмкүн эместигин белгилөө зарыл.

ММК аркылуу жүзөгө ашыруучу максаттар:

- ММК аркылуу маалыматтык кампанияларды жүргүзүү;
- калктын бюджеттик процесске болгон ишенимин бекемдөө жана жарандардын бюджеттик процесс боюнча мамлекеттик түзүлүштөр менен конструктивдүү диалог түзүү;
- радио жана ТВ аркылуу билим берүүчү программаларды өткөрүү;
- бюджеттик диалогдо жарандык сектордун ишмердүүлүгүн активдештирүү.

Тиркеме 1

Жергиликтүү бюджеттин коду

№	КОД	АЙЫЛДЫК АЙМАКТАРДЫН (ШААР БАШКАРМАЛЫКТАРЫ- НЫН) АТАЛЫШТАРЫ
	41702 000 000 00 0	ЫСЫК-КӨЛ ОБЛУСУ
	41702 205 000 00 0	<i>АК-СУУ РАЙОНУ</i>
1	41702 205 510 00 0	ЖЫРГАЛАҢ
2	41702 205 805 00 0	АК-БУЛУҢ
3	41702 205 807 00 0	БӨРҮ-БАШ
4	41702 205 812 00 0	КАРА-ЖАЛ
5	41702 205 813 00 0	КАРАКОЛ
6	41702 205 818 00 0	КЕРЕГЕ-ТАШ
7	41702 205 825 00 0	БОЗ-УЧУК
8	41702 205 832 00 0	ОКТЯБРЬ
9	41702 205 835 00 0	ОТРАДНОЕ
10	41702 205 840 00 0	АК-ЧИЙ
11	41702 205 844 00 0	ТЕПКЕ
12	41702 205 848 00 0	ТЕПЛОКЛЮЧЕНКА
13	41702 205 850 00 0	ЧЕЛПЕК
14	41702 205 852 00 0	ЭҢИЛЧЕК
	41702 210 000 00 0	<i>ЖЕТИ-ӨГҮЗ РАЙОНУ</i>
15	41702 210 805 00 0	АК-ДӨБӨ
16	41702 210 810 00 0	АК-ШЫЙРАК
17	41702 210 815 00 0	БАРСКООН
18	41702 210 820 00 0	ДАРКАН
19	41702 210 825 00 0	ЖАРГЫЛЧАК
20	41702 210 830 00 0	ЖЕТИ-ӨГҮЗ
21	41702 210 835 00 0	ЫРДЫК
22	41702 210 840 00 0	ЛИПЕНКА
23	41702 210 845 00 0	ОРГОЧОР
24	41702 210 850 00 0	КЫЗЫЛ-СУУ
25	41702 210 855 00 0	САРУУ
26	41702 210 860 00 0	СВЕТЛАЯ ПОЛЯНА
27	41702 210 862 00 0	ТАМГА
	41702 215 000 00 0	<i>ЫСЫК-КӨЛ РАЙОНУ</i>
28	41702 215 610 00 0	ЧОЛПОН-АТА
29	41702 215 805 00 0	АНАНЬЕВО
30	41702 215 808 00 0	БОСТЕРИ
31	41702 215 810 00 0	САДЫР-АКЕ
32	41702 215 815 00 0	КАРА-ОЙ
33	41702 215 820 00 0	КУМ-БЕЛ
34	41702 215 825 00 0	СЕМЕНОВ
35	41702 215 830 00 0	ТАМЧЫ
36	41702 215 835 00 0	АБДРАХМАНОВ
37	41702 215 840 00 0	ТЕМИРОВ
38	41702 215 845 00 0	ТОРУ-АЙГЫР
39	41702 215 850 00 0	ӨРҮКТҮ
40	41702 215 855 00 0	ЧОҢ-САРЫ-ОЙ

№	КОД	АЙЫЛДЫК АЙМАКТАРДЫН (ШААР БАШКАРМАЛЫКТАРЫ- НЫН) АТАЛЫШТАРЫ
	41702 220 000 00 0	<i>ТОҢ РАЙОНУ</i>
41	41702 220 510 00 0	КАЖЫ-САЙ
42	41702 220 805 00 0	АК-ТЕРЕК
43	41702 220 806 00 0	КӨЛ-ТӨР
44	41702 220 807 00 0	КӨК-МОЙНОК
45	41702 220 808 00 0	БОЛОТ МАМБЕТОВ
46	41702 220 810 00 0	КҮН-ЧЫГЫШ
47	41702 220 815 00 0	ТОҢ
48	41702 220 820 00 0	ТӨРТ-КҮЛ
49	41702 220 825 00 0	УЛАХОЛ
	41702 225 000 00 0	<i>ТҮП РАЙОНУ</i>
50	41702 225 510 00 0	АК-БУЛУҢ
51	41702 225 810 00 0	АРАЛ
52	41702 225 815 00 0	ЫСЫК-КӨЛ
53	41702 225 835 00 0	КУТУРГУ
54	41702 225 841 00 0	МИХАЙЛОВКА
55	41702 225 847 00 0	ТОГУЗ-БУЛАК
56	41702 225 865 00 0	САНТАШ
57	41702 225 870 00 0	САРЫ-БУЛАК
58	41702 225 873 00 0	АК-БУЛУҢ
59	41702 225 876 00 0	ТАЛДЫ-СУУ
60	41702 225 883 00 0	КАРАСАЕВ
61	41702 225 889 00 0	ТҮП
62	41702 225 893 00 0	ЧОҢ-ТАШ
	41702 410 000 00 0	КАРАКОЛ
63	41702 410 100 00 0	КАРАКОЛ
	41702 420 000 00 0	БАЛЫКЧЫ
64	41702 420 100 00 0	БАЛЫКЧЫ
	41703 000 000 00 0	ЖАЛАЛ-АБАД ОБЛУСУ
	41703 204 000 00 0	<i>АЛА-БУКА РАЙОНУ</i>
65	41703 204 804 00 0	АК-КОРГОН
66	41703 204 806 00 0	АК-ТАМ
67	41703 204 808 00 0	АЛА-БУКА
68	41703 204 827 00 0	КӨК-СЕРЕК
69	41703 204 847 00 0	ӨРҮКТҮ
70	41703 204 850 00 0	1-МАЙ
71	41703 204 855 00 0	ЫЗАР
72	41703 204 856 00 0	КӨК-ТАШ
	41702 207 000 00 0	<i>БАЗАР-КОРГОН РАЙОНУ</i>
73	41703 207 808 00 0	АКМАН
74	41703 207 812 00 0	БАЗАР-КОРГОН

№	КОД	АЙЫЛДЫК АЙМАКТАРДЫН (ШААР БАШКАРМАЛЫКТАРЫ- НЫН) АТАЛЫШТАРЫ
75	41703 207 815 00 0	БЕШИК-ЖОН
76	41703 207 826 00 0	АРСТАНБАП
77	41703 207 832 00 0	КЫЗЫЛ-ҮҢКҮР
78	41703 207 842 00 0	МОГОЛ
79	41703 207 856 00 0	СЕЙДИКУМ
80	41703 207 857 00 0	ТАЛДУУ-БУЛАК
81	41703 207 859 00 0	КЕҢЕШ
	41703 211 000 00 0	<i>АКСЫ РАЙОНУ</i>
82	41703 211 610 00 0	КЕРБЕН
83	41703 211 804 00 0	АК-ЖОЛ
84	41703 211 808 00 0	АВЛЕТИМ
85	41703 211 813 00 0	ЖАҢЫ-ЖОЛ
86	41703 211 824 00 0	АК-СУУ
87	41703 211 832 00 0	КАРА-ЖЫГАЧ
88	41703 211 836 00 0	КАШКА-СУУ
89	41703 211 842 00 0	КОШ-ДӨБӨ
90	41703 211 849 00 0	КЫЗЫЛ-ТУУ
91	41703 211 857 00 0	КАРА-СУУ
92	41703 211 860 00 0	ЖЕРГЕ-ТАЛ
93	41703 211 863 00 0	НАЗАРАЛИЕВ
	41703 215 000 00 0	<i>НООКЕН РАЙОНУ</i>
94	41703 215 610 00 0	КОЧКОР-АТА
96	41703 215 804 00 0	АРАЛ
96	41703 215 819 00 0	БҮРГӨНДҮ
97	41703 215 821 00 0	ДОСТУК
98	41703 215 836 00 0	МАСЫ
99	41703 215 840 00 0	МОМБЕКОВ
100	41703 215 846 00 0	НООКЕН
101	41703 215 851 00 0	САКАЛДЫ
102	41703 215 876 00 0	ШАЙДАН
	41703 220 000 00 0	<i>СУЗАК РАЙОНУ</i>
103	41703 220 450 00 0	КӨК-ЖАҢГАК
104	41703 220 805 00 0	КУРМАНБЕК
105	41703 220 812 00 0	БАРПЫ
106	41703 220 825 00 0	КАРА-АЛМА
107	41703 220 828 00 0	КАРА-ДАРЫЯ
108	41703 220 834 00 0	КӨК-АРТ
109	41703 220 838 00 0	КЫЗ-КӨЛ
110	41703 220 842 00 0	КЫЗЫЛ-ТУУ
111	41703 220 846 00 0	ЛЕНИН
112	41703 220 851 00 0	БАГЫШ
113	41703 220 854 00 0	САЙПИДИН-АТАБЕКОВ
114	41703 220 856 00 0	СУЗАК
115	41703 220 863 00 0	ТАШ-БУЛАК
116	41703 220 874 00 0	ЫРЫС

№	КОД	АЙЫЛДЫК АЙМАКТАРДЫН (ШААР БАШКАРМАЛЫКТАРЫ- НЫН) АТАЛЫШТАРЫ
	41703 223 000 00 0	<i>ТОГУЗ-ТОРО РАЙОНУ</i>
117	41703 223 805 00 0	АТАЙ
118	41703 223 806 00 0	КӨК-ИРИМ
119	41703 223 812 00 0	КАРГАЛЫК
120	41703 223 820 00 0	КАРА-СУУ
121	41703 223 825 00 0	ТОГУЗ-ТОРО
	41703 225 000 00 0	<i>ТОКТОГУЛ РАЙОНУ</i>
122	41703 225 510 00 0	ТОКТОГУЛ
123	41703 225 807 00 0	БЕЛ-АЛДЫ
124	41703 225 815 00 0	ЖАҢЫ-ЖОЛ
125	41703 225 820 00 0	ӨЗГӨРҮШ
126	41703 225 821 00 0	НИЧКЕ-САЙ
127	41703 225 825 00 0	КЕТМЕН-ТӨБӨ
128	41703 225 835 00 0	САРЫ-КАМЫШ
129	41703 225 836 00 0	ҮЧ-ТЕРЕК
130	41703 225 840 00 0	ТОЛУК
131	41703 225 843 00 0	ТОРКЕНТ
132	41703 225 853 00 0	ЧОЛПОН-АТА
	41703 230 000 00 0	<i>ЧАТКАЛ РАЙОНУ</i>
133	41703 230 510 00 0	СУМСАР
134	41703 230 520 00 0	ТЕРЕК-САЙ
135	41703 230 822 00 0	КАНЫШ-КЫЯ
136	41703 230 841 00 0	ЧАТКАЛ
	41703 410 000 00 0	ЖАЛАЛ-АБАД
137	41703 410 100 00 0	ЖАЛАЛ-АБАД
	41703 420 000 00 0	ТАШ-КӨМҮР
138	41703 420 100 00 0	ТАШ-КӨМҮР
	41703 430 000 00 0	МАЙЛУУ-СУУ
139	41703 430 100 00 0	МАЙЛУУ-СУУ
	41703 440 000 00 0	КАРА-КӨЛ
140	41703 440 100 00 0	КАРА-КӨЛ
	41704 000 000 00 0	НАРЫН ОБЛУСУ
	41704 210 000 00 0	<i>АК-ТАЛАА РАЙОНУ</i>
141	41704 210 806 00 0	АК-ТАЛ
142	41704 210 808 00 0	АК-ЧИЙ
143	41704 210 809 00 0	БАЕТОВ
144	41704 210 811 00 0	ТЕРЕК
145	41704 210 816 00 0	КАРА-БҮРГӨН
146	41704 210 818 00 0	КӨҢӨРЧОК
147	41704 210 819 00 0	ЖЕРГЕ-ТАЛ
148	41704 210 820 00 0	КОШ-ДӨБӨ

№	КОД	АЙЫЛДЫК АЙМАКТАРДЫН (ШААР БАШКАРМАЛЫКТАРЫ- НЫН) АТАЛЫШТАРЫ
149	41704 210 822 00 0	КЫЗЫЛ-БЕЛЕС
150	41704 210 825 00 0	ЖАҢЫ-ТАЛАП
151	41704 210 828 00 0	ТОГОЛОК МОЛДО
152	41704 210 830 00 0	КӨК-ЖАР
153	41704 210 840 00 0	ҮГҮТ
	41704 220 000 00 0	<i>АТ-БАШЫ РАЙОНУ</i>
154	41704 220 803 00 0	АК-ЖАР
155	41704 220 806 00 0	АК-МОЮН
156	41704 220 807 00 0	АК-МУЗ
157	41704 220 808 00 0	АК-ТАЛАА
158	41704 220 812 00 0	АТ-БАШЫ
159	41704 220 813 00 0	АЧА-КАЙЫҢДЫ
160	41704 220 817 00 0	БАШ-КАЙЫҢДЫ
161	41704 220 830 00 0	КАЗЫБЕК
162	41704 220 832 00 0	КАРА-КОЮН
163	41704 220 836 00 0	КАРА-СУУ
164	41704 220 845 00 0	ТАЛДЫ-СУУ
	41704 230 000 00 0	<i>ЖУМГАЛ РАЙОНУ</i>
165	41704 230 510 00 0	МИҢ-КУШ
166	41704 230 804 00 0	БАШ-КУУГАНДЫ
167	41704 230 806 00 0	ЖАҢЫ-АРЫК
168	41704 230 809 00 0	ЖУМГАЛ
169	41704 230 813 00 0	КАБАК
170	41704 230 815 00 0	КӨК-ОЙ
171	41704 230 817 00 0	БАЙЗАКОВ
172	41704 230 825 00 0	КУЙРУЧУК
173	41704 230 826 00 0	ЧОҢ-ДӨБӨ
174	41704 230 834 00 0	ТҮГӨЛ-САЙ
175	41704 230 835 00 0	ТАШ-ДӨБӨ
176	41704 230 836 00 0	ЧАЕК
177	41704 230 837 00 0	КЫЗЫЛ ЖЫЛДЫЗ
	41704 235 000 00 0	<i>КОЧКОР РАЙОНУ</i>
178	41704 235 806 00 0	АК-КЫЯ
179	41704 235 812 00 0	КАРА-СУУ
180	41704 235 816 00 0	КОЧКОР
181	41704 235 819 00 0	КОШ-ДӨБӨ
182	41704 235 825 00 0	КУМ-ДӨБӨ
183	41704 235 830 00 0	САРЫ-БУЛАК
184	41704 235 832 00 0	СЕМИЗ-БЕЛ
185	41704 235 835 00 0	ТАЛАА-БУЛАК
186	41704 235 837 00 0	ТӨЛӨК
187	41704 235 842 00 0	ЧОЛПОН
188	41704 235 843 00 0	СОҢ-КӨЛ
	41704 245 000 00 0	<i>НАРЫН РАЙОНУ</i>
189	41704 245 510 00 0	ДОСТУК
190	41704 245 806 00 0	АК-КУДУК

№	КОД	АЙЫЛДЫК АЙМАКТАРДЫН (ШААР БАШКАРМАЛЫКТАРЫ- НЫН) АТАЛЫШТАРЫ
191	41704 245 812 00 0	ДӨБӨЛҮ
192	41704 245 815 00 0	ЖАН-БУЛАК
193	41704 245 818 00 0	ЖЕРГЕТАЛ
194	41704 245 825 00 0	КАЗАН-КУЙГАН
195	41704 245 829 00 0	КАРА-КУЖУР
196	41704 245 832 00 0	КЫЗЫЛ-ОКТЯБРЬ
197	41704 245 835 00 0	МИҢ-БУЛАК
198	41704 245 840 00 0	ОН-АРЧА
199	41704 245 844 00 0	ОРТОК
200	41704 245 845 00 0	УЧКУН
201	41704 245 850 00 0	ЧЕТ-НУРА
202	41704 245 855 00 0	ЭМГЕКЧИЛ
203	41704 245 860 00 0	САРЫ-ОЙ
204	41704 410 000 00 0	НАРЫН
	41705 000 000 00 0	БАТКЕН ОБЛУСУ
	41705 214 000 00 0	<i>БАТКЕН РАЙОНУ</i>
205	41705 214 410 00 0	БАТКЕН
206	41705 214 812 00 0	ДАРА
207	41705 214 814 00 0	ТӨРТ-КӨЛ
208	41705 214 823 00 0	КАРА-БАК
209	41705 214 824 00 0	КАРА-БУЛАК
210	41705 214 835 00 0	КЫШТУТ
211	41705 214 846 00 0	САМАРКАНДЕК
212	41705 214 848 00 0	АК-САЙ
213	41705 214 849 00 0	АК-ТАТЫР
214	41705 214 852 00 0	СУУ-БАШЫ
	41705 236 000 00 0	<i>ЛЕЙЛЕК РАЙОНУ</i>
215	41705 236 610 00 0	ИСФАНА
216	41705 236 802 00 0	АК-СУУ
217	41705 236 804 00 0	БЕШКЕНТ
218	41705 236 806 00 0	МАРГУН
219	41705 236 808 00 0	ЖАҢЫ-ЖЕР
220	41705 236 816 00 0	ЛЕЙЛЕК
221	41705 236 818 00 0	КАТРАН
222	41705 236 825 00 0	КУЛУНДУ
223	41705 236 836 00 0	СУМБУЛА
224	41705 236 842 00 0	ТОГУЗ-БУЛАК
	41705 258 000 00 0	<i>КАДАМЖАЙ РАЙОНУ</i>
225	41705 258 510 00 0	АЙДАРКЕН
226	41705 258 540 00 0	КАДАМЖАЙ
227	41705 258 530 00 0	СОВЕТ
228	41705 258 520 00 0	ЧАУВАЙ
229	41705 258 804 00 0	АК-ТУРПАК
230	41705 258 808 00 0	АЛГА
231	41705 258 812 00 0	БИРЛИК

№	КОД	АЙЫЛДЫК АЙМАКТАРДЫН (ШААР БАШКАРМАЛЫКТАРЫ- НЫН) АТАЛЫШТАРЫ
232	41705 258 819 00 0	АБСАМАТ МАСАЛИЕВ
233	41705 258 825 00 0	КӨТӨРМӨ
234	41705 258 830 00 0	МАЙДАН
235	41705 258 834 00 0	МАРКАЗ
236	41705 258 842 00 0	ОРОЗБЕКОВ
237	41705 258 849 00 0	ҮЧ-КОРГОН
238	41705 258 860 00 0	ХАЛМИОН
239	41705 258 861 00 0	КЫРГЫЗ-КЫШТАК
	41705 420 000 00 0	СҮЛҮКТҮ
240	41705 420 100 00 0	СҮЛҮКТҮ
	41705 430 000 00 0	КЫЗЫЛ-КЫЯ
241	41705 430 100 00 0	КЫЗЫЛ-КЫЯ
	41706 000 000 00 0	ОШ ОБЛУСУ
	41706 207 000 00 0	<i>АЛАЙ РАЙОНУ</i>
242	41706 207 510 00 0	САРЫ-ТАШ
243	41706 207 804 00 0	АЛАЙ
244	41706 207 809 00 0	БУДАЛЫК
245	41706 207 811 00 0	БҮЛӨЛҮ
246	41706 207 814 00 0	ГҮЛЧӨ
247	41706 207 818 00 0	ЖОШОЛУ
248	41706 207 822 00 0	КОҢУР-ДӨБӨ
249	41706 207 823 00 0	КАБЫЛАН-КӨЛ
250	41706 207 825 00 0	КОРУЛ
251	41706 207 830 00 0	ЛЕНИН
252	41706 207 838 00 0	ТАЛДЫ-СУУ
253	41706 207 839 00 0	САРЫ-МОГОЛ
254	41706 207 840 00 0	ҮЧ-ДӨБӨ
255	41706 207 841 00 0	ЖАҢЫ-АЛАЙ
	41706 211 000 00 0	<i>АРАВАН РАЙОНУ</i>
256	41706 211 807 00 0	АЛЛЯ АНАРОВ
257	41706 211 809 00 0	С.ЮСУПОВ
258	41706 211 812 00 0	МАҢГЫТ
259	41706 211 815 00 0	КЕРМЕ-ТОО
260	41706 211 823 00 0	ТЕПЕ-КУРГАН
261	41706 211 824 00 0	НУРАБАД
262	41706 211 829 00 0	ТОО-МОЮН
263	41706 211 835 00 0	ЧЕК-АБАД
	41706 226 000 00 0	<i>КАРА-СУ РАЙОНУ</i>
264	41706 226 610 00 0	КАРА-СУУ
265	41706 226 804 00 0	АК-ТАШ
266	41706 226 806 00 0	ЖАҢЫ-АРЫК
267	41706 226 807 00 0	ЖООШ
268	41706 226 812 00 0	КАТТА-ТАЛДЫК

№	КОД	АЙЫЛДЫК АЙМАКТАРДЫН (ШААР БАШКАРМАЛЫКТАРЫ- НЫН) АТАЛЫШТАРЫ
269	41706 226 816 00 0	КАШКАР-КЫШТАК
270	41706 226 819 00 0	КЫЗЫЛ-КЫШТАК
271	41706 226 822 00 0	КЫЗЫЛ-СУУ
272	41706 226 826 00 0	МАДЫ
273	41706 226 830 00 0	НАРИМАН
274	41706 226 838 00 0	ОТУЗ-АДЫР
275	41706 226 840 00 0	САРЫ-КОЛОТ
276	41706 226 842 00 0	ПАПАН
277	41706 226 850 00 0	САВАЙ
278	41706 226 854 00 0	САРАЙ
279	41706 226 862 00 0	ТӨЛӨЙКӨН
280	41706 226 868 00 0	ШАРК
	41706 242 000 00 0	<i>НООКАТ РАЙОНУ</i>
281	41706 242 610 00 0	НООКАТ
282	41706 242 510 00 0	НАЙМАН
283	41706 242 808 00 0	БЕЛКАЙРАГАЧ
284	41706 242 811 00 0	ГУЛИСТАН
285	41706 242 812 00 0	КАРА-ТАШ
286	41706 242 813 00 0	КУЛАТОВ
287	41706 242 814 00 0	ЖАҢЫ-НООКАТ
288	41706 242 825 00 0	КЕҢЕШ
289	41706 242 829 00 0	КЫРГЫЗ-АТА
290	41706 242 832 00 0	ЗУЛПУЕВ
291	41706 242 836 00 0	ИСАНОВ
292	41706 242 838 00 0	КӨК-БЕЛ
293	41706 242 839 00 0	КӨК-ЖАР
294	41706 242 845 00 0	ОН-ЭКИ-БЕЛ
295	41706 242 850 00 0	ТӨӨЛӨС
296	41706 242 856 00 0	МИРМАХМУДОВ
297	41706 242 862 00 0	ЫНТЫМАК
	41706 246 000 00 0	<i>КАРА-КУЛЖА РАЙОНУ</i>
298	41706 246 804 00 0	АЛАЙКУУ
299	41706 246 812 00 0	КАПЧЫГАЙ
300	41706 246 815 00 0	КЕҢЕШ
301	41706 246 816 00 0	КАРАГУЗ
302	41706 246 818 00 0	КАРА-КОЧКОР
303	41706 246 820 00 0	КАРА-КУЛЖА
304	41706 246 826 00 0	КЫЗЫЛ-ЖАР
305	41706 246 834 00 0	ЫЛАЙ-ТАЛАА
306	41706 246 838 00 0	ОЙ-ТАЛ
307	41706 246 849 00 0	САРЫ-БУЛАК
308	41706 246 860 00 0	ЧАЛМА
309	41706 246 861 00 0	КАШКА-ЖОЛ
	41706 255 000 00 0	<i>ӨЗГӨН РАЙОНУ</i>
310	41706 255 610 00 0	ӨЗГӨН
311	41706 255 804 00 0	АК-ЖАР

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖЕРГИЛИКТҮҮ БЮДЖЕТТЕРИН ТҮЗҮҮ ЖАНА АТКАРУУ

№	КОД	АЙЫЛДЫК АЙМАКТАРДЫН (ШААР БАШКАРМАЛЫКТАРЫ- НЫН) АТАЛЫШТАРЫ
312	41706 255 808 00 0	БАШ-ДӨБӨ
313	41706 255 813 00 0	ЖАЛПАК-ТАШ
314	41706 255 815 00 0	ЖЫЛАЛДЫ
315	41706 255 817 00 0	ДӨҢ-БУЛАК
316	41706 255 822 00 0	ЗЕРГЕР
317	41706 255 824 00 0	ЖАЗЫ
318	41706 255 826 00 0	ИЙРИ-СУУ
319	41706 255 828 00 0	ЧАҢГЕТ
320	41706 255 830 00 0	КАРА-ТАШ
321	41706 255 832 00 0	КАРООЛ
322	41706 255 840 00 0	КӨЛДҮК
323	41706 255 844 00 0	КЫЗЫЛ-ОКТЯБРЬ
324	41706 255 847 00 0	КЫЗЫЛ-ТОО
325	41706 255 853 00 0	КУРШАБ
326	41706 255 859 00 0	МЫРЗА-АКЕ
327	41706 255 860 00 0	АЛТЫН-БУЛАК
328	41706 255 865 00 0	САЛАМ-АЛИК
329	41706 255 876 00 0	ТӨРТ-КӨЛ
	41706 259 000 00 0	<i>ЧОҢ-АЛАЙ РАЙОНУ</i>
330	41706 259 816 00 0	ЖЕКЕНДИ
331	41706 259 824 00 0	КАШКА-СУУ
332	41706 259 851 00 0	ЧОҢ-АЛАЙ
	41707 000 000 00 0	ТАЛАС ОБЛУСУ
	41707 215 000 00 0	<i>КАРА-БУУРА РАЙОНУ</i>
333	41707 215 510 00 0	МАЙМАК
334	41707 215 804 00 0	АК-ЧИЙ
335	41707 215 805 00 0	БЕЙШЕКЕ
336	41707 215 806 00 0	БАКЫЯН
337	41707 215 807 00 0	АМАНБАЕВ
338	41707 215 815 00 0	КӨК-САЙ
339	41707 215 818 00 0	КАРА-БУУРА
340	41707 215 821 00 0	КӨК-САЙ
341	41707 215 840 00 0	ЧОЛПОНБАЙ
342	41707 215 843 00 0	ШЕКЕР
	41707 220 000 00 0	<i>БАКАЙ-АТА РАЙОНУ</i>
343	41707 220 808 00 0	ШАДЫКАН
344	41707 220 823 00 0	БОО-ТЕРЕК
345	41707 220 826 00 0	КЫЗЫЛ-ОКТЯБРЬ
346	41707 220 828 00 0	КЕҢ-АРАЛ
347	41707 220 830 00 0	ЛЕНИНПОЛ
348	41707 220 833 00 0	МИҢ-БУЛАК
349	41707 220 835 00 0	ӨЗГӨРҮШ
350	41707 220 840 00 0	АК-ДӨБӨ
351	41707 220 843 00 0	ОРО

№	КОД	АЙЫЛДЫК АЙМАКТАРДЫН (ШААР БАШКАРМАЛЫКТАРЫ- НЫН) АТАЛЫШТАРЫ
	41707 225 000 00 0	<i>МАНАС РАЙОНУ</i>
352	41707 225 818 00 0	КАЙЫҢДЫ
353	41707 225 820 00 0	КИРГИЗИЯ
354	41707 225 826 00 0	МАЙ
355	41707 225 833 00 0	ПОКРОВКА
356	41707 225 845 00 0	ҮЧ-КОРГОН
	41707 232 000 00 0	<i>ТАЛАС РАЙОНУ</i>
357	41707 232 804 00 0	АРАЛ
358	41707 232 810 00 0	ЖЕРГЕТАЛ
359	41707 232 813 00 0	ДОЛОН
360	41707 232 820 00 0	КӨК-ОЙ
361	41707 232 825 00 0	БЕКМОЛДО
362	41707 232 829 00 0	АЙДАРАЛИЕВ
363	41707 232 832 00 0	НУРЖАНОВ
364	41707 232 843 00 0	40-ЛЕТ ОКТЯБРЯ
365	41707 232 847 00 0	ТАЛДЫ-БУЛАК
366	41707 232 859 00 0	ЧОҢ-АЛЫШ
367	41707 232 860 00 0	КУУГАНДЫ
368	41707 232 861 00 0	КАРА-СУУ
369	41707 232 862 00 0	КАЛБА
370	41707 410 000 00 0	ТАЛАС
	41708 000 000 00 0	ЧҮЙ ОБЛУСУ
	41708 203 000 00 0	<i>АЛАМУДҮН РАЙОНУ</i>
371	41708 203 803 00 0	АК-ДӨБӨ
372	41708 203 805 00 0	АЛА-АРЧА
373	41708 203 807 00 0	АЛАМУДҮН
374	41708 203 809 00 0	АРАШАН
375	41708 203 814 00 0	ВАСИЛЬЕВ
376	41708 203 819 00 0	ГРОЗД
377	41708 203 826 00 0	КАРА-ЖЫГАЧ
378	41708 203 828 00 0	КӨК-ЖАР
379	41708 203 831 00 0	ЛЕБЕДИНОВКА
380	41708 203 834 00 0	ЛЕНИН
381	41708 203 838 00 0	МАЕВКА
382	41708 203 845 00 0	ТӨМӨНКҮ-АЛАРЧА
383	41708 203 852 00 0	ОКТЯБРЬ
384	41708 203 855 00 0	БАЙТИК
385	41708 203 859 00 0	ПРИГОРОДНЫЙ
386	41708 203 864 00 0	ТАШ-ДӨБӨ
387	41708 203 866 00 0	ТАШ-МОЙНОК
	41708 206 000 00 0	<i>ЫСЫК-АТА РАЙОНУ</i>
388	41708 206 610 00 0	КАНТ
389	41708 206 803 00 0	АК-КУДУК
390	41708 206 810 00 0	БИРДИК

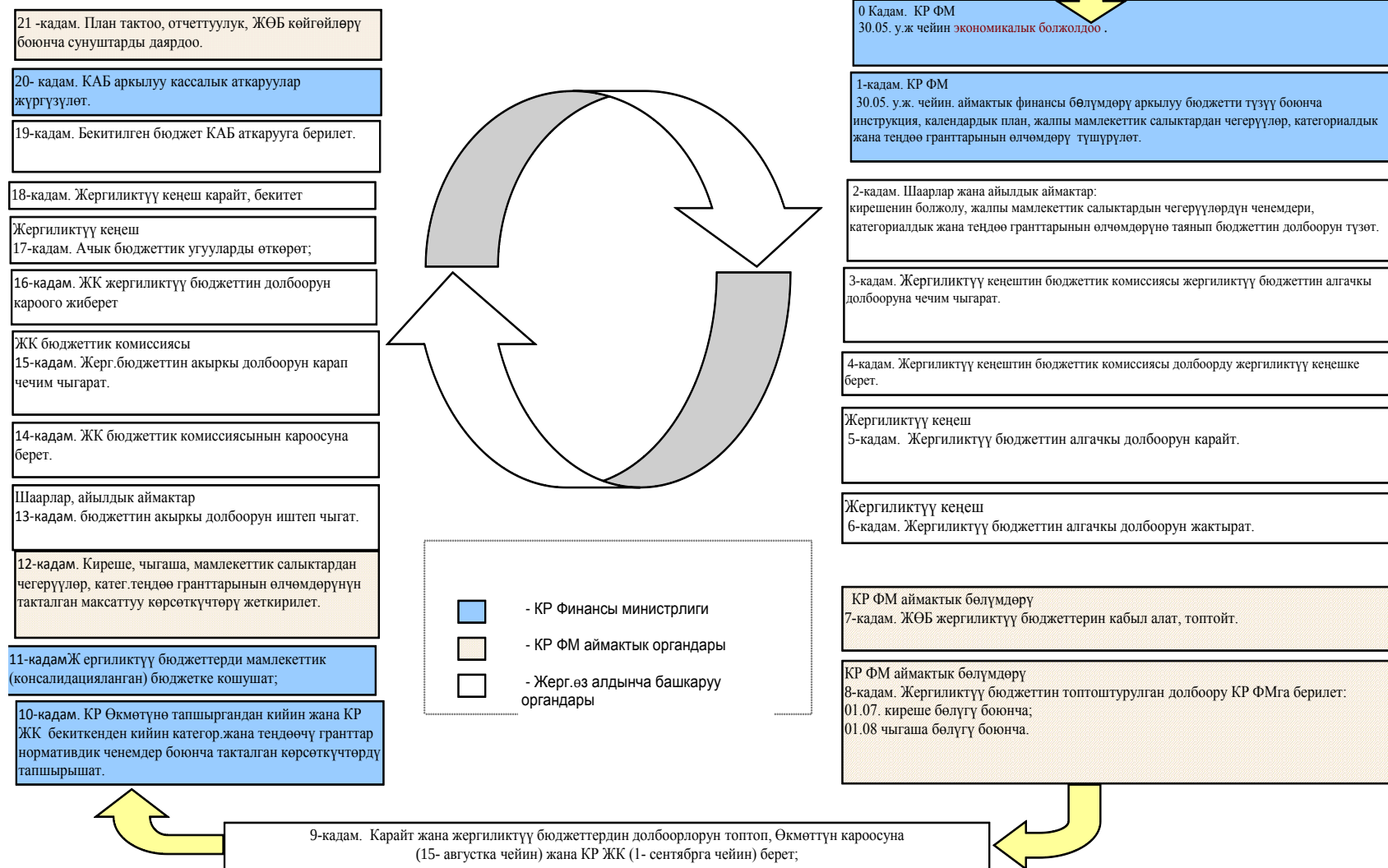
№	КОД	АЙЫЛДЫК АЙМАКТАРДЫН (ШААР БАШКАРМАЛЫКТАРЫ- НЫН) АТАЛЫШТАРЫ
391	41708 206 812 00 0	ИВАНОВКА
392	41708 206 816 00 0	НУРМАНБЕТ
393	41708 206 818 00 0	ЖЭЭК
394	41708 206 820 00 0	КЕҢ-БУЛУҢ
395	41708 206 821 00 0	ИНТЕРНАЦИОНАЛЬН ОЕ
396	41708 206 822 00 0	ЫСЫК-АТА
397	41708 206 823 00 0	КРАСНАЯ РЕЧКА
398	41708 206 836 00 0	ЛОГВИНЕНКО
399	41708 206 838 00 0	КОЧКОРБАЕВ
400	41708 206 839 00 0	ЛЮКСЕМБУРГ
401	41708 206 842 00 0	МИЛЯНФАН
402	41708 206 846 00 0	СЫН-ТАШ
403	41708 206 848 00 0	НОВОПОКРОВКА
404	41708 206 852 00 0	ЮРЬЕВКА
405	41708 206 870 00 0	ТУЗ
406	41708 206 873 00 0	УЗУН-КЫР
	41708 209 000 00 0	<i>ЖАЙЫЛ РАЙОНУ</i>
407	41708 209 610 00 0	КАРА-БАЛТА
408	41708 209 811 00 0	ЖАЙЫЛ
409	41708 209 812 00 0	КАРА-СУУ
410	41708 209 814 00 0	КРАСНОВОСТОЧНЫЙ
411	41708 209 817 00 0	КЫЗЫЛ-ДЫКАН
412	41708 209 822 00 0	АК-БАШАТ
413	41708 209 829 00 0	ПОЛТАВКА
414	41708 209 830 00 0	СУУСАМЫР
415	41708 209 838 00 0	САРЫ-КОО
416	41708 209 840 00 0	САРЫ-БУЛАК
417	41708 209 844 00 0	СОСНОВКА
418	41708 209 848 00 0	СТЕПНОЕ
419	41708 209 857 00 0	ТАЛДЫ-БУЛАК
	41708 213 000 00 0	<i>КЕМИН РАЙОНУ</i>
420	41708 213 510 00 0	КЕМИН
421	41708 213 520 00 0	АК-ТУЗ
422	41708 213 530 00 0	ОРЛОВКА
423	41708 213 804 00 0	АЛМАЛУУ
424	41708 213 808 00 0	БОРОЛДОЙ
425	41708 213 813 00 0	ЖАҢЫ-АЛЫШ
426	41708 213 817 00 0	ИЛЬИЧ
427	41708 213 820 00 0	КАРА-БУЛАК
428	41708 213 823 00 0	КӨК-ОЙРОК
429	41708 213 826 00 0	КИЧИ-КЕМИН
430	41708 213 830 00 0	КЫЗЫЛ-ОКТЯБРЬ
431	41708 213 839 00 0	ЧЫМ-КОРГОН
432	41708 213 842 00 0	ЧОҢ-КЕМИН
	41708 217 000 00 0	<i>МОСКВА РАЙОНУ</i>
433	41708 217 804 00 0	АК-СУУ

№	КОД	АЙЫЛДЫК АЙМАКТАРДЫН (ШААР БАШКАРМАЛЫКТАРЫ- НЫН) АТАЛЫШТАРЫ
434	41708 217 809 00 0	АЛЕКСАНДРОВКА
435	41708 217 811 00 0	БЕШ-ТЕРЕК
436	41708 217 813 00 0	БЕЛОВОДСК
437	41708 217 824 00 0	ПЕТРОВКА
438	41708 217 828 00 0	БИРИНЧИ МАЙ
439	41708 217 832 00 0	ПРЕДТЕЧЕНСК
440	41708 217 837 00 0	САДОВОЕ
441	41708 217 840 00 0	СРЕТЕНКА
442	41708 217 842 00 0	ТӨЛӨК
443	41708 217 845 00 0	ЦЕЛИННЫЙ
444	41708 217 849 00 0	ЧАПАЕВ
	41708 219 000 00 0	<i>ПАНФИЛОВ РАЙОНУ</i>
445	41708 219 510 00 0	КАЙЫҢДЫ
446	41708 219 811 00 0	ВОЗНЕСЕНОВКА
447	41708 219 820 00 0	КҮРПҮЛДӨК
448	41708 219 830 00 0	ОРТО
449	41708 219 836 00 0	ПАНФИЛОВ
450	41708 219 849 00 0	ФРУНЗЕ
451	41708 219 855 00 0	ЧАЛДЫБАР
	41708 222 000 00 0	<i>СОКУЛУК РАЙОНУ</i>
452	41708 222 610 00 0	ШОПОКОВ
453	41708 222 805 00 0	АТ-БАШЫ
454	41708 222 809 00 0	ТӨШ-БУЛАК
455	41708 222 813 00 0	ВОЕННО- АНТОНОВКА
456	41708 222 817 00 0	ГАВРИЛОВКА
457	41708 222 822 00 0	ЖАҢЫ-ЖЕР
458	41708 222 826 00 0	ЖАҢЫ-ПАХТА
459	41708 222 828 00 0	КАМЫШАНОВКА
460	41708 222 829 00 0	АСЫЛБАШ
461	41708 222 832 00 0	КҮН-ТУУ
462	41708 222 834 00 0	КРУПСКАЯ АТ.
463	41708 222 838 00 0	КЫЗЫЛ-ТУУ
464	41708 222 846 00 0	ТӨМӨНКҮ-ЧҮЙ
465	41708 222 849 00 0	НОВО-ПАВЛОВКА
466	41708 222 852 00 0	САЗ
467	41708 222 856 00 0	ОРОК
468	41708 222 860 00 0	БИРИНЧИ МАЙ
469	41708 222 865 00 0	СОКУЛУК
470	41708 222 869 00 0	ФРУНЗЕ
471	41708 222 872 00 0	КАЙНАЗАРОВА АТ.
	41708 223 000 00 0	<i>ЧҮЙ РАЙОНУ</i>
472	41708 223 804 00 0	АК-БЕШИМ
473	41708 223 809 00 0	БУРАНА
474	41708 223 812 00 0	ИСКРА
475	41708 223 815 00 0	ИБРАИМОВ
476	41708 223 820 00 0	КЕГЕТИ

№	КОД	АЙЫЛДЫК АЙМАКТАРДЫН (ШААР БАШКАРМАЛЫКТАРЫ- НЫН) АТАЛЫШТАРЫ
477	41708 223 825 00 0	КОШ-КОРГОН
478	41708 223 840 00 0	ОН-БИР-ЖЫЛГА
479	41708 223 845 00 0	САЙЛЫК
480	41708 223 863 00 0	ЧҮЙ
481	41708 223 868 00 0	ШАМШЫ
482	41708 410 000 00 0	ТОКМОК
	41710 000 000 00 0	БИШКЕК
483	41711 100 000 00 0	БИШКЕК
	41720 000 000 00 0	ОШ
484	41721 100 000 00 0	ОШ

2-Тиркеме

ЖЕРГИЛИКТҮҮ БЮДЖЕТТЕРДИ ТҮЗҮҮ, КАРОО, БЕКИТҮҮ ЖАНА АТКАРУУ ИРЕТИ

Колдонулган кыскартуулар			
ФМ - Финансы министрлиги	ЖК- жергиликтүү кеңеш;	КАБ - казынанын аймактык бөлүмдөрү;	БК- бюджеттик комиссия.
АО- аймактык орган;	АА- айылдык аймак	КРӨ – КР Өкмөтү	
ЖӨБ - жергиликтүү өз алдынча башкаруу;	КР ЖК –КР Жогорку Кеңеши	ЖБ - жергиликтүү бюджет	ЖМА- жергиликтүү мамминистратсия;

*Эскертүү: республикалык, облустук, райондук маанидеги шаарлар бюджеттин долбоорун ФМ берет

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖЕРГИЛИКТҮҮ БЮДЖЕТИНИН КИРЕШЕ БӨЛҮГҮНҮН ДОЛБООРУ

_____ жылга _____ айылдык аймагы, шаары, району боюнча

Элемент (8)	Кирешенин аталышы	2009 -ж. факт	2010 ж. бек. божомол	Өсүү темп и	2010- жылдын _____ айына.		Пландын аткарылышы	
					План	Факт	(+, -)	(%)
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Кирешелер							
11	Салык кирешелери							
111	Кирешелерге жана пайдага салыктар							
1111	Кирешелерге жана пайдага салыктар							
11111	Кыргыз Республикасынын резиденти - жеке адамдардын кирешесине салык							
11111100	Салык агенти төлөгөн киреше салыгы							
11111200	Бирдиктүү салык декларациясы боюнча киреше салыгы							
11112	Кыргыз Республикасынын резидент эмес - жеке адамдардын кирешесине салык							
11112100	Кыргыз Республикасынын резиденти эмес - жеке адамдардын кирешесине салык							
11113	Пайдага салыктар							
11113100	Пайдага салыктар							
11113200	Пайыздарга салык							
1112	Атайын режимдер боюнча салыктар							
11121	Бирдиктүү салык боюнча түшүүлөр							
11121100	Чакан ишкердиктин субъектилери үчүн бирдиктүү салык							
11122	Патенттөө негизиндеги салык							
11122100	Милдеттүү патенттөө негизиндеги салык							
11122200	Ыктыярдуу негиздеги патенттөөдөн салык							
11123	Бюджеттик мекемелердин атайын каражаттарына салык							
11123100	Бюджеттик мекемелердин атайын каражаттарына салык							
113	Менчикке салык							
1131	Мүлккө салык							
11311	Кыймылсыз мүлккө салык							
11311100	Ишкердик иш-аракет жүргүзүү үчүн колдонулбаган кыймылсыз мүлк салыгы							
11311200	Ишкердик иш-аракет жүргүзүү үчүн колдонулган кыймылсыз мүлк салыгы							
11312	Кыймылдуу мүлккө салык							
113121	Транспорт каражаттарынан алынуучу							

	салык							
11312110	Юридикалык жактардын транспорт каражатына салык							
11312120	Жеке адамдардын транспорт каражатына салык							
1132	Жер салыгы							
11321	Жер салыгы							
11321100	Там арка короо жайлардан жана дачалык жер участкаларын пайдалангандыгы үчүн жер салыгы							
11321200	Айыл чарбасына жарактуу жерлерди пайдалангандыгы үчүн жер салыгы							
11321300	Айыл чарбасына жараксыз жерлерди пайдалангандыгы үчүн жер салыгы							
114	Сатуудан жана акылуу кызматтар көрсөтүү үчүн салык							
1141	Сатуудан жана акылуу кызматтардан жалпы салык							
11412	Сатуудан салык							
11412100	Сатуудан салык							
1142	Акциз салыгы							
11421	КР аймагында өндүрүлүүчү товарларга акциз салыгы							
114211	Алкоголдук продукция							
11421110	Этил спирти							
11421120	Арак жана ликер - арактар							
11421130	Кубаттуу ичимдиктер, кубаттуу ширелер жана бальзамдар							
11421140	Винолор							
11421150	Коньяктар							
11421160	Атылуучу вино, анын ичинде шампан							
11421170	Куюлган пиво							
11421180	Куюлбаган пиво							
11421190	Вино материалдары							
114212	Тамекилер	0,0	0,0		0,0	0,0		
11421210	Чыпкаланган тамекилер							
11421220	Чыпкаланбаган тамекилер							
11421230	Сигареттер жана сигариллалар							
11421290	Ферменттелген тамекиден тышкары башка тамеки буюмдар							
114213	Мунайзаттар							
11421310	Бензин, жеңил жана орто дистилляттар жана башка бензиндер							
11421320	Реактивдүү күйүүчү майлар							
11421330	Дизелдик күйүүчү майлар							
11421340	Мазут							
11421350	Майлар жана газоконденсаттар							
11421360	Чийки мунай жана битумдуу материалдарынан алынган чийки мунайзаттар							

114214	Дагы башка акциз алынуучу товарлар	0,0	0,0		0,0	0,0		
11421410	Алтындан, платинадан же күмүштөн зергер буюмдары							
11421420	Дагы башка акциз алынуучу товарлар							
116	Дагы башка салыктар жана жыйымдар							
1161	Дагы башка салыктар жана жыйымдар							
11611	Дагы башка салыктар жана жыйымдар							
133	Мамлекеттин башкаруу секторунан трансферттер							
1331	Жергиликтүү бюджеттерге гранттар							
13311	Жергиликтүү бюджеттерге гранттар							
13311100	Категориалдык гранттар							
13311200	Теңдөөчү гранттар							
13311300	Түрткү берүүчү гранттары							
1332	Өз ара эсептешүү боюнча алынуучу каражаттар							
13321	Өз ара эсептешүү боюнча алынуучу каражаттар							
13321100	Өз ара эсептешүү боюнча республикалык бюджеттен алынуучу каражаттар							
13321200	Өз ара эсептешүү боюнча жергиликтүү бюджеттен алынуучу каражаттар							
14	Салыктык эмес кирешелер	0,0	0,0		0,0	0,0		
141	Менчиктен жана пайыздардан кирешелер	0,0	0,0		0,0	0,0		
1415	Ижара төлөмү	0,0	0,0		0,0	0,0		
14151	Пайдалуу казындылар чыккан жерлерди же казып алынган отундарды иштеткендик үчүн акы төлөө	0,0	0,0		0,0	0,0		
14151100	Пайдалуу кендер чыккан жерлерди же казып алынган отундарды иштеткендик үчүн акы төлөө							
14152	Жаратылыш ресурстарын пайдалангандык үчүн акы төлөө	0,0	0,0		0,0	0,0		
14152100	Жердин ижарасы үчүн акы							
14152110	Калктуу конуштарда жер ижарасы үчүн акы							
14152120	Жайыт ижарасы үчүн акы							
14152121	Айыл четиндеги талаалардын ижара акысы							
14152122	Пайдалануусу күчөгөн зонадагы жайыттардын ижара акысы							
14152123	Жайлоо жайыттарынын ижара акысы							
14152200	Жерди бөлүштүрүү Фондусунун жеринин ижара акысы							
14152300	Токой ресурстарын пайдалануу үчүн акы							
14152400	Суу ресурстарын пайдалангандык үчүн акы							
14152900	Жаратылыш активдерин пайдалангандык үчүн башка акы төлөө							
14153	Мүлк ижарасы үчүн акы	0,0	0,0		0,0	0,0		
14153100	Мамлекеттик менчикте турган жайлардын, имараттардын жана курулмалардын ижарасы үчүн акы төлөө							

14153200	Муниципалдык менчикте турган жайлардын, имараттардын жана курулмалардын ижарасы үчүн акы төлөө							
14153900	Дагы башка мүлк ижарасы үчүн акы							
142	Товарларды сатуудан жана кызмат көрсөтүүдөн кирешелер	0,0	0,0		0,0	0,0		
1422	Администрациялык жыйымдар жана төлөмдөр	0,0	0,0		0,0	0,0		
14221	Жыйымдар жана төлөмдөр	0,0	0,0		0,0	0,0		
14221700	Таштандыларды ташып чыгууга жыйымдар							
14221800	Унаа токтоочу жайлардан алынуучу жыйым							
14221900	Дагы башка төлөмдөр жана жыйымдар							
14222	Мамлекеттик алымдар	0,0	0,0		0,0	0,0		
14222200	Юстиция органдары тарабынан алынуучу мамлекеттик алым							
14222400	Дагы башка мамлекеттик алымдар							
1423	Акы төлөнүүчү кызмат көрсөтүүлөрдөн түшүүлөр	0,0	0,0		0,0	0,0		
14231	Саламаттык сактоо чөйрөсүндөгү кызмат көрсөтүүлөр үчүн акы төлөө							
14231100	Медициналык, стоматологиялык кызмат көрсөтүүлөр үчүн акы төлөө							
14231200	Эл аралык, медициналык жана өкмөттүк эмес уюмдардын максаттуу изилдөөлөрүн жүргүзүү үчүн акы төлөө							
14231300	Медикаменттерди, канды жана компоненттерди сатуу үчүн акы төлөө							
14231400	Дарылап алдын алуу препараттарын даярдоо, дезинфекциялык, дезинфекциялык жана дератизациялык иштерди жүргүзүү үчүн акы төлөө							
14232	Билим берүү чөйрөсүндөгү кызмат көрсөтүүлөр үчүн акы төлөө							
14232100	Окуу жайларда (ЖОЖ, КТОЖ, ООЖ) келишимдик окутуу үчүн акы төлөө							
14232200	Жалпы билим берүүчү мектептердин бүтүрүүчүлөрүн - өзгөчө үлгүдөгү документтерди алууга талапкерлерин тестирилөөнү жүргүзүү үчүн акы төлөө							
14232300	Окуучулардын окуу-өндүрүштүк ишмердигинен, жатаканаларда, мейманканаларда жашагандыгы үчүн акы төлөөлөрүнөн түшүүлөр							
14232400	Мектепке чейинки жана мектеп мекемелеринин кошумча кызмат көрсөтүүлөрүнөн акы							
14233	Маданият чөйрөсүндөгү кызмат көрсөтүүлөр үчүн акы төлөө							
14233100	Музейдин, китепкана фондуларын көрсөткөндүк үчүн акы төлөө							
14233200	Оюн көрсөтө турган, кызыктыруучу мекемелерден, музейлерге киргендиги үчүн акы төлөө							
14233300	Спорт секцияларынын, бассейндердин ден-соолукту жакшыртуучу кызматтары үчүн түшүүлөр							

14234	Айыл, суу чарба чөйрөсүндөгү кызмат көрсөтүүлөр үчүн акы төлөө							
14234100	Өсүмдүктөрдүн, продукциялардын, топурактын химиялык анализдерин жасагандыгы, текшерүү чараларын (апробация, контроль) жүргүзүү үчүн акы төлөө							
14234200	Айыл чарба өсүмдүктөрүнүн үрөндөрүнүн жана көчөттөрүнүн өнүмдүүлүк сапатын лабораториялык аныктоо үчүн акы төлөө							
14234300	Ветеринардык кызмат үчүн акы төлөө							
14234400	Суу пайдалануучуларына сугат суусун берүү кызматынан акы							
14235	Кызмат көрсөтүүлөрдүн башка түрлөрү үчүн акы төлөө							
14235100	Айдоого укук берген күбөлүктү алуу укугуна экзамендерди кабыл алуу, унааунаа каражаттарын кароо үчүн жыйымдар							
14235200	Жол техникаларынын кызматы, унаакызматтар (коштоп жүрүү) үчүн түшүүлөр							
14235300	Бажылык тариздештирүү, бажылык коштоо үчүн жыйымдар							
14235400	Газеталарга жазылуу жана сатуу үчүн, жарнамалык кулактандыруулар үчүн акы төлөө							
14235500	Полиграфия кызматы, дипломдорду, аттестаттарды даярдагандыгы үчүн акы төлөө							
14235600	Ар түрдүү документтерди жол-жоболоштуруу, сактоо, издөө жана берүү үчүн акы төлөө							
14235700	Альтернативдик кызматты өтөгөндүгү үчүн акы төлөө							
14235800	Окуу программаларын, курстарды, семинарларды, конференцияларды уюштуруу жана өткөрүү үчүн акы төлөө							
14235900	Кызмат көрсөтүүлөрдүн башка түрлөрү үчүн акы төлөө							
143	Айып акылар, санкциялар, конфискациялар	0,0	0,0		0,0	0,0		
1431	Айып акылар, санкциялар, конфискациялар	0,0	0,0		0,0	0,0		
14311	Айып акылар, санкциялар, конфискациялар	0,0	0,0		0,0	0,0		
14311100	Администрациялык айып акылар							
14311200	Контрабандадан кармалгандарды сатуудан түшүүлөр							
14311300	Конфискация болгон мүлктөрдү сатуудан түшүүлөр							
14311400	Контролдоп-көзөмөлдөөчү иш-чараларды жүргүзүүдөн түшүүлөр							
14311500	Экономикалык кылмыштар боюнча келтирилген зыянды төлөп берүү							
144	Гранттардан башка ыктыярдуу трансферттер							
1441	Гранттардан башка ыктыярдуу трансферттер							
14411	Учурдагы							
14411100	Учурдагы жардам							

УСУЛДУК КОЛДОНМО

14412	Капиталдык							
14412100	Капиталдык жардам							
145	Башка салыктык эмес кирешелер	0,0	0,0		0,0	0,0		
1451	Башка салыктык эмес кирешелер	0,0	0,0		0,0	0,0		
14511	Башка салыктык эмес кирешелер	0,0	0,0		0,0	0,0		
14511100	Мамлекеттин пайдасына айланган кирешелер							
14511200	Башка салыктык эмес кирешелер							
14511300	Алмашуу курсунан пайда/ зыян тартуу							

**ЖЫЛДАРГА ТАРМАКТЫК КӨРСӨТКҮЧТӨРДҮН
ДОЛБООРУ
АЙЫЛДЫК АЙМАГЫ, РАЙОНУ, ШААРЫ**

Негизги топтордун аталышы	Мамбашк. функциял деньг.	Отчеттук жыл	Келерки жылга долбоор	Биринчи жылга болжолдонго н долбоор	Экинчи жылга болжолдонгон долбоор
1	2	3	4	5	6
Мамкызматтар	701				
Жерг. мамадминистрация аппараты					
Штаттык бирд.саны					
Мындан тышкары тейлөөчү персонал					
Эмгек акы фонду					
Кенештер аппараты					
Штаттык бирд.саны					
Мындан тышкары тейлөөчү персонал					
Эмгек акы фонду					
Айыл өкмөтүнүн аппараты					
Штаттык бирд.саны					
Мындан тышкары тейлөөчү персонал					
Эмгек акы фонду					
Башка башкармалыктар аппараты					
Штаттык бирд.саны					
Мындан тышкары тейлөөчү персонал					
Эмгек акы фонду					
Архив					
Жумушчулар саны					
Эмгек акы фонду					
Эс алуу, маданият жана дин	706				
Мекемелер					
Штаттык бирд.саны - бардыгы					
Анын ичинен: ТТП					
КТП					
Чыгымдар - бардыгы					
Анын ичинен: эмгек акы фонду					
Кубатурасы					
Саламаттыкты сактоо	707				
Штаттык бирд.саны - бардыгы					
Докторлук кызматтар					
Орто медициналык персонал					
Кенже медициналык персонал					
Башка персонал					
Эмгек акы фонду, бардыгы					
Билим берүү	709				
Мектепке чейинки мекемелер					

Негизги топтордун аталышы	Мамбашк. функциял деньг.	Отчеттук жыл	Келерки жылга долбоор	Биринчи жылга болжолдонго н долбоор	Экинчи жылга болжолдонгон долбоор
1	2	3	4	5	6
Топтор					
Балдар					
Штаттык бирдиктер					
Эмгек акы фонду					
Мектептер					
Класстар					
Окуучулар					
Педагогикалык чендер					
Пед. персоналдын эмгек акы фонду					
АЧБ штаттык бирдиктери					
АЧБ эмгек акы фонду					
Мектеп-интернаттары					
Класстар					
Окуучулар					
Тарбиялануучулар					
Педагогикалык чендер					
Пед. персоналдын эмгек акы фондусу					
АЧБ штаттык бирдиктери					
АЧБ эмгек акы фонду					
Мектептен тышкары мекемелер					
Топтор					
Окуучулар					
Штаттык чендер					
Эмгек акы фонду					
Аппарат					
Штаттык бирдиктер саны					
Мындан тышкары тейлөөчү персонал					
Эмгек акы фонду, бардыгы					
Борборлоштурулган бухгалтериялар					
Штаттык бирдиктер саны					
Эмгек акы фонду					
Социалдык камсыздоо	710				
Штаттык бирдиктер					
Эмгек акы фонду					

_____ **ЖЫЛГА АТАЙЫН КАРАЖАТТАР БОЮНЧА**
ДОЛБООР
 _____ **АЙЫЛДЫК АЙМАГЫ, РАЙОНУ, ШААРЫ**

Кирешелердин аталышы	Кирешелер бардыгы	Чыгашалар бардыгы	Анын ичинде чыгашалар беренеси боюнча:								
			2.1.1.1	2.1.2.1	2.2.1.1	2.2.1.2	2.2.1.3	2.2.1.4	2.2.1.5	2.8.2.1	2.8.2.2
Мисалы											
Билим берүү											
Кош. бил.бер.кызм.											
Имарат ижарасы											
Керектөө төгүмү											
Коммерциялык											
класстар											
Демөөрчүлүк											
жардам											
жана башка											
4-бөлүк боюнча жыйынтык											
Бардыгы											